HIERONYMI

DE VIRIS INLUSTRIBUS

LIBER.

ACCEDIT GENNADII CATALOGUS

VIRORUM INLUSTRIUM.

EX RECENSIONE

GUILELMI HERDINGII.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXIX.

LIPSIAE, TYPIS B. G. TEUBNERI.

Praefatio.

Illius de viris inlustribus sive de scriptoribus ecclesiasticis libri, quem a. 392 composuit Hieronymus, permulti exstant codices quos omnes enumerare longum est.

Vetustissimi sunt:

a) Vaticanus, bibl. Reginensis, n. 2077, membr. 2 col., foliorum 101, saec. VII.

b) Veronensis, bibl. Capitul., n. XXII, membr., fol. 175, saec. VIII.

c) Vercellensis, bibl. Capitul., n. CLXXXIII, membr., fol. 109, saec. VIII—IX.

Ex his quod Vaticanum solum conferre potui vehementer doleo. Hunc autem rogatu meo transscribendum summa liberalitate curavit

Fridericus, archiepiscopus Bambergensis,

cui hoc loco denuo gratias ago maximas.

Praeter Vaticanum aliis tribus usus sum codicibus:

a) Bambergensi, n. 677, 81 fol., saec. XI.

b) Bernensi, saec. XI, cuius lectiones eximia diligentia notatas Godofredi Dummermuthii, discipuli quondam mei, amicitiae debeo.

c) Norimbergensi, saec. XIV, satis bono, sed ab homine quodam nequam foedissime mutilato.

Ex his quattuor codicibus, quorum maxima est discrepantia, Vaticanum potissimum utpote et aetate et auctoritate principem secutus textum ita constitui, ut prorsus alia facta sit libelli species atque, ut spero, rectior et emendatior.

Restat ut gratias agam duobus viris doctissimis iisdemque amicis carissimis, Bernardo Dombarto, Erlangensis gymnasii professori, qui primus animum meum in hanc materiam flexit, et Iosepho Schmidtio, eiusdem scholae praeceptori, qui plagulas corrigendas libentissimo animo suscepit.

Corrigenda.

c. 5. p. 11. lin. 18. scrib.: in regnum suum caeleste
c. 5. p. 12. lin. 9: Hebraeus Hebraice

Hic libellus ut ederetur iam in eo fuit, cum litteris mihi allatis edoctus sum inter eos codices Latinos manu scriptos, qui in magno indice Parisiensis bibliothecae publicae anno 1744 typis expresso non legerentur recensi, vetustissimum codicem quendam opusculi mihi edendi esse, qui in catalogi minoris 1868 editi pagina 39ma hunc in modum notaretur:

> Mscr. Lat. 12161 Traités de St. Jérôme et de Gennadius sur les hommes illustres. Manuscrit palimpseste du VII siècle. [De l'abbaye de Corbie.]

Haud cunctatus illico per litteras ex bibliopola quaesivi, num libro iamiam typis expresso collationem huius codicis faciendam appendicis loco adiuncturus esset, id quod ille minime detrectavit.

Illae autem litterae, quibus de codice illo Parisiensi certior sum factus, ab ALFREDO SCHOENE, professore doctissimo, ad me datae erant, qui hoc tempore Lutetiae Parisiorum commorans quamvis ipse litterarum occupationibus distentus magis sua sponte quam meo rogatu, quippe qui haud ausus sim tale quidquam ab eo petere, collationem codicis illius ad legendum perdifficillimi, qui quidem Hieronymi libellum contineat, ineundam suscepit et peregit.

Cuius viri doctissimi benevolentia, quam non pauci auditores eius usu habent cognitam, cum iam

ipsi quoque mihi hac in re experta fuerit ac summopere perspecta, meum esse puto gratias ei quam maximas etiam atque etiam agere, quas ut aliqua quidem ex parte referre ei possim vehementer exopto.

Codex autem ille cum summi momenti ponderisque aestimandus sit, fieri non potuit, quin inde contextui verborum a me constituto haud paucae mutationes nonnunquam ad nihil pertinentes nisi ad scribendi rationem ingererentur. Quare eas lectiones, quas ex Parisiensi codice in textum meum receptas velim, figuris litterarum iis, quae cursivae vocantur, insigniendas curavi. Iis autem locis, in quibus unus ex meis quattuor codicibus cum Parisiensi congruit, litteram appinxi unco inclusam. Praeterea usui esse mihi visum est, eos locos in quibus diversitas lectionis exstat in codicibus V. et A., paene ad unum omnes huc conferre simulque pauca mendose typis expressa corrigere.

Denique doleo quod in aliquot plagulis Parisiensis codicis principalibus litterarum figuris abrasis aliae eaeque novae substitutae sunt, quo factum est, ut iis locis, quibus Hieronymi contextus orationis continetur, lectio aut prorsus fieri non possit aut temporis iactura quam maxima facta; quae plagulae continent

pag. 83 et 84 (in textu meo a pag. 36. lin. 16 usque ad pag. 37. lin. 12)
pag. 93 et 94 (in t. m. a p. 40. l. 15 usque ad p. 41. l. 16)
pag. 113 et 114 (in t. m. a p. 49. l. 19 usque ad p. 50 l. 1.)
pag. 119 et 120 (in t. m. a p. 52. l. 24 usque ad p. 53. l. 27)
pag. 133 et 134 (in t. m. a p. 60. l. 16 usque ad p. 61. l. 25).

A = Bambergensis, B = Bernensis, N = Norimbergensis, V = Vaticanus.

Loci aut sine nomine scripti aut P signo notati sunt Parisiensis.

Pag. 1.

(V.: Incipit liber beati Ieronimi de Viris Illustribus.)
4: '*hoc*' *om.* (A.B.N.). V. addit: 'hoc'.
5: *usque ad XIIII.* — A.: 'usque ad decimum quartum'.
9: peripatecos.
10: arisitoxenus.
15: '*non*' *om.* (A.). — V. addit: 'non'.
18: Pamphyli.
19: eclesiasticae.

Pag. 2.

1: et in.
2: testantur.
3: dominum ihm = *Dom. Jesum precor* (V.). — *Christum om.*
5: *latinae linguae.*
6: '*id*' *om.* — A.V.B.N. addunt: 'id'.
8: si quis. — V.: si qua.
10: *inputare* (V.).
11: V.: caelante scriptura sua.
16: porfyrius. — V.: Porphirius.
17: *adversum.* — V.: adversus.
18: philosofos.
19: *viri eam* ('eam' errore typ. om.).
20: *extruxerint* (V.).
21: rusticae tantum rusticitatem.
22: recognuscant (*recognoscant*: A.B.N.).
23: *in Domino Jesu.* — *Christo om.*
24: explicit prologus. *incipiunt capitula.* — V.: brebes.
25: Symon.
27: *Mattheus* (V.).

Pag. 3.

4: *VIIII*
5: *Hermas* ut ferunt pastor auctor libri (V.: Hermas).
6: Filon.
8: Senica.

9: Thiberiensis.
12: Policarpus (V.).
15: filosophus.
16: castoris qui et castor.
17: Hegysippus.
18: phylosophus.
19: Milito.
20: Theofilus.
21: Appollinaris.
22: Dionisius (V.).
23: Phynitus. — V.: Pintus.
24: heresiarces (V.)
25: Phylippus.
28: heresiarces (V.).
30: Herineus. — V.: Hereneus.
31: Panthenus phylosofus. — V.: Phanten.
32: Rodo.
33 V.: presbiter.

Pag. 4.

1: Militiades (V.: Meltiades).
2: Appollonius.
3: Seraphion.
4: Appollonius *alius senator.*
5: Theophilus alius.
6: Bachylus (V.: Baccylus. — *Bacchylus*).
7: Policrates.
8: Heraclitus *episcopus,*
16: *Adamantius* ('Origenes qui et' om.) *presbyter.* — V.: Origenis qui Adamantius.
19: *Trifon* (V.) *Adamanti discipulus.*
22: *Beryllus* (A. V.: Berillus).
23: Uppolitus.
30: Pontianus.
31: V.: Dionisius.
32: heresiarces (V.).
34: Arcelaus.

Pag. 5.

3: Pamphylus.
6: Filas.
10: Reticius episcopus eduorum ('id est agustinus' m^{2}).
13: *Eustatius* (V.).
20: trifilus.
22: phylosophus.
26: 'episcopus' om.
27: 'episcopus' om.
29: Hylarius episcopus pict^{s}.
32: Appollinaris.
34: thacianus.
35: Fotinus. — V.: Fortinus.
36: Foebiadius. — V.: Pheuadius.

Pag. 6.

1: Dydimus. — V.: Didimus. — 'ὁ *βλέπων*' om.
5: Euzonius.
6: Ephyfanius.
7: efrem.
14. 15: add. *episcopus*.
16: . . Mediolanensis.
18: discipolus.
19: phylosopho.
21: presbyter *episcopus*.
22: Gelasius Gaius.
24: Dexter Pacaciani filius, nunc *PF* praetorio.
25: Amphylocius (V.).
26: Suffronius.
27: Hieronimus presbyter explicit. (V.: Heronimus presbiter usque hic ad se fecit.)
29: Symon . . . . Gallileae.

Pag. 7.

1: et Cappadochia.
2: Bythinia (V. Bitinia) . . . Claudii imperatoris.
3: Symonem . . . . *XXV*.

5: *annum Neronis . . XIIII.*

6: *a quo adfixus* (V) *et om.*

12: *secundum Marcum.* — A. V.: iuxta.

13: auctorum (A.: actorum inscribitur, eius om.).

15: apocaypseos (V.: Apocalypsius). apocrifas (V.).

21: *Joseph ex alia uxore P.* V.: filius Joseph ex alia uxore.

24: '*ab apostolis*' om. V.A.: 'ab Apostolis' add. — Hierosolymarum.

26: *ab aliquibus.* — V.A.: ab alio quodam.

27: *adseritur* (V.).

29: Hegisyppus.

31: Hierosolymorum (V.A.: Hierosolimae).

Pag. 8.

2: *sed hic.*

4: *numquam* (V.) . . . *unctus ungento* (A). (V.: unctus est ungento).

7: 'in' om.

8: diprecabatur.

9: camellorum *duritiem.*

10: *multa alia.*

11: in *XX*^{0}.

12: *ὑπουττωσος.*

13: *Judeam* (V.).

15: Annianus inquit (?) pontifex, Annaniae *filius adulescens* (V.: Annanias . adoliscens Anniani filius).

19: lapidare confractis P^1 cum fractis corr. P^2.

20: 'cum' om.

22: follonis. — '*uda*' *om.*

25: *in populos* (V.).

29: testantur et] 'et' om.

Pag. 9.

2: quod V] *om. PA.*

3: cum . . . sacerdotis A.B.V.] *om.* P.

4: ibit P.V.

8: paulolum, *adferte.*

10: *benedixit et fregit* (A: ac) (V.: benedicens fregit).
11: *'ei' om.* (A.V.B: 'ei' addunt).
13: *Hierosolymorum ecclesiam rexit.*
15: *'sepultus' om.* (A.V.: 'sepultus')·
22: *hebreis* (V.).
23: *conposuit; quod qui* (V.) . . graeco (V.: transtulit).
25: Caesariense.
26: Pampylus *martyr* (V.: 'martyr' om.).
27: Byria (V.: ueria) — discribendi (V.).
30: *'veteris scripturae'* om. (A.V.B.: haec verba addunt.) — *testimonio* . . (A.V.: testimoniis).

Pag. 10.

1: sequatur *LXX*.
2: e A.V.] *ex*
3: quoniam sive quod per compendium scriptum est P. — (V.: egipto).
8: apocrifus (V.) — *adsumpsit.* (V. adsumit).
9. 10: auctoritate iam et uetustate et usu meruit.
12: *XII ap, de tribu Beniamin ex oppido.*
13: et] ex.
14: Judae Egiscalis. — V.: *Judeae* Egiscalis. — V.: gisgalis.
15: Tharso.
16: missus] om. — Hierosolyma a *Gamalielo* (V.).
19: pontefici. — qui Christum.
20: Damasco. — *conpulsus.*
24: fide (cf. Neue Formenl. der lat. Spr. I, 387). — V.: subicerat.
26: *revertensque* (V.).
28: *conversione.*

pag. 11.

1: *Neronis imperii anno* (A.: secundo anno Neronis. — V.: secundo Neronis).
2: Judae. — feliciter (?).
4: aduratum P[1], sed in erasum. — *cotidie.*

7: demissum (V).
9: *praedicaret.* (V.: praediaretur). Thymotheum. — V.: Thimoteum.
12: (V.: illis).
13: *inputetur.* deus] *dominus* P.V. — [*Dominus* (V.)] '*me*' *om.* (A.).
14: *conpleretur.*
17 et 18: liberauit me ab ore leonis. Et statim liberauit me dominus ab omni opere malo et *saluavit in regno caelesti* (V. saluum me fecit in regno suo caelesti).
19: *scilicet sciret praesens sibi inminere* (V.: scil. praes. sibi sentiret martyrium inminere).
22: *XIIII* (V.) *Neronis anno.* — A. V.: anno Neronis.
23: V.: Petrus Romae pro Christo capite truncatur sepultusque. V.P.: *eodem die, quo Petrus crucifigitur, pro Christo capite truncatur. Sepultus est . . .*
24: hostensi (V.).
25: septem.
26 et sequ.: *ad Romanos* ·I·, *ad Corinthios* ·II·, *ad Galatas* ·I·, ad Tessalonecenses (V.) ·II· (A.: Thessalonicenses), *ad Ephesios* ·I·, ad Phylippenses ·I·, *ad Colosenses* ·I·, praeterea *ad discipulosuo* Thymotheo (*Timotheum*) ·II·, *ad Titum* ·I·, *ad* Phylemonem (*Philemonem*) ·I· V.: Philimoni unam.

Pag. 12.

1: apud Hebreos.
5: (V.: sententiam).
6: vel ornasse sermonem. (A. B. V.: et ornasse sermone).
7: scribibat. — hebreos et sic semper P.
8: titulo.
9: amputauerit hebraicae (V.: 'scripserat autem ut hebraeus hebraice' om.).
10: dissertissime (V.: solo eloquio).

11: *scripta sua* — *'et' om.*
12: graeco (V.).
14: *et ad Laodicenses.* V.: 'et ad' om. — A.: epistulam et ad . . —
19: pertenentem.
20: apocrifas (V.: inter apogrifa legitur).
21: discipolum.
26: *Pauli apostoli* (A.). — (V.: apost. P.).
27: omnes eius peregrinationes.
28: inquid (V.).
29: cuius laus *est* in euangelium (euangelium ex euangelio corr. m[1]).

Pag. 13.

1: *Colosenses.*
2: Thymotheum.
3: alid vel alio. — ededit.
4: titulum apostolicorum. *praenotatur* P.A.B.M. — historiam.
6: ad quartum Neronis annum (V.).
7: *intellegimus* in eadem urbem (V.). — (A.: intelligitur).
9: inter *scripturas* apocrifas *computemus.*
13 (V.: *σποδστεn*).
14: aput (V.) *Johannem conuictum.*
15: *'et' om.* (V. 'et' add. — A.: et hoc loco).
16: *quotienscumque* (V.).
17: epistolis.
18: *ab apostolo Paulo.*
19: dedicisse.
24: actus.
25: Constantinopolim (V.A.).
26: Constanti.

Pag. 14.

5: ededit.
6: in sextum *ΥΠΟΤΥΠΩΣΕΟΝ.* — (V.: *υποτυποσεων*).

8: Babyllonis (V.: Babilonis).
9· 10: *salutat vos quae est* (V,). — (A.: ecclesia quae). in Babyllone *cumelecta* (V.).
11: *adsumpto* (V.). — evangelium.
12: *primus.* — *annuntians* (V.).
13: *'vitae' om.* — (A.V.B. addunt 'vitae').
15: Filo, dissertissimos.
17: et] librum (A.) super eorum conversationem (V.).
19: *sic ille quod Alexandriae sub Marco fieri doctore cernebat memoriae* tradedit (*tradidit*) (A.). (V.: sic illae A. s. M. d. f. c. m. quae trad.)
22: *Alexandriae succedente sibi Anniano* (A.). (V.: 'succ. s. A.' om,).
25: *Zebedei* (V.) . . . . . Herodis (V.).
26: *decollaverat* (A.) *novissimus* (A.B.)· (V.: decollavit-novissime).
28: adversum Cyrinthum.
29: Hebionitarum (V.). — (A.: ebionitarum.)
30: *conpulsus.*

Pag. 15.

1: edicere.
2: *Matthei* (V.).
3: *Marci, Lucae* (A.V.: et Lucae)·
4: *'et' om.* (A.V.N. 'et' add.).
7: *exposita fuerant* (V.). (A.: fuerant exp.)
12: *scripsit autem* (A.). (V.: 'scrips. aut·' om.)
14: audivimus *et uidimus oculis nostris*, *quod* (A.). (V.: 'vidimus' om.).
15: temptaverunt (A.).
16: *eruditissimis* (A.V.: eruditis).
18: *Gaio* (A.V.: Caio).
20: sepulchrum (V.).
22: *cum per ordinem* (A.). (V.: 'per ord·' om.)
23: a Papiam· audirem 'eius' om. (V.: adiutorem eius disserimus).
24: *post Neronem* (A.).

25: 'persecutionem' om. m^1, sed in mg. post 'domiciano' add. m^1 vel m^2. — Pathmos (A.). (V.: Paphos). — Domiciano in Pathmos insula [*secundam post Neronem movente Domitiano persecutionem*].
26: *interpraetatur* (V. A.: interpretantur).
27: Hireneus (V.: hyreneus).
28: Domiciano et actos.
29: crudelitate rescissis V.A.] *scissis.* — Nerva] *om.* P.

Pag. 16.

1: Pertinace] om. V., *pertinaci* P.
2: *perseverans totas Asiae fundauit rexitque ecclesias.* (V.: et erexit.. A.: et rexit) ('totas Asiae' err. typ. om.).
3: *Confectus senio LXVII.* (A.: confectusque senio sexag. oct. — V.: confectusque senio et s. o.).
6: Hermas (V.).
7: '*Asyncritum*' *om.* (A.); flegontam P. flegonta (A.).
8: Herman sic a m.^{1} patrobam. herman et qui sunt cum eis fratres. — (A.: Herman Patroban Hermen. — V.: asinonitum, phlegonte Herman et qui cum eis sunt fr.) [*salutate Phlegontam, Hermen, Patrobam, Herman et qui sunt cum eis fratres*].
9: aput (V.).
10: Greciae. — publicae.
12: aput.
15: Fylon (V.A.: Philon) *Judeus.*
17: primo (V.).
18: *scribens ecclesia* (A.). (V.: aput Alexandrin. eccl. scrib.)
20: *commemorans.* (A. V.: memorans.)
25: doctrina (V.: doctrina qu. et continentia).
27: gaio galicula (V. Galigola). [*Gaio Caligula.*]
28: *quod* (V. A. B. quo).
29: '*vero*' *om.* (A.). — (V.: 'uero' add.)
30: *locutum esse cum Petro apostolo* (V.: l. fuisse cum apostolo Petro).
31: amicicias.

Pag. 17.

1: *'etiam' om.* (V. A.: etiam).
2: *extant* (V.).
3: *Moyse* (V.). (A.: Moysi.)
5: praecamur.
6: de eruditione liber unus] *om.* P. — heredem.
8: *'de tribus virtutibus liber unus' om.* (V.) (A.: 'de tribus v. l. unum' addit).
11: (A.: sapientium).
18: *de vita nostrorum liber* (A.: librum unum . . V.: 'liber' om.).
20: *θεωρητικωοικητω* (A.: *περιτζωηθεωρικα*).
21: (A.: iudicibus).
22: (V.: 'de ebrietate libri duo' om) *'libri' duobus locis om.*
23: monimenta.
24: Ν · ΠΛΑΤΟΝΦΙΛΟΝΤΝΑΤΟΝΙΖΝ: (V.: ΝΠΛΑΤΟΝΦΙΛΩΝΙΖЄΙΗΦΙΛΩΝΠΛΑ-ΤοΝΙΖΕΙ.)
25: Filonem aut Platonem Filo sequitur. (*Plato Philonem aut Platonem Philo sequitur.*)
27: *eloqui.* (V. A.: eloquii).
29: Anneus (V.: Aeneus). Cordobensis (V.A.: Cordubensis).
30: sthoici discipolus.

Pag. 18.

1: cathalogo.
2: sanctorum] *iustorum* P.
3: *et Senecae* (A.). (V.: aut.)
6: se loci. — inter Christianos.
13: optulit (V.).
14: *traditi* (traditae: errat. typogr.).
15: *XX* pro: viginti.
16: *ad XIIII annum.*
17: Domiciani . . . *αρχεοτητος*.

18: *adversum.*
19: Galicula (V.: caligola. A.: Gaio Caligula).
20: Filonem.
22 (V.: *λογισμους.* — eligans).
23: Machabeorum (V.: Macchabeorum).
24: in XVIII (V.: octavo. B.: tertio decimo).
25: manifestissime compotatur.
26: farisaeis (V.: phariseis).
28: scribsit.
29: Jhs. (V.: Jhesus).
30: *oportet eum* (A. B. V.: eum oportet).

Pag. 19.

2: *gentilibus sui* habuit. (V.: 'sui' om. — A.: gentibus sui).
9: vocabul$\overset{\bar{u}}{o}$, ū suprascr. m.[2]
11: gallileae (V.: Galilea).
13: *et hunc* (A. V.: sed hunc) (V.: ioseppus).
14: *mendacii notat* (A. V. B.: arguit mendacii).
17: Phylippenses.
21: Anecletus (V.: clitus).
22: *'Petrum' om.* (V.). (A.: post apostolum Petrum.)
24: scribens ex persona (V.: scripsit. A.: scribit). — *romanae ecclesiae* (A.). (V.: eccl. rom.)
27: caractheris (V.: caracteri).
28: refertur. — epistulam (V.).

Pag. 20.

6: memoria.
7: *extructa* (V.) *custoditur.* 'ecclesia' om. (V.: extructae ecclesia custodit).
11: dampnatus.
12: Policarpus (V.).
15: Tralenses, ·|||· ad Romanos.
16: filadelfinos.
17: Smyrneos (V.: Zmyrneos).

18: evangelium.
20: *et post* (A.). (V.: ‘et’ om.)
21: carnem.
23: *palpate et videte* (V.), *‘me’ om.* (A.: palpate me et v.)
27: epistulam, sed m erasum.
29: in mare et in terra (V.: in mari et in terram). (cf. Neue, lat. Formenl. I, pag. 234.)

Pag. 21.

1: qui mihi . . . . *veloces mihi esse* (A.). (V.: ‘esse’ om.)
2: *adliciam.*
8: ossuum (V.).
9: *‘tota’ om.* (V.).
10: diabuli (V.: diauoli). — ‘ut’ om.
15: *anno XI.* — *‘et’ om.* (A.). (V.: ‘et’ addit.) [*Traiani. Reliquiae* . .]
16: dafniticam.
17 (V.: cymiterio).
19: discipolus.
20: *‘episcopus’ om.* (A.). — (V.: ‘episcopus’ addit.)
23: super diem (A.: *super die*). (V.: quasdam dei.)
24: sub antonino imperatore pio. — ecclesia (V.).
25: *credentes* (V. A.: credentium).
27: furtuitu.
28: cognusce. — cognusco.
29: *imperante* (V. A.: regnante).

Pag. 22.

1: Neronem persecutionem (V.: Nerone persecutione). — (V.: Zmyrnae).
2: amphyteatro (V.: amphiteatro). — *adversum.*
3: phylippenses.
13: *quid Jacobus, quid Johannes, quid* (A. B. N.). — (V.: quid Jacob. — ‘quid Johannes’ om.)
14: Aristhion (V.: Ariston).

15: discipulus Domini loquantur (A.: loquebantur).
16: *libri mihi* (V.: mihi libri. — A.: mihi tantum libri).
17: personant.
18: ex ipso cathalogum. — 'alium'- om. — [*ex ipso catalogo* (B.)]. (V.: de. — A.: in).
20: Aristhionem.
21: *quam . . . traditam* (A.). (V.: qua . . traditum).
24: *Papias dicitur mille annorum* iudaicum (V.B.A.N. 'papias' om. — V.: a. mille).
25: hireneus (V.: hereneus). — 'et' post Iren. om. — [*Irenaeus, Apollinaris et ceteri*].
29: pectabionensis (vel Pictabionensis). (V.: Petabionensis. A.: Pictavionensis). — hanc.

Pag. 23.

1: discipolus.
2: ob χρι martyrio δι̊ coronato.
3: *in loco* (V.). (A.: in locum.)
6: *hiemem exegisset* invisendi. — (V.: exeg. hieme invisendi.)
7: *Eleusina* (A.). — (V.: Eleusinam). — (A.: iniciatus).
9: imperatorum.
10: *propter nostram religionem* (A. V.: pro nostra religione).
11: *utilem* (A.). (V.: necessarium.)
17: Aristidis. — phylosofus.
18: discipolus.
19: *ratione, 'continens' om.*
20: Hadriano principe ededit.
22: filologus. (V.: philologus. — A.: philosophos.) — 'eius' om.
24: pastor, corr. m.[1] *castor*. (V.A.: Castoris). — 'vir' om.
25: adversum.
26: (V.: conficerat).
27: misteria.
28: *barcaban et barcobeth* (A.: bartaban et barcobeht. — V.: Barcabban et Barchob).

Pag. 24.

2: abrabaxas (A. V.: abraxas).
3: *numerum subputatur* (A.). (V.: nomina suppotetur.) — *moratus est autem* (V.: autem est).
5: cozebas (A.: Ch-ebas).
6: enegavit.
8: Hegisippus. — *apostolicorum* (A.). (V.: apostolorum.)
13: vita (V.). — (A.: vitam.) (V.: expremeret. — caractera (V.). (A.: characterem.)
16: Eleutherum (V. A.: Eleuterium).
19: crevisset (V.: errorem greuissent). — ex quo.
20: *qua floruerit aetate.* (floruerint: errat. typogr.). — tumulis.
21: *usque hodie* (V. A.: 'usque' om.).
22: Antinuus. — (A.: cui, V. B.: cuius). — (V.: cymniagus.)
23. 24: exercetur. Antinuus autem ciuitas aegypti quae ex eius nomine condedit et prophetas statuit in templum. Antinuum autem .. diliciis. — (V.: exercitus Antinous).
25: 'Antinoum' om.
28: phylosophus. — phylosoforum.
29: Palestinae (V.). — patri.

Pag. 25.

5: eius Antonioni Marco Antonino '*Vero*' *om.*
9: alium. — (V.: monarciadi et.)
12: *adversus* Trifonem.
13: hireneus (V.).
14: heresis (V.).
17: in urbem Romam. — 'haberet' om. — (V.: et crisgetem.) —
19: golosum.
22: sanguine.
23: Milito (V.: Melito asinus).

24: librum Antonino Marco Vero imperatori.
25: 'pro' om.
27: libri ·II·
28: liber ·I·, *de ecclesia* liber ·I· (*librum* ·I·), *de veritate lib. I. de generatione Christi lib. I. de* profetia (*prophetia*) sua *lib. I.* (A.: 'sua' om. 'de fide l. u. de plasi l. u.' om.)

Pag. 26.

1: de diabulo librum ·I·
2: de apocalypsin (V.: apocalypsen.). — *'et' om.* (A.).
3: eglogiarum (V.: eglogarum).
4: eligans.
9: Theofilus.
10: imperatori (A.: *imperatore*) *Marco.* (V.: 'imp.' om.).
12: Autholicum (V. Autolicum).
13: eligantes.
15: in euangelio.
17: frasin. (A.: phrasi).
19: Appollinaris. — sub imperatori [A.: *sub imperatore Marco. . .*]
20: 'imperatore' om.
21: *pro Christianorum fide* (A.V.B.: pro Christ. f.).
23: catafrigas (V.).
27: episcopus ecclesiae.

Pag. 27.

2: episcopis, sed epistulis corr. m^1.
5: Astrinam (V.: trinam).
6: ignosianos. — Phynitum.
8: octava quam scripsit ad Crisoforam. (V.: octabam ad).
12: Phynitus.
13: eligantem. — Dyonisium. — (V.: Dionisium).
15: *nutriendos* (A.). — (V.: enutriendos). — parvoli.
16: deberi cybo, *ut in spiritualem proficiant senectutem. Et hic sub Marco Antonino et Aurelio Commodo floruit.* (A.: et hic . . . et Lucio Aurelio C. fl.) (V.: 'ut' etc. om.)

19: parva. — ex parte. — gloria.
20: in ecclesiam (V.).
21: *inflatus* (A.). (V.: elatus).
22: tumorem. — condedit. *haeresim* (A.). (V.: heresin). cf. Neue I, 321.
23: aucxit.
24: haeretici.
26: *extat* (V.).

Pag. 28.

1: imperatori. — '*Vero*' *om.* (V. B. A.: 'Vero' addunt.)
4: Phylippus (V.: Filippus).
5: Dionisius (V.).
7: adversus.
12: imperatori. — (A.: de ecclesiastico dogmate.)
14: haeresim declinauerant (*declinaverant*). (V.: declinarunt, A.: declinaverunt.)
16: sub imperatori.
17: adversum.
20: '*quasi*' *om.* — (A. V.: 'quasi' add.) pseudografa (V.: ψευδεπυγφα) (*ψευδόγραφα*). (A.: quasi incerta vel reproba.)
22: Mesophotamia. — clarus habitus, inde confutatus novam ipse haeresim condedit. (V.: nova.)
24: *apud Syros* (V. A.: a Syris).
25: vehimens. — (V.: iscripsit) (is scripsit?.)
26: *adversum.*
27: *clarissimus ille* (V.: 'ille' om. — A.: ille clar.).
28: tradedit.

Pag. 29.

1: persecutionem.
2: graecam (graecum: err. typ.).
3: *interpretatione eius* (V.: 'eius' om. — A.: vis est et fulgor huius in extera lingua in interpr.).
4: *quanta* (V.: quantam . . A.: quantum putamus in serm. propr.).
6: *Romanae urbis* (A.). (V.: Romae urbis.)

11: Herinaeus (V.: Hireneus), Photini. — (A.V.: fotini.) — *qui in Galliis* (V.: Gallias) Lugdonensem (V.). (A.: qui Lugdunensem in Gallia.)
15: episcopum perfert. — Phothino (A.: fothino. — V.: fotino). — 'prope' om. (A. V.: 'prope' add.).
17: Policarpi.
18: 'hunc' om.
19: *quinque adversum haereses libros* (A.). — (V.: quinque l. adv. h.)
21: alium (V.). (A.: aliud.)
22: variarum.
23: scismate (A.V.). — *Florianum* (A.). — (V.: florinum.)
25: sintagma.
26: subscribit.
29: *iudicaturus est viros et mortuos* (V.).

Pag. 30.

3: exemplar.
4: *feruntur et aliae .. epistulae* (A.). (V.: ferunt . . alias.)
6: deberi.
8: *XIIII.*
9: credederat.
10: hii (V.).
12: *imperium* (V. A.: imperio).
15: filosofus.
16: in Alexandriam (V.). — *a Marco.*
17: '*instituente*' *om.* (A.). (V.: ubi Marco ev. instituente).
19: littera.
20: eiusdem Alexandrinae episcopo.
22: *de XII apost.*
23: hebraeicis (*hebraieis* (A.). — (V.B.: hebreis.)
26: et magis. — ecclesis.
27: 'et Antonino' om.
30: Rodon (V.).
31: 'edidit' om.

Pag. 31.

1: ededit opus (*edidit opus*).
3: Appellen.
4: *convictum* (A. B.). (V.: conventum).
5: memenit.
6: Calistionem (V.: Gallistionem).
7: (A.: adiutorem). — '*et*' *om.* — (A. V.: et in). — exemerum (A.: examerson. V.: aexemerum).
8: catafrigas (V)
9: 'et' om.
12: Panthaeni (V.: Phantaeni).
13: *ecclesiasticam* (A.). (V.: 'ecclesiast.' om.). — scolam (A. V.). — et catheseon.
15: *et eloquentiae* (A.). (V.: atque el.)
16: 'de' om.
17: ϲτροματτϲοϲυπ. τφιωϲεων libri octo disceptatio.
18: *Paedagogi libri III, de pascha lib. ·I·* (A.) de ieiunii disceptatio liber ·I· (A.: de ieiunio l. u. de disceptione).
19: nam dives ille sit ('quis' om.) [*quisnam dives ille sit*].
21: (A.: secuntur).
22: quem propriae (V.) ad Alexandro scripsit.
23: episcopum.
24: *uoluminis Tatiani* (A.). (V.: 'voluminis' om.)
27: Aristobolum (V.).
28: (V.: Eupolymum).
29: αρχεοϒονιαν Moyseos (A.: αρϒαιοϒονιαν Moysi).
30: *asseruerunt* (V.: adseruerint). *extat* (V.). — Hierosolymarum.

Pag. 32.

1: (V.: super ordinationem). — Asclepiades (V.: Asclipiadis). — 'ad' om.
2: (V.: Anthiocensis). — (A.: ponit insinuans in fine epistolae).
3: *transmisi* (A.). — (V.: transmisimus).
4: *per Clementem beatum* (V.: per beat. Cl.).

6: cognuscitis.
7: *Domini ecclesiam* (A.). (V.: eccl. Dom.).
11: Militiades.
12: Maximillam ('que' om.).
15: *principi* (A.V.: principibus). — *Floruit autem* (A.V.).
18: Appollonius. — *adversum* (V.A.).
19: (V.: insignem).
20: *in quo* (A.). — (V.: 'in' om.)
22: Priscam et Maximillam, sed utrumque m erasum.
23: *adprobabo* (V.: adprobauo).
25: *probatur propheta* (A.V.: probantur prophetae). — (V.: fugat profetis).
26: sitibio. — *vestibus ornatur et gemmis propheta* (A). (V.: vest. et g. orn. prophetes).
27: *tabula ludit* (A.: tab. et tess. l. proph.).
28: *utrum haec* (A.: utrum hoc). — (V.: haec utrum.) — *liceant* (sic corr. a m[1].) fieri. (de 'liceant' cf. Sen. clem. 1. 18). — (A.V.: fieri liceat.)

Pag. 33.

2: catafrigarum (V.).
4: ἐκcταcιν (V.: εχcταcει). — (V.: propriae). — adversum Appollonium.
6: Appollonius *Commodi Severique temporibus*. (A.V.: sub Commodo Severoque principibus).
8; *Sarapion*, ·*XI*·
10: *Carinum* (V.A.B.) *Pontum* (A.). — haeresim (sic a m[1]).
11: *addit* (V.A.: addidit). (V.: ut sciatis autem).
13: reprobare. — Apollinaris, puncto corr. m[1].
17: '*Ciliciae*' *om.* (V.A.: 'Ciliciae' add.).
18: deverterat.

20: αcκεcι.
or
22: Appollonius. — senatus, corr. m[2].
23: (V.: inpretato).
25: in * atu. — nihilhominus.
26: sententia * atus.

27: demitti. — (V.: optenente.)
28: iudicio.

Pag. 34.

2: Theofilus. — Palestinae (V.)
4: *XIIII* (V. A.: quarta decima).
5: sinodicam.
9: '*et*' *om.* (V. A.: 'et' add.).
10: personam.
13: Policrates.
15: *XIIII* cum Judaeis luna pascha.
16: *adversum* (A.).
20: *neque addentes aliquid neque* d$\overset{i}{e}$minuentes, corr. m^2 vel m^1. — (A.: deminuentes). — [*diminuentes*]. — (V.: nec add. alqd. nec dementes).
21: aelimenta.
22: diem.
23: Philipp$\overset{\bar{u}}{o}$, corr. m^1 vel m^2.
24: *XII.*
28: *lamminam* (V. A. B.).
29: Efeso. — Policarpus.
30: *Smirnae.* — Traseas.
31: marthyr.

Pag. 35.

2: Laodicia (V.). — operatur.
3: Militonis (A.) — (V.: Melitonis). — in sancto spiritu.
5: expectat in adventum. — Hii (V.).
6: *XIIII.*
7: 'et' om.
9: Policrates.
11: *siquidem fuerunt propinqui mei episcopi* (A.) (in adnot. crit. scribendum est pro 'hoc loco': post 'fuerunt' addunt,).
12: azymas (A.: azima).
15: per gratiam omnis scripturae [*eruditus per gratiam omni scriptura*] (V. A. B. N.: peragrata).
17: *oboedire oportet Deo magis quam* (V.).

19: parvi opusculi, sed parvo corr. m^1 vel m^2.
20: Hierosolymis (A.: Hierosolymae extiterat).
22: Severi Commodique.
23: apostolo.
25: isdem (V.: hisdem).
26: insigne volumen.

Pag. 36.

2: exhemeron (V. exaemeron A.: Exameron).
3: ededit.
5: exemeron (A.: exameron. V.: exaemeron).
11: *sub eodem principe* (A.) ededit. — (V.: 'principe' om.).
12: pertenentia.
14: *LXX* (A.). — Danihel (V.).
16: (A.: Severi Pertinacis).
22: (V.: Tullianus).
27: (A. B.: plurimis).

Pag. 37.

1: (A.: apud concordiam).
4: *referreque sibi solitum.*
5: (A.: *unam praeterisse diem*).
6: (A.B.: da mihi mag.).
8: (A.: eccl. Africanae; B.: eccl. Africae).
13: extasi (V. A.); ·*VI*· *et septimum.* — '*quem*' *om.* — (V. A. B. V.: 'quem' addunt).
14: *adversum* Appollonium.
15: *et multa quae* ['multa' in textu errore meo om.].
16: condedisse (V.B.: *condidisse*). (A.: edidisse).
20: Leonida.
22: decim et septem.
25: κατεχηϲεων.
27: *confirmatur. Per multos.* . . .
28: aetatis ut propter. — Acaiae (V.). — a plurimis.
30: Theoticxto (A.: Theotisto).
31: Hierosolymarum.
32: (V.: *Demetri*).

Pag. 38.

1: *tantum.* — dibachatus (V.: deba^{c}catus). — (A.: debachatus est insania).
2: totum mundum. — (A.: sub nomine.)
4: Zyferino.
5: ‘presbyterum’ om. — phylosofi.
6: KATЄXNCЄΩN.—qui quidem; sed m^1 vel m^2 corr. fidem.
8: hic.
9: Firmilianus. — Cappadochia.
12: *‘sed’ om.* (A.V.: sed et illud).
13: Mammeam.
14: faeminam.
15: Phylippum.
17: *‘ad’ om.*
18: *extant* (V.).
19: *‘autem’ om.* (A.). — (V., ‘autem’ add.).
20: *studium* (A.). — (V.: studii.) (A.B.: in scripturas sanctas.) — ‘ut’ om. m^1, sed suprascr. m^2.
22: *LXX.* — *alias* (alios: err. typ.)
23: prosyliti.
25: in evangelio. — cathamatheum (V.: cata mattheum). (A.: κατὰ Matthaeum).
27: *conatus est.* (A.: affirmare conatur.)
28: etiam eius nos bibliothicam (V.: bibliothecam).
29: aeditionibus.
30: pro: ‘comparavit’ copolauit (*copulavit*). — (V.A.B.: comparavit).
31: Et quia in X. operis eius in uoluminibus.
33: contra uarronis *opera* (V.: ‘opera’ om.).

Pag. 39.

1: *inmortali eius ingenio* (A.).
2: *dialecticam quoque et geometriam et* (A.)
3: rethoricam (V.). — filosoforum.
4: studiosos quo^{s}que, s a m^1, ut videtur, suprascr.
5: interpraetaretur (V.). — *cotidie* (A.V.: cottidie).

6: *miri* (V.: mirae fieret).
7: *institueret.* (V.: in fidem Christi statueret.) (A.: in fide Christi eos instrueret.)
9: relegionem (V.: in religione).
10: Phylippi. — deseviret (V.).
11: Fauianus (V.). — 'episcopus' om.
12: (V.: obcobuerit). — babyllas (A.: Babillas).
13: Hierosolymarum.
14: pro confessione x̅p̅ı̅ [*Christi* (A.)].
15: uellit [*velit* (A.)]. (V.: voluerit.) — *primum* (A.). (V.: primo).
19: cognuscere.
24: dissertus. — filosofia.
27: Moysae (V.: Mosi. A.: Moysi).
30: Porfyrius.

Pag. 40.

6: protheoctisto.
8: et instantia ad hunc. — Origenis (V.). — dictavit et.
10: ineligantis.
11: indicium.
13: repraehenditur (V.); — *amici sui* ('sui' errore typ. om.).
14: *non recordatus sit* (V.).
16: V.: Trifon.
17: V.: *extant.*
20: V.: baccarufa. — V.: deutheronomio. A.: dichotematibus.
21: V.: turturiae Abraham.
26: V.: matematicos.

Pag. 41.

5: V.: Zeferino.
10: V.: tridecim.
11: V.: Hebreos. — aput.
12: A.: 'non' om.
14: V.: Berillus.
18: origenem, sed corr. m^{2}.

19: *extat* (V.) *et.*
20: Berilli in quibus. — *coarguitur* (A.). (V.: arguitur.)
21: Mammeae (A.).
24: Hyppolitus (V.).
26: temporum quae scripsit usque (Bamb.: canone scripsit usque).

Pag. 42.

2: enne ακαεττтριδα. — occaisionem, corr. m[1].
3: *scripsit autem.*
4: *ex quibus* haec repperi: exemeron et in (V.: exaemeron).
5: et in Canticum.
6: in psalmis. — Daniheli (V.: Danielem).
7: (alii: de Saul et Pythonissa).
8: de Phytonissa (V.: Pitonissa). — anticristo (V.: antechristo).
10: prosomilian (V.: προcομελιαν). — praesenti.
11: Origenis eloqui.
12: demulationem. — heresim (V.).
13: ad fidem ueram.
14: in scripturis (V.).
16: quodque de his (A.: et quod his).
17: incredibile. — *cotidie* (A.).
18: epistulam (V.). — cυγωλιωκτην. — 'Origenes' om. (V. Origenis).
20: Cappadochiae.
23: relatum.
25: *sacerdotalis cathedrae* (A.). — deberit.
27: adnitenti (*adnitente*). — itaque ipso vel maxime (A.: annitente quoque ipso).
30: super pacem.

Pag. 43.

1: *ciriciter CXVII.* (Bamb.: CXVI. V.: centum sedecim.)
2: praecatur (V.) idem unumque sapimus. (V.: ut idem mecum unum sapiamus). — *Scripsit* (V.: scribit).

3: Anciochenses (V.: Anthiocenses).
5: V.: pro Origenem.
9: V.: Anthiociae.
10: V.: carcerem ob confessione.
13: V.: *extant.*
16: super quaestionem (V.).
17: 'dicat' om.
18: *ετιμολογια* (V.: cum hebreicam et ομολογια αττο-πρινουπριϲαι ϲαποτου ϲιϲινουϲ).
19: haec tota linea om. P.
20: *dictam* epistulam. V.A.: doctam. — *extat* (V.). V.: Origenis.
21: 'ad' om., sed add. m^2. . — supra.
22: διαφονια.
23: Mattheum.
24: In P. de Gemino agitur in cap. LXV et de Theodoro in cap. LXIV.
27: *'suae' om.* (A.). (V.: suae).
28: maximo.

Pag. 44.

3: Neocaesariae (V.: Neo Cesareae) *Ponti* episcopus ('Ponti' errore typ. om.).
4: Cappadochia.
5: Caesarea. — V.: transibit.
6: Athenodorus.
7: Origenis. — phylosofiam.
9: *Christi fidem* (A.). (V.: fidem Chr.)
9: reddedit.
11: panigericum.
13: *Origene* praesenti (*praesente*) *extat* (V.).
14: metafrasin Ecclesiastis (V.: metafrasin Ecclesiastes) (*metaphrasin Ecclesiastae*).
15: *et aliae huius vulgo feruntur* (A.). (V.: et aliae vulgo eius.)
16: *sed praecipue* (A.). (V.: et praecipue.)
20: *extant* (V.). — *scripsit epistulam* (V.: 'epistulam' om.).

21: romano: corr. m².
22: *et his* (V.A.B.N.: et de his).
24: '*epistulam*' *om.* (A.). (V.: epistulam.)
25: *causam* (V.: causa, A.B.N. causas).
ieno
26: Gallo, ieno suprascr. m².
29: rethoricam (V.).
30: *docuit, exinde* (V.: et exinde).

Pag. 45.

3: 'in' om.
4: Cartaginis (*Carthaginis* (A.). — V.: Cartagenensis).
7: Gallieno (A.). — (V.: Galieno).
12: *exilium* (V.).
15: Dionisius (V.). — *Alex. urbis episcopus* (V.: A. e. u.).
16: sub Heraclam scolam ΚΑΤΝΧΗΣΕΩΝ presbyter tenuit et Origenis ualde insignissimus auditor (*sub Heracla scholam κατηχησεων presbyter tenuit et Origenis valde insignissimus auditor*) [V.: 'valde'; A.: 'adiutor' om.].
19: epistulas misit. — extant (V.).
20: Fauium (V.: Fauianum). — scripsit de (A.: scripsit de (A.: scripsit de p. epistulam).
21: *et ad Romanos* (V.: 'et' om.). — Yppolitum (V.). — *et ad* (V.: 'et' om.).
23: Phylimonem (V.: Philimonem) *et ad* Dionisium (V.: 'ad' om.).
24: Dionisium (V.: Dyonisium).
25: *Romanae urbis* (V.: R. ecclesiae. — A.: Romae).
27: Dionisius (V.).

Pag. 46.

2: '*hoc*' *om.* (A.). (V.: hoc probauis.)
3: *Est eius* Dionisii (*Dionysii*) *et ad* Dydimum (*Didymum*) *altera* (V.: Didimum).
4: αιωρταττικαι (V.: ϲορταϲτικαι). — plurimum.
5: conscripta.

6: *de exilio* (V.). — Heraclam. — in om.
7: γυμναϲτιχ (V.: περιγυμναϲιον).
10: *adserebat* (V.).
11: Apocalypsin.
12: *adversum Sabellium et* Amonem (V.). (*Ammonem*). (V.: et ad).
13: Beronicis (V.). — Telesforum (V.). — et Eufram.
14: Dyonisium (V.: Dionisium).
15: Laudicenses (V.: Laudocenses. — V.: paenetentia).
17: de naturam ad Thymotheum.
18: Eufranorem.
19: ad Basilidem multae quoque epistulae.
20: *asserit se* (A.). (V.: se asserit.)
21: *adversum* (A.).
24: *XII Gallieni.*
26: *adversum.*
28: καθαρον (V.: καταρων).
29: (V.: paenetentes).

Pag. 47.

1: (V.: pasca).
2: *de oratione* (A.). (V.: de ordinatione).
4: quasi ephytomen (V.: ετητομην).
5: qu$\overset{d}{\text{o}}$, d addit m^2.
7: dissertissimus.
8: urbem. — rethoricam (V.).
9: *adversum* (A.).
10: *Antiochiae* (V.: Anthiocenae). — Artimonis.
12: *extat* (V.).
13: Dionisium (V.: Dionigium).
14: episcopis.
15: *dereeta* (V.A.B.N.: dirigitur). — (*extat; sed . . . . . dereeta*). — *sub Claudio . . principibus* (V.: 'princ.' om.).
17: Mesophotamiae.
18: *adversus.*

24: (V.: Laodicae).
25: Caro, sed Carino suprascr. m^2.
26: arithimetica. — (V.: geometrica, astronomica).
27: rethorica (V.).

Pag. 48.

1: *et de* x *libris* arithimeticae (*arithmeticae*) institutionis (A.). — (V.: et decem libris de Aritmeticae institutionibus).
4: Pectabionensis.
5: latinae (V.). — graeci (V.: grece). — Adeo unde (*unde adeo* = „eben daher“: cf. inde adeo: Ter. Heaut. 1, 1, 2). (A.: unde et).
7: Sunt autem huic commentarii. In Genesim.
9: Ezechihel (V.: Ezecihel). — abbacuc (V.: abacum).
10: Apocalypsin (V.: Apocalypsen).
11: *adversus.*
14: Pamphylus.
15: tanto^{ae}, corr. m^2. — bibliothicae (V.: Bibliotecae).
17: discri⁊psit m^1, supras. ⁊ = er add. m^2. (V.: discripserit). — Caesariense.
18: *Sed et in XII prophetas* (A.). (V.: Sed in duodecim prophetas.)
19: ϵξηγηϲϵωνογι (V.: ϵξϵγϵϲϵων).
20: *amplector* (V.: amplexor). — Crysi (V.: Chrysi).
23: uidentur. — *sui sanguinis signasse* (V.).
25: pro Origenem (V.: Originem).
26: Maximiani (V. A. B.).

Pag. 49.

2: Caro, sed carino suprascr. m^2.
3: *eo tempore* (V.: ‘eo’ om.).
4: Theonas.
6: *extant* (V.). — eligantiam (V.).
7: Origenis (V.). — asceseos (V.: αϲκηϲϵων).
8: *adpetitorem.*

9: scientissimum quidem. — omnem (V.).
10: V.: tempore. — huius et (pro: huius est).
14: dissertissimus. — *Antiochiae* (Antiochenae).
17: *Luciania nuncupentur* (A.: Luciani. V.: Luciani martyris).
18: 'est' om.
22: A.: Thimus.

Pag. 50.

1: *LXXVIIII.* P. agit de Arnobio in cap. LXXX et de Firmiano in cap. LXXVIIII.
3: rethoricam (V.) — *scripsit*('que' om.) [*docuit. Scripsit.*]
4: *adversum* (A.). — *extant* (V.).
6: V.: Arnoui [*Arnobi*].
8: A.: versibus, V.: versu. — (*extant.*)
9: (V.: rethoricam).
11: (V.: sẏmfosium) A.: eius et synphosim.
12: (V.: aduliscentulus). (A.: odeporicum de Africa. V.: odoeporicum Africa.)
13: (V.: usque in Nicomediam).
15: (V.: pulcerrimum. A.: alium pulcherrimum.
17: (V.: acefalum. A.: in libro uno acephalo. — (V.: Asclipiadem.)
19: (A.: addit post 'libros quattuor': ad Severum etc.)
20: (V.: de officio Dei.). — (V.: formationem).
22: (V.: in Gallias).
24: Palestinae (V.).
26: cum Pampilo (*cum Pamphilo*: 'Pamphylo' err. typ.).

Pag. 51.

2: εὐγ·γελικης αποδιξεος (V.: ευαγγελικης αποδιξεος. ευαγ·γαδικεςπροπαρασκευνς·
3: '*ϑεοφανειας* libri V' om. (V.: *εεοφανιας*). — eclesiasticae.
4: (V.: cronicorum).
5: historiam (V.: omnimodam historiam). — ετνομην. — διαφονιαν.

6: Porfyrium (V.).
7: scribibat. — *ut quidam putant libri* ('ut quidam putant' err. typ. om.). — '*et*' *om.* (A.).
8: *τοπικον* librum I. (V.: librum unum). — *apologias* (V.: απολωγια); *libri VI.*
9: Pampyli (V.: Pamfili). — libri III. (V.: libros tres.)
10: *CL.* psalmus (cf. Neue, Formenl. der lat. Spr. I, p. 132).
11: eruditissimorum commentariorum (V.: eruditissimos commentarios). — *et multa alia* (A.). (V.: multaque).
12: '*imperatore et Constantio*' *om.*
13: Pamphyli *martyris* ('mart.' err. typ. om.).
15: Rethicius (*Rheticius.* A. V.: Reticius.). — *Augustudunensis* in i corr. a m[1] vel m[2] (A.). (V.: Augustodonensis). — est episcopus.
17: *in Gallia* (A.). (V.: Gallias.)
18: *adversus* (A.: contra).
19: operis.
22: Liciae (V.: Olympilycae). — *et postea Cypri episcopus* (V.: et * * episcopus). (A.: Tyri episcopus.)
23: Porfirium (V.: Porpyrium).
24: symphosium (V.).
26: Phytonissa. — δι αοτεξουτου.
27: *Canticum canticorum* (A.). (V.: 'canticorum' om.)
29: *sive ut* (A.). (V.: 'sive' om.)

Pag. 52.

1: Calcide (V.).
4: nobilissime.
5: exametris (V.: in exametris).
10: Eusthatius. — Pamphilius (V.: pamphilus). — Sidetis (V.: sidete).
11: Beriae (V. non: Bereae). — (V.: Anthiociae.)
12: '*et*' *om.* [*rexit ecclesiam. Adversus* . .]. adversus Arrianum dogma (V.). [*Arianum*].

14: Trachiarum (V.: Traciarum) *urbem.*
15: *extant* (V.). — ενγαιτρινυθω (V.: ενcακυριμθω).
19: Anciranus (V.: Ancynus).
20: et Constanti. — diversorum.
21: ὑποτεcεων (V.: υποθεων). — Arrianos.
22: Appollinaris.
23: Hylarius.
26: V: *adcusabatur.*

Pag. 53.

6: V.: receptae ecclesiae.
10: V.: historiam.
14: V.: 'cuius' om. — V.: insigne.
23: A.: 'gnarus' om.
25: V.: Machedonianae). — V.: Sebastino.
28: Trachiarum. V.: Traciarum.
29: historiae (A.: stoicae). — *intellegentiae.*

Pag. 54.

1: ededit. — (V.: et commentarios).
2: *et in Johannem* (A.V.: 'in' om.).
5: eligantis (V.). — rethorici (V.).
8: *leguntur* [. . *confecit libros magisque hist. secutus. Ab his qui declamare volunt studiosissime leguntur* . .].
9: *gentes* (V.: gentiles).
10: *libri X.*
11: euangelio (V.). — omeliae (V.: homeliae).
12: *Constanti.*
15: Tryfilus (V.: Triphilius). — Lidrenses (V.: leurensis). — *Leuconthcon.*
16: etatis.
17: Consitantio.
19: parui erunt, peruenerunt corr. m².
22: Constantino et Constantio. — '*pullularunt*' *om.* (V.). (A.: pullularunt) [*a quo Donatiani . . . . principibus, adserens*].
25: *extant* (V.).

Pag. 55.

2: filosofus.
3: in epistula.
5: ad suae.
7: Cartalianus, corr. m².
8: Hylaro (V.).
10: in Nicenam (V.: Nichenam).
11: Palestinam (V.). — religatus.
19: Scytopolim (V.). — Cappadochiam.
20: imperatori. — '*suam*' *om.* (A.).
21: *reversus edidit* (A.). (V.: reversus est ediditque).
22: Caesarienses.
26: Aquaelegiensis.
28: breve sermonem (V.: brebes sermone).

Pag. 56.

2: suscriptionem (V.).
5: *Acatius* (A.V.: Acacius). — αλλονοφτναλμον.
6: Caesarienses. — *ecclesiae Palaestinae* (A.: ecclesiae in Palaestina).
7: *XII.*
8: ετcυνμικτωνζντνματων (V.: cυνμικτων).
9: tractatos (V.).
10: imperatori. — A.: loco. — '*Romae*' *om.* — *constituerit.*
13: Sarapion. — Thimoeus. — eligantiam.
14: Scolastici (V.).
15: *fuit edidit* (V.: fuit ediditque. — A.: 'fuit' om.) [*fuit. Edidit*..]. — *Manicheum* (A.). (V.: Manicheos).
16: '*de psalmorum titulis alium et*' *om.*
20: Hylarius. — Pectavorum (V.: Pictauiorum).
22: Byterrense (V.: byternensi. — A.: viterensi). — Frigiam. — *XII. adversum* Arrianos.
24: episcopis. — psalmis.
26: *LI.* — *LXII.*
27: operi.
28: addedit.

Pag. 57.

1: Constantinopolim. — V.: porrixerat. — A.: porrexit.
2: *adversus* (A.).
3: Arimenensis. — A.: Seleucis.
4: 'synodi' om. — A.: 'et' om. Salustium (A.). (V.: Sallustium).
5: *Dioscorum* (V.). (A.: Dioscurum). — ymnorum et misteriorum.
6: Mathaeum (V.: Mattheum).
8: eligans (V.).
16: V.: rethoricam. — V.: in extremam senectutem.
19: V.: *intelleguntur.*
21: V.: T. hostrenus episcopus.
22: V.: Manicheos.
28: V.: octoginarius.
30: V.: Laodecinus.

Pag. 58.

1: V.: presbitero. — V.: aduliscentia.
4: V.: *extant.*
7: V.: beticus * episcopus.
9: V.: tractatos. — V.: de fidem.
10: V.: edjcitur.
12: *Patianus* (A.). V,: Pacianus. — Pireneis [*Pyreneis*]. (V.: Pyrana). — Barcillonae (V.: Barcylonae).
14: *'Cervus et' om. — contra Novatianos liber. — 'et' om.* (A.: Cervus peracuto sensu liber unus contra Novationos et. — V.: Cervus et contra Novatianos et. — [*de quibus est contra Novatianos liber. Sub Theodosio principe . . .*] ('principe' errore typ. om.).
18: Fotinus (V.).
19: Haebionis.
25: Arrianos (V.). — *etiam alia eius esse* (V.A.: eius et alia esse).

Pag. 59.

4: Dydimus (V.: Didimus). — (A.: Didymus Al. a parva aetate oculis amissis).
5: aelimentorum.
7: *geometricam* (V.). — *indigent* (quae = ea quae).
10: Matthei.
11: Arrianos. — *libros II.*
12: *librum I.* — *'et' om.* (A.). — in Esaia.
13: thomos (V.: tumos) *XVIII.*
14: *libros III.* — *libros V.*
15: *in Job, multa alia* (A.) ('et' om.). (V.: 'et' add.)
16: degerere. — (A.V.: indicii).
17: *LXXXVII* (A.V.: octogesimum tertium).
19: Miluitanus (*Milvitanus*).
21: adversus. — partes. — (V.: calomniam.)
22: *VI.*
25: (V.: Achilius). — *'in Hispania' om.*
26: *Lactanti* (V.). A.: scripti sunt.
27: odoiporicum (V.: odoeporicum).
28: *totius vitae continens statum* ('suae' om.).

Pag. 60.

1: καταϲτορφην. — peram. — *'et' om.* — [*sive πεῖραν. Sub* . .]
4: 'saepe' om. (V.: sepe). — repulsus.
5: ecclesiam. — (V.: ecclesiae.)
7: *extant* (V.). — cathesis (V.: κατεκηϲειϲ).
9: Euzonius. — (V.: Thespeseum). — rethorem (V.: rethoricam).
10: Nazanzeno (V.: Nanzanzeno).
11: (A.: episcopus ordinatus).
12: bibliotecham. — Pampyli.
14: ecclesiam.
17: (V.: Aepiphanius). — (V.: iscripsit).
23: (V.: Efrem).
26: (A.: *eius scripta.* — V.: scripta eius).

Pag. 61.

1: (A.: quod quidem).
9: (V.: exaemerum). — (V.: homoelias). — (V.: εταcκητικον.)
10: (V.: brebes..— tractatos).
13: (V.: Nanzanzenus; A.: Nazanzenus).
15: (V.: treginta).
20: (V.: Ιρονα superiscripserunt.).
23: (V.: exametro versuum).
24: disserentiam. — *adversum Eunomium libri ·II·* (V.: libros duo).
25: (A.: et de spiritu). — *liber ·I·* Juliano.
26: imperatori. — *liber ·I·*
27: Polimonium dicendi χαρακτηρα. — (A.: Palamonion dicendi charactere. — V.: Polemonis in dicendo caracter. — B.: Polemonium dicendo caractera) [*Polemonium dicendi charactera*]. — vivosque est.
28: ordenans.
29: *ferme* (V.: foere).

Pag. 62.

2: Arrianae (sic semper, ut V. quoque).
4: *extant* (V.). — (V.: solemnes).
8: tharsensis. — Anciochiae (V.: anthiociae).
9: (V.: presbiter) *extant* (V.). — (V.: apostulum).
11: himesini (V.: emesini). — caracterem (V.). (V.: penetentia).
12: imitare (cf. Neue Formenl. d. l. Spr. II, pag. 291).
15: cyzncenus (V.: cyzycenus).
16: suam prorumpens.
17: fateatur (A.: suae prorumpens blasph. ut quod alii tegunt, iste publ. fateretur. — V.: suae prorupit blasphemiam ut quod illi tegunt istae publicae fateretur) [*suae prorumpens blasphemiam, ut, quod illi tegunt, iste publice fateatur, usque hodie . . .*].

18: Cappadochiam.
19: *scribere.* — Appollinarius. — Didimus (V.: Dydimus).
20: Caesarienses. — Nazanzenus (Nanzanzenus). — Nisenus (V.: Nefenus).
21: *'alter Gregorius' om.* (A. B. N.). (V. addit: alter Greg.).
23: Abylae. — (A.: *Hydati.* — V.: ydatii).
24: hytacii (A.: *Ithaci.* — V.: ythacii). — Triveris.
26: gnusticae.
27: Marcionis. — herinaeus (V.: hireneus).
28: arguetur.

Pag. 63.

2: (V.: Tronianus).
4: (V.: cesus). — Triveris (V.: triberis). (V.: Prescilliano).
5: Euchrocia. — *isdem* (V.A.N.B.: eiusdem).
6: Extant eius ingenii ('ingenii' errore meo om.). — (V.: aeditam).
8: *Tiberianus hereticus* (V.: beticus. — A.: boeticus).
9: (V.: aphologeticum).
10: sermonem.
11: (V.: cede tedio).
17: (A.: scripsit. — V.: scriuit).
18: adolatio.
21: (A.N.: acris et ferventis).
22: *esset presbyter* (A.) — (V.: presbiter esset). — ypotheseon.
23: tractatos.
25: *in scrmonem nostrum* (A.). (V.: in nostrum serm.)

Pag. 64.

2: Dydimi (V.: Didimi).
3: Appollinarem. — (V.: multurum).
7: phylosophus (V.: philosofus). — Alexandria.
8: Constantinopolim.
9: adversos.
10: mediolanii. — principe dedit (A.: dedit principi).

12: Nisinus (A.: Emisenus).
13: *ante paucos annos* (A.). (V.: ante annos paucos).
17: (V.: *Antiochiae.* — *Eusebi*).
18: (V.: compunere).
19: περι ιεροϲνηϲ. (V.: περι ιεροϲυνηϲτατυμ).
21: Palestinae (sic semper). — Euzonium.
22: accuratae (V.: *adcurati*).

Pag. 65.

2: Theothimus. (V.: scyliae). — (V.: Thomorum.) — (A.: Scithimorum).
3: (V.: dialectigorum, (non: 'dialecticorum'). — brebes — cummaticosque tractatos). — commentaticosque (vel commentatiosque.).
4: (A. :audivi). — *alios* (V.A.B.N.: alia.)
7: *a saeculo* (A.B.V.: ad saeculum).
8: historia *fertur texuisse* (A.V.: fertur . . . . texuisse).
10: Amphylocius (V.: Amphilocius).
11: de sancto spiritu. — *quod deus et adorandus.* (V.A.: et quod adorandus).
12: (A.: quoque).
14: Soffronius. — aprime. — Bethleem (V.: Betlehem).
15: (V.: Serapi). — *insigne uolumen.*
16: Eustochium (V.: Eustocium; Eustachium: err. typ.).
17: beati Hylarionis (V.) monachi (V.: monaci). — [*beati Hilarionis monachi*].
19: *quos de hebreo in latinum transtulimus* (V.: quos nos de aebreo vertimus in latinum).
21: Hieronimus. — patri.
22: Dalmatia.
24: *XIIII.* — (V.: hec).
25: *librum I.*

Pag. 66.

1: epist̃ [*epistulam*] exhortatoriam.
2: Ortodoxi (V.). — χρονικων (V.: cronicon). — omnimodi (V.: omnimode).

3: hierimiam (V.: Geremiam). — Ezechihel (V.: Zecihel). — omelias (V.: homelias). — XXXVIII.
4: Serafim (V.: seraphin).
5: *Susanna* (V.A.B.N.: Osanna). — luxorioso. — (A. addit post 'filiis': de aetate. . .)
6: omelias (V.: homelias).
7: *·II·* — *de beatae Mariae virginitate* (V.A.B.N.: 'beatae' om.).
8: ('perpetua' in P. non clare script.).
9: *librum ·I·* — *consolatoriam de morte* ('consol.' errore meo om.).
11: *libros III.* — in epistula (V.).
12: *tota linea om.*
13: *librum ·I·* — Phylimonem (V.: Philimonem).
14: *librum ·I·*
15: (V.: aebrahicarum). — *Genesin* (V.: Genesi). — *de locis librum I* (N.).
16: hebraicarum. — *librum ·I·*
17: Didimi (V.). — *librum ·I·* (sic semper).
18: omelias (V.: homelias). — '*Origenis*' *om.* (V.: 'Orig.' addit.)
19: *a. X. usque ad. XVI.* (A.). (V.: a decimo usque ad XVII). — tractatos VII, vitam malci captiui monachi, vitam [*tractatus VII, vitam Malchi, captivi monachi*; *vitam* . .].
21: reddedi, *vetus iuxta hebraicum transtuli* (A.B.N.). (V.: 'vetus . . . . transtuli' om.).
22: *cotidie* (A.: cottidie, V.: cottidiae).
24: Soffoniam.
27: *explicita* (V.A.B.N.: expleta).

Huc usque catalogus beati hieronimi prbi. Caetera quae secuntur a gennadio sunt adiecta prbo.

PRAEFATIO AD DEXTRUM, PRAETORIO PRAEFECTUM.

Hortaris, Dexter, ut Tranquillum sequens ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram et, quod ille in enumerandis gentilium litterarum viris fecit inlustribus, ego in nostris hoc faciam, id est, ut a passione Christi usque ad quartum decimum Theodosii imperatoris annum omnes qui de scripturis sanctis memoriae aliquid tradiderunt tibi breviter exponam. Fecerunt quidem hoc idem apud Graecos Hermippus peripateticus, Antigonus Carystius, Satyrus, doctus vir, et longe omnium doctissimus Aristoxenus musicus. Apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, Hyginus, et, ad cuius nos exemplum provocas, Tranquillus.

Sed non est mea et illorum similis condicio. Illi enim historias veteres annalesque replicantes potuerunt quasi de ingenti prato non parvam opusculi sui coronam texere. Ego, quid acturus, qui nullum praevium sequens pessimum ut dicitur magistrum memet ipsum habeo? Quamquam et Eusebius Pamphili in decem ecclesiasticae historiae libris maximo nobis adiumento

1 Veron. et Bamb.: hortaris me 7 alii: prodiderunt
12 Bamb.: vis provocare; Bern. et Norimb.: vis cogere me et provocare 15 non deest in Bamb. et Bern. et Norimb.
18 = ὁ Παμφίλου

fuerit et singulorum de quibus scripturi sumus volumina aetates auctorum suorum saepe testentur.

Itaque Dominum Iesum Christum precor, ut, quod Cicero tuus, qui in arce Romanae eloquentiae stetit, non est facere dedignatus in Bruto oratorum linguae latinae texens catalogum, id ego in ecclesiae eius scriptoribus enumerandis digne cohortatione tua impleam. Si qui autem de his qui usque hodie scriptitant a me in hoc volumine praetermissi sunt, sibi magis quam mihi imputare debebunt.

Neque enim celantes scripta sua de his, quae non legi, nosse potui, et quod aliis forsitan notum, mihi in hoc terrarum angulo fuerit ignotum. Certe cum scriptis suis claruerint, non magnopere nostri silentii dispendia suspirabunt.

Discant igitur Celsus, Porphyrius, Iulianus, rabidi adversus Christum canes, discant sectatores eorum qui putant ecclesiam nullos philosophos et eloquentes, nullos habuisse doctores, quanti et quales viri fundaverint exstruxerint adornaverint et desinant fidem nostram rusticae tantum simplicitatis arguere, suamque potius imperitiam cognoscant.

Vale in Domino Iesu Christo.

Incipiunt breves.

I. Simon Petrus.
II. Iacobus frater Domini.
III. Matthaeus qui et Levi.
IV. Iudas frater Iacobi.
V. Paulus qui ante Saulus.

3 Vat.: Dominum Iesum; Bamb. et Bern.: d. nostrum J. Chr.; Norimb.: Dominum meum I. Chr. 4 Norimb.: arte 13 Vat.: incognitum 20 Bamb. et Bern. et Norimb.: instruxerint 22 Bamb. et Bern. et Norimb.: recognoscant 23 haec salutatio deest in Bamb.

VI. Barnabas qui et Joseph.
VII. Lucas evangelista.
VIII. Marcus evangelista.
IX. Iohannes apostolus et evangelista.
X. Hermes.
XI. Philon Judaeus.
XII. Lucius Anneus Seneca.
XIII. Iosephus Matthiae filius.
XIV. Iustus Tiberiensis.
XV. Clemens episcopus.
XVI. Ignatius episcopus.
XVII. Polycarpus episcopus.
XVIII. Papias episcopus.
XIX. Quadratus episcopus.
XX. Aristides philosophus.
XXI. Agrippa Castoris.
XXII. Hegisippus historicus.
XXIII. Iustinus philosophus.
XXIV. Melito episcopus.
XXV. Theophilus episcopus.
XXVI. Apollinaris episcopus.
XXVII. Dionysius episcopus.
XXVIII. Pinitus episcopus.
XXIX. Tatianus haeresiarches.
XXX. Philippus episcopus.
XXXI. Musanus.
XXXII. Modestus.
XXXIII. Bardesanes haeresiarches.
XXXIV. Victor episcopus.
XXXV. Irenaeus episcopus.
XXXVI. Pantaenus philosophus.
XXXVII. Rhodon Tatiani discipulus.
XXXVIII. Clemens presbyter.

16 Bern.: cognomine Castoris; Norimb.: cognomento Castoris 26 Vat.: Musanus episcopus 27 Vat.: Modestus episcopus 30 Vat.: Hireneus; Norimb.: Hyreneus

XXXIX. Miltiades.
XL. Apollonius.
XLI. Serapion episcopus.
XLII. Apollonius senator.
XLIII. Theophilus alius episcopus.
XLIV. Baccylus episcopus.
XLV. Polycrates episcopus.
XLVI. Heraclitus.
XLVII. Maximus.
XLVIII. Candidus.
XLIX. Appion.
L. Sextus.
LI. Arabianus.
LII. Iudas.
LIII. Tertullianus presbyter.
LIV. Origenes qui et Adamantius.
LV. Ammonius.
LVI. Ambrosius diaconus.
LVII. Tryphon Origenis discipulus.
LVIII. Minucius Felix.
LIX. Gajus.
LX. Berillus episcopus.
LXI. Hippolytus episcopus.
LXII. Alexander episcopus.
LXIII. Iulius Africanus.
LXIV. Geminus presbyter.
LXV. Theodorus qui et Gregorius, episcopus.
LXVI. Cornelius episcopus.
LXVII. Cyprianus episcopus.
LXVIII. Pontius diaconus.
LXIX. Dionysius episcopus.
LXX. Novatianus haeresiarches.
LXXI. Malchion presbyter.
LXXII. Archelaus episcopus.

8 al.: Heraclitus episcopus   17 al.: Ammonius presbyter

LXXIII. Anatolius episcopus.
LXXIV. Victorinus episcopus.
LXXV. Pamphilus presbyter.
LXXVI. Pierius presbyter.
LXXVII. Lucianus presbyter.
LXXVIII. Phileas episcopus.
LXXIX. Arnobius rhetor.
LXXX. Firmianus rhetor qui et Lactantius.
LXXXI. Eusebius episcopus.
LXXXII. Reticius episcopus.
LXXXIII. Methodius episcopus.
LXXXIV. Iuvencus presbyter.
LXXXV. Eustathius episcopus.
LXXXVI. Marcellus episcopus.
LXXXVII. Athanasius episcopus.
LXXXVIII. Antonius monachus.
LXXXIX. Basilius episcopus.
XC. Theodorus episcopus.
XCI. Eusebius alius episcopus.
XCII. Triphilius episcopus.
XCIII. Donatus haeresiarches.
XCIV. Asterius philosophus.
XCV. Lucifer episcopus.
XCVI. Eusebius alius episcopus.
XCVII. Fortunatianus episcopus.
XCVIII. Acacius episcopus.
XCIX. Serapion episcopus.
C. Hilarius episcopus.
CI. Victorinus rhetor.
CII. Titus episcopus.
CIII. Damasus episcopus.
CIV. Apollinaris episcopus.
CV. Gregorius episcopus.
CVI. Pacianus episcopus.
CVII. Photinus haeresiarches.
CVIII. Phebadius episcopus.

CIX. Didymus ὁ βλέπων.
CX. Optatus episcopus.
CXI. Acilius Severus senator.
CXII. Cyrillus episcopus.
CXIII. Euzoius episcopus.
CXIV. Epiphanius episcopus.
CXV. Ephrem diaconus.
CXVI. Basilius alius episcopus.
CXVII. Gregorius alius episcopus.
CXVIII. Lucius episcopus.
CXIX. Diodorus episcopus.
CXX. Eunomius haeresiarches.
CXXI. Priscillianus episcopus.
CXXII. Latronianus.
CXXIII. Tiberianus.
CXXIV. Ambrosius episcopus.
CXXV. Euagrius episcopus.
CXXVI. Ambrosius Didymi discipulus.
CXXVII. Maximus ex philosopho episcopus.
CXXVIII. Gregorius alius episcopus.
CXXIX. Iohannes presbyter.
CXXX. Gelasius episcopus.
CXXXI. Theotimus episcopus.
CXXXII. Dexter Pacatiani, nunc praefectus praetorio.
CXXXIII. Amphilochius episcopus.
CXXXIV. Sophronius.
CXXXV. Hieronymus presbyter.

Cap. I.

Simon Petrus, filius Iohannis, provinciae Galileae e vico Bethsaida, frater Andreae apostoli et princeps apostolorum, post episcopatum Antiochensis ecclesiae et praedicationem dispersionis eorum qui de

1 Norimb.: Didymus cecus

circumcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia et Bithynia, secundo Claudi anno ad expugnandum Simonem magum Romam pergit ibique viginti quinque annis cathedram sacerdotalem tenuit usque ad ultimum Neronis annum, id est, quartum decimum.

A quo et adfixus cruci martyrio coronatus est capite ad terram verso et in sublime pedibus elevatis asserens se indignum qui sic crucifigeretur, ut Dominus suus. Scripsit duas epistulas, quae catholicae nominantur; quarum secunda a plerisque eius negatur propter stili cum priore dissonantiam. Sed et evangelium iuxta Marcum, qui auditor eius et interpres fuit, huius dicitur. Libri autem, e quibus unus actorum eius inscribitur, alius evangelii, tertius praedicationis, quartus ἀποκαλύψεως, quintus iudicii inter apocryphas scripturas repudiantur. Sepultus Romae in Vaticano iuxta viam triumphalem totius orbis veneratione celebratur.

Cap. II.

Iacobus qui appellatur frater Domini, cognomento Iustus, ut nonnulli existimant, filius Ioseph, ut autem mihi videtur, Mariae, sororis matris Domini, cuius Iohannes in libro suo meminit, filius, post passionem Domini statim ab apostolis Hierosolymorum episcopus ordinatus, unam tantum scripsit epistulam, quae de septem catholicis est, quae et ipsa ab alio quodam sub nomine eius edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem.

Hegesippus vicinus apostolicorum temporum in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans ait: ‘Suscepit ecclesiam Hierosolymae post apostolos frater

10 al.: esse eius. cf. cap. V: non eius creditur 11 Vat.: dissonantia 13 Norimb.: itinerarii 16 Bamb.: reputantur 21 filius deest in Bamb. et Bern., qui habent post uxore: eum genuisse 26 Vat. et Norimb.: canonicis 31 Bamb. et Norimb.: Hierosolymorum

Domini, Iacobus, cognomento Iustus. Multi siquidem Iacobi vocabantur, hic de utero matris sanctus fuit, vinum et sicera non bibit, carnem nullam comedit, nunquam adtonsus est nec unctus est ungento nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum; siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusque ingrediebatur in templum et fixis genibus pro populo deprecabatur, in tantum ut camelorum duritiam traxisse eius genua crederentur.' Dicit et alia multa quae enumerare longum est. Sed et Iosephus in vicesimo libro Antiquitatum refert et Clemens in septimo Ὑποτυπώσεων, mortuo Festo, qui Iudaeam regebat, missum esse a Nerone successorem eius Albinum. Qui cum necdum ad provinciam pervenisset, Ananus pontifex, adulescens Anani filius, de genere sacerdotali accepta occasione ἀναρχίας concilium congregavit et compellens publice Iacobum, ut Christum, Dei filium, denegaret, contradicentem lapidari iussit. Qui praecipitatus de pinna templi confractis cruribus cum adhuc semianimis tollens ad caelum manus diceret: 'Domine, ignosce eis, quod enim faciunt, nesciunt', fullonis fuste, quo uda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit idem Iosephus tantae eum sanctitatis fuisse et celebritatis in populo, ut propter eius necem creditum sit subversam Hierosolymam. Hic est de quo et apostolus Paulus scribit ad Galatas: 'alium autem apostolorum vidi neminem nisi Iacobum fratrem Domini'; et apostolorum super hoc crebrius acta testantur, et evangelium quoque quod appellatur secundum Hebraeos

3 = τὸ σίκερα (alii: siceram) 4 in Bamb. et Norimb.: *est* deest; alii: fuit 5 Bamb.: hic solitus erat 10 Vat.: hoc loco: esset; aliis: longum est 12 Vat.: mortuo inquid Festo 15 Bamb. et Norimb.: Anianus — Aniani; Vat.: Ananias — Anani 25 Vat.: in populos 27 cf. Gal. 1, 19 29 cf. Act. 1, 13. 22, 17. 15, 13

et a me nuper in graecum sermonem latinumque translatum est, quo et Adamantius saepe utitur, quod post resurrectionem Salvatoris refert: 'Dominus autem cum dedisset sindonem servo sacerdotis, ivit ad Iacobum et apparuit ei — iuraverat enim Iacobus se non comesurum panem ab illa hora qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a dormientibus —; rursusque post paululum, 'afferte, ait Dominus, mensam et panem'. Statimque additur: Tulit panem et benedixit ac fregit et dedit Iacobo Iusto et dixit ei: 'frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis a dormientibus'. Triginta itaque annis Hierosolymae rexit ecclesiam, id est, usque ad septimum Neronis annum, et iuxta templum, ubi et praecipitatus fuerat, sepultus titulum usque ad obsidionem Titi et ultimam Adriani notissimum habuit. Quidam e nostris in monte Oliveti eum conditum putant, sed falsa eorum opinio est.

Cap. III.

Matthaeus qui et Levi, ex publicano apostolus, primus in Iudaea propter eos qui ex circumcisione crediderunt evangelium Christi hebraeis litteris verbisque composuit; quod quis postea in graecum transtulerit, non satis certum est. Porro ipsum hebraicum habetur usque hodie in Caesariensi bibliotheca, quam Pamphilus studiosissime confecit. Mihi quoque a Nazaraeis qui in Veria, urbe Syriae, hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animadvertendum quod ubicumque evangelista sive ex persona sua sive ex Domini Salvatoris veteris scripturae testimoniis abu-

2 al.: Origenes (= Adamantius) al.: Evangelium quoque . . . refert 4 Norimb.: ibat 5 Bamb. et Norimb: comessurum 10 Bamb. et Norimb.: et post 12 Vat.: triginta et 23 Vat.: qui 26 Bamb. et Norimb.: Pamphilus martyr; Bamb.: confecit et ornavit 27 Bamb.: beroea; Norimb.: hebrea

titur, non sequitur septuaginta translatorum auctoritatem, sed hebraicam. E quibus illa duo sunt: 'ex Aegypto vocavi Filium meum', et, 'quoniam Nazaraeus vocabitur.'

Cap. IV.

Iudas, frater Iacobi, parvam quae de septem catholicis est epistulam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, assumit testimonium, a plerisque reicitur. Tamen auctoritatem vetustate iam et usu meruit et inter sanctas scripturas computatur.

Cap. V.

Paulus apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim apostolorum de tribu Beniamin et oppido Judaeae Giscalis fuit, quo a Romanis capto cum parentibus suis Tarsum Ciliciae commigravit. A quibus ob studia legis missus Hierosolymam a Gamaliele, viro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani et acceptis a pontifice templi epistulis ad persequendos eos qui Christo crediderant Damascum pergeret, revelatione compulsus ad fidem quae in actis apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad praedicationem eius Sergius Paulus, proconsul Cypri, credidisset, ab eo, quod eum Christi fidei subiecerat, sortitus est nomen et juncto sibi Barnaba multis urbibus peragratis revertens Hierosolymam a Petro, Iacobo et Iohanne gentium apostolus ordinatur. Et quia in actis apostolorum plenissime de eius conversatione scriptum est, hoc tantum dicam, quod post passionem

6 Bamb.: parvam unam; Norimb.: unam parvam 8 Bamb. et Norimb.: in ea assumit 10 Bamb. et Bern. et Norimb.: ut — computetur 14 Vat.: Gisgalis; Norimb.: Giscali 18 in Vat. *et* deest 21 Bamb. et Norimb. et Bern: actibus 24 al.: subegerat 26 Vat. et Bern et Norimb.: revertensque

Domini XXV anno, id est, secundo Neronis eo tempore quo Festus, procurator Iudaeae, successit Felici, Romam vinctus mittitur et biennium in libera manens custodia adversum Iudaeos de adventu Christi cottidie disputavit. Sciendum autem in prima satisfactione necdum Neronis imperio roborato nec in tanta erumpente scelera quanta de eo narrant historiae, Paulum a Nerone dimissum, ut evangelium Christi in Occidentis quoque partibus praedicaretur, sicut ipse scribit in secunda ad Timotheum eo tempore quo et passus est, et de vinculis dictat epistulam: 'In prima mea satisfactione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt; non eis imputetur. Deus autem mihi adfuit et confortavit me, ut per me praedicatio compleretur et audirent omnes gentes, et liberatus sum de ore leonis', manifestissime leonem propter crudelitatem Neronem significans. Et in sequentibus: 'liberavit me Dominus ab omni opere malo et salvum me fecit in regno suo caelesti', quod scilicet praesens sibi sentiret imminere martyrium. Nam in eadem epistula praemiserat: 'ego enim iam immolor et tempus resolutionis meae instat.' Et hic ergo quarto decimo anno Neronis eodem die, quo Petrus, Romae pro Christo capite truncatur, sepultusque est in via ostiensi anno post passionem Domini XXXVII.

Scripsit autem novem ad VII ecclesias epistulas: ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas; praeterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Phile-

4 Bamb.: disputabat   9 Norimb.: scripsit   Bamb. et Norimb.: in sec. epistula cf. Tim. 4, 16   11 Norimb.: dictavit 16 Bamb. et Norimb. et Bern.: et in sequentibus: liberavit me Deus de ore leonis. Et statim: liberavit me Deus ab omni opere malo et salvavit in regnum suum caeleste. Alii legunt pro liberavit et salvavit: libera*b*it et salva*b*it cf. Migne. 24 Bamb.: ostensi; Vat.: hostensi

moni unam. Epistula autem quae fertur ad Hebraeos, non eius creditur propter stili sermonisque dissonantiam, sed vel Barnabae juxta Tertullianum, vel Lucae evangelistae iuxta quosdam, vel Clementis, romanae postea ecclesiae episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse et ornasse sermone vel certe, quia Paulus scribebat ad Hebraeos et propter invidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputaverat — scripserat autem ut hebraeus hebraice, id est, suo eloquio disertissime — ea quae eloquenter scripta sunt in hebraeo, et eloquentius vertisse in graecum et hanc esse causam, quod a ceteris Pauli epistulis discrepare videatur.

Legunt quidam Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

Cap. VI.

Barnabas Cyprius, qui et Joseph Levites, cum Paulo gentium apostolus ordinatus unam ad aedificationem ecclesiae pertinentem epistulam composuit, quae inter apocryphas scripturas legitur. Hic postea propter Iohannem discipulum, qui et Marcus vocabatur, separatus a Paulo nihilo minus evangelicae praedicationis iniunctum sibi opus exercuit.

Cap. VII.

Lucas, medicus Antiochensis, ut eius scripta indicant, graeci sermonis non ignarus fuit, sectator apostoli Pauli et omnis eius peregrinationis comes, scripsit evangelium, de quo idem Paulus: 'misimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus in evangelio per omnes

2 Vat.: dissonantia 6 hoc loco alii aliter scribunt cf. Migne 11 Bamb. et Norimb.: fuerant *et* deest in al. 14 Norimb.: et ad Laodicenses; Bamb.: epistolam et ad L. 20 Vat.: inter apocrypha 28 cf. 2 Cor. 8, 18 29 Bamb. et Norimb.: laus est

ecclesias', et ad Colossenses 'salutat vos Lucas medicus carissimus'; et ad Timotheum: 'Lucas est mecum solus'. Aliud quoque edidit volumen egregium, quod titulo apostolicarum *πράξεων* praenotavit, cuius historia usque ad biennium Romae commorantis Pauli pervenit, id est, usque ad quartum decimum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem urbe librum esse compositum. Igitur *περιόδους* Pauli et Theclae et totam baptizati leonis fabulam inter apocrypha computemus. Quale enim est, ut individuus comes apostoli inter ceteras eius res hoc solum ignoraverit? Sed et Tertullianus, vicinus illorum temporum, refert presbyterum quendam in Asia, *σπουδαστὴν* apostoli Pauli, convictum apud Johannem, quod auctor esset libri, et confessum se hoc Pauli amore fecisse et loco excidisse.

Quidam suspicantur, quotiescumque Paulus in epistulis suis dicat 'iuxta evangelium meum', de Lucae significare volumine et Lucam non solum ab apostolo didicisse evangelium, qui cum Domino in carne non fuerit, sed et a ceteris apostolis. Quod ipse quoque in principio voluminis sui declarat dicens: 'sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis.' Igitur evangelium, sicut audierat, scripsit; acta vero apostolorum, sicut viderat ipse, composuit. Sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem vicesimo Constantii anno ossa eius cum reliquiis Andreae apostoli translata sunt.

1 Coloss. 4, 14 2 Bamb. et Bern et Norimb.: carissimus meus cf. 2 Tim. 4, 11 4 et Bern. et Norimb. et Bamb.: praenotatur 9 Bamb. et Norimb.: apocryphas scripturas; Bern. et Norimb.: computamus 10 Bamb.: quod 15 Bamb.: et hoc loco; Norimb.: et de loco 17 Bamb.: ipsum Lucae significare volumen 18 alii: apostolo Paulo 20 alii: fuerat 25 Vat. et Bamb.: Constantinopolim

Cap. VIII.

Marcus, discipulus et interpres Petri juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romae a fratribus breve scripsit evangelium. Quod cum Petrus audisset, probavit et ecclesiis legendum sua auctoritate edidit, sicut scribunt Clemens in sexto *ὑποτυπώσεων* libro et Papias Hierapolitanus episcopus. Meminit huius Marci et Petrus in prima epistula sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: 'salutat vos ecclesia quae est in Babylone coëlecta et Marcus, filius meus'. Assumpto itaque evangelio quod ipse confecerat perrexit Aegyptum et primum Alexandriae Christum adnuncians constituit ecclesiam tanta doctrina et vitae continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philon, disertissimus Iudaeorum, videns Alexandriae primam ecclesiam adhuc iudaizantem quasi in laudem gentis suae et super eorum conversatione scripsit, et quomodo Lucas narrat Hierosolymae credentes omnia habuisse communia, sic ille Alexandriae sub Marco doctore fieri cernebat memoriaeque tradidit. Mortuus est autem octavo Neronis anno et sepultus Alexandriae.

Cap. IX.

Iohannes apostolus, quem Iesus amavit plurimum, filius Zebedaei et frater Iacobi apostoli, quem Herodes post passionem Domini decollavit, novissime omnium scripsit evangelium, rogatus ab Asiae episcopis, adversus Cerinthum aliosque haereticos et maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Unde etiam compulsus est

4 Vat.: quodcumque 8 Bamb. et Norimb.: epist. sua 9 cf. 1. Petr. 1, 5, 13 10 al.: collecta; Vat.: cumelecta 18 al.: 'et' non habent 19 al.: sic et ille quod . . . cernebat, memoriae tradidit 22 al. addunt: succedente sibi Aniano (Anano) 26 al.: novissimus

divinam eius nativitatem dicere. Sed et aliam causam huius scripturae ferunt, quod, cum legisset Matthaei, Marci et Lucae volumina, probaverit quidem textum historiae et vera eos dixisse firmaverit, sed unius tantum anni in quo et passus est post carcerem Iohannis, historiam texuisse. Praetermisso itaque anno, cuius acta a tribus fuerant exposita, superioris temporis, antequam Iohannes clauderetur in carcerem, gesta narravit, sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quattuor evangeliorum volumina legerint.

Quae res et *διαφώνιαν*, quae videtur Johannis esse cum ceteris, tollit. [scripsit autem] et unam epistulam cuius exordium est: 'quod fuit ab initio, quod audivimus et oculis nostris quod perspeximus et manus nostrae tractaverunt de verbo vitae', quae ab universis ecclesiasticis et eruditis viris probatur. Reliquae autem duae quarum principium est: 'senior electae dominae et natis eius' et sequentis: 'senior Caio carissimo quem ego diligo in veritate', Iohannis presbyteri asseruntur, cuius et hodie alterum sepulcrum apud Ephesum ostenditur; et nonnulli putant duas memorias eiusdem Iohannis evangelistae esse; super qua re cum ad Papiam auditorem eius ventum fuerit, disseremus. Quarto decimo igitur anno secundam post Neronis persecutionem movente Domitiano in Patmos insulam relegatus scripsit Apocalypsin, quam interpretantur Justinus martyr et Irenaeus.

Interfecto autem Domitiano et actis eius ob nimiam crudelitatem a senatu rescissis sub Nerva

1 Bamb. et Norimb.: *e*dicere 12 haec verba desunt in Vat. 14 Bamb. et Norimb. et Bern.: oculis nostris vidimus 15 Bamb.: temptaverunt; al.: contrectaverunt 20 Vat.: hodieque 22 alii addunt post cum: per ordinem 23 Vat.: adiutorem 24 al.: secundum Bamb. et Norimb.: post Neronem 25 Vat.: Paphos 26 Norimb.: quam interpretationem — secuti sunt 29 ita (Bamb.); et Norimb. Vat.: sub pertinace

pertinace redit Ephesum ibique usque ad Traianum principem perseverans fundavit et erexit ecclesias confectusque senio et sexagesimo octavo post passionem Domini anno mortuus iuxta eandem urbem sepultus est.

Cap. X.

Herman, cuius apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit: 'salutate Asyncritum, Phlegontem, Patroban, Herman et qui cum iis sunt fratres', asserunt auctorem esse libri qui appellatur 'Pastor' et apud quasdam Graeciae ecclesias etiam publice legitur, re vera utilis liber, multique de eo scriptorum veterum usurpavere testimonia, sed apud latinos paene ignotus est.

Cap. XI.

Philo Iudaeus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum idcirco a nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci evangelistae apud Alexandriam ecclesia scribens in nostrorum laude versatus est non solum eos ibi, sed in multis quoque provinciis esse memorans et habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi imitantur et cupiunt, ut nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur et psalmis, doctrinae quoque et continentiae, quales et Lucas refert primum Hierosolymae fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caligula Romae periclitatum, quo legatus gentis suae missus erat; cum secunda vero vice venisset ad Claudium, in eadem urbe locutum fuisse cum apostolo Petro eiusque habuisse amicitias et ob hanc causam

2 al.: rexit 6 cf. Rom. 16, 14 22 Bamb. et Bern. et Norimb.: esse imitantur 27 al.: Gaio Caligula 28 vero in al. deest

etiam Marci, discipuli Petri apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus suis. Exstant huius praeclara et innumerabilia opera in quinque libros Moysi: de confusione linguarum liber unus, de natura et inventione liber unus, de his quae sensu precamur et detestamur liber unus, de eruditione liber unus, de herede divinarum rerum liber unus, de divisione aequalium et contrariorum liber unus, de tribus virtutibus liber unus, quare quorundam in scripturis mutata sint nomina, liber unus, de pactis libri duo, de vita sapientis liber unus, de gigantibus liber unus, quod somnia mittantur a Deo libri quinque, quaestionum et solutionum in Exodum libri quinque, de tabernaculo et decalogo libri quattuor, necnon de victimis et repromissionibus sive maledictis, de providentia, de Iudaeis, de conversatione vitae, de Alexandro, et quod propriam rationem muta habeant, et quod omnis insipiens servus sit, et de vita nostrorum, de quo supra diximus, id est, de apostolicis viris, quem et inscripsit *περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν*, quod videlicet caelestia contemplentur et semper orent Deum, et sub aliis indicibus de agricultura libri duo, de ebrietate libri duo. Sunt et alia eius monumenta ingenii, quae in nostras manus non pervenerunt. De hoc vulgo apud Graecos dicitur: *ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει*, id est, aut Plato Philonem sequitur aut Platonem Philo: tanta est similitudo sensuum et eloquii.

Cap. XII.

Lucius Annaeus Seneca Cordubensis, Sotionis stoici discipulus et patruus Lucani poetae, continen-

4 Bamb.: de inventione naturae 5 Bamb. et Bern. et Norimb.: testamur 9 haec desunt in Vat. 14 Bamb. et Bern. et Norimb.: necnon et Vat.: remissionibus 16 Bamb. et Bern.: de A. dicente 17 Bamb. et Bern.: muta animalia; Norimb.: alia muta 22 haec desunt in Vat. 27 Bamb.: eloquii apud graecos

tissimae vitae fuit; quem non ponerem in catalogo sanctorum, nisi me illae epistulae provocarent, quae leguntur a plurimis Pauli ad Senecam aut Senecae ad Paulum. In quibus, cum esset Neronis magister et illius temporis potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos. Hic ante biennium quam Petrus et Paulus martyrio coronarentur, a Nerone interfectus est.

Cap. XIII.

Iosephus, Matthiae filius, ex Hierosolymis sacerdos a Vespasiano captus cum Tito, filio eius, relictus est. Hic Romam veniens septem libros iudaicae captivitatis imperatoribus patri filioque obtulit, qui et bibliothecae publicae traditae sunt, et ob ingenii gloriam statuam quoque Romae meruit. Scripsit autem et alios viginti Antiquitatum libros ab exordio mundi usque ad quartum decimum Domitiani Caesaris et duos *ἀρχαιότητος* adversus Appionem grammaticum Alexandrinum, qui sub Caligula legatus missus ex parte gentilium contra Philonem etiam librum vituperationem gentis iudaicae continentem scripserat. Alius quoque liber eius, qui inscribitur *περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*, valde elegans habetur, in quo et Macchabaeorum digesta martyria. Hic in octavo Antiquitatum libro manifestisime confitetur propter magnitudinem signorum Christum a pharisaeis interfectum et Iohannem baptistam vere prophetam fuisse et propter interfectionem Iacobi apostoli Hierosolymam dirutam. Scripsit autem de Domino in hunc modum: ‘eodem tempore fuit Jesus, sapiens vir, si tamen virum eum oportet dicere. Erat enim mirabilium patrator operum et doctor eorum qui

3 Bamb. et Norimb.: et 15 Bamb. et Bern. et Norimb.: viginti quattuor 16 al.: usque ad annum 23 al.: sunt digesta 24 Bamb.: octavo decimo; Norimb.: decimo octavo

libenter vera suscipiunt; plurimos quoque tam de Iudaeis quam de gentilibus habuit sectatores et credebatur esse Christus. Cumque invidia nostrorum principum cruci eum Pilatus adfixisset, nihilominus qui primum dilexerant, perseverarunt. Apparuit enim eis tertia die vivens. Multa et haec et alia mirabilia carminibus prophetarum de eo vaticinantibus et usque hodie Christianorum gens ab hoc sortita vocabulum non defecit'.

Cap. XIV.

Iustinus Tiberiensis de provincia Galilaea conatus est et ipse iudaicarum rerum historiam texere et quosdam commentariolos de Scripturis. Sed hunc Iosephus arguit mendacii. Constat autem illum eodem tempore scripsisse quo et Iosephus.

Cap. XV.

Clemens de quo apostolus Paulus ad Philippenses scribens ait: 'cum Clemente et ceteris cooperatoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro vitae', quartus post Petrum Romae episcopus, si quidem secundus Linus fuit, tertius Anacletus, tametsi plerique Latinorum secundum post apostolum Petrum putent fuisse Clementem.

Scripsit ex persona ecclesiae romanae ad ecclesiam Corinthiorum valde utilem epistulam et quae in nonnullis locis etiam publice legitur, quae mihi videtur characteri epistulae, quae sub Pauli nomine ad Hebraeos fertur, convenire; sed et multis de eadem epistula non solum sensibus, sed iuxta verborum quoque ordinem

2 al.: gentis sui; Norimb.: gentibus sui 4 Bamb.: addixisset; Norimb.: addidisset 5 Bamb. et Bern.; perseverarunt in fide 13 Bamb.: descripsit 18 cf Phil. 4, 3 21 Vat.: Cletus

abutitur; et omnino grandis in utraque similitudo est. Fertur et secunda ex eius nomine epistula, quae a veteribus reprobatur, et disputatio Petri et Appionis longo sermone conscripta, quam Eusebius in tertio ecclesiasticae historiae volumine coarguit. Obiit tertio Traiani anno, et nominis eius memoriam usque hodie Romae exstructa ecclesia custodit.

Cap. XVI.

Ignatius, Antiochenae ecclesiae tertius post Petrum apostolum episcopus, persecutionem commovente Traiano damnatus ad bestias Romam vinctus mittitur. Cumque navigans Smyrnam venisset, ubi Polycarpus, auditor Iohannis, episcopus erat, scripsit unam epistulam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos, et inde egrediens scripsit ad Philadelphinos et ad Smyrnaeos et proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochensem ecclesiam, in qua et de evangelio, quod nuper a me translatum est, super persona Christi ponit testimonium dicens: 'ego vero post resurrectionem in carne eum vidi et credo, quia sit'; et quando venit ad Petrum et ad eos qui cum Petro erant, dixit eis: 'ecce palpate me et videte me, quia non sum daemonium incorporale'. Et statim tetigerunt eum et crediderunt.

Dignum autem videtur, quia tanti viri fecimus mentionem, et de epistula eius quam ad Romanos scripsit pauca ponere: 'de Syria usque ad Romam pugno ad bestias in mari et in terra, nocte et die, ligatus cum decem leopardis, hoc est, militibus, qui me custodiunt, quibus et cum benefeceris, peiores fiunt. Iniquitas autem eorum mea doctrina est, sed non idcirco iustificatus sum. Utinam fruar bestiis

16 Norimb.: ad Philadelphenos

quae mihi sunt praeparatae, quas et oro veloces esse mihi ad interitum et alliciam ad comedendum me, ne, sicut aliorum martyrum, non audeant corpus meum adtingere. Quodsi venire noluerint, ego vim faciam, ut devorer. Ignoscite mihi, filioli; quid mihi prosit, ego scio. Nunc incipio esse discipulus, nihil de his quae videntur desiderans, ut Iesum Christum inveniam. Ignis, crux, bestiae, confractio ossium membrorumque divisio et totius corporis contritio et tota tormenta diaboli in me veniant, tantum ut Christo fruar.'

Cumque iam damnatus esset ad bestias et ardore patiendi rugientes audiret leones, ait: 'frumentum Christi sum; dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar'.

Passus est anno undecimo Traiani, et reliquiae corporis eius in Antiochia iacent extra portam daphniticam in cimiterio.

Cap. XVII.

Polycarpus, Iohannis apostoli discipulus et ab eo Smyrnae episcopus ordinatus, totius Asiae episcopus princeps fuit, quippe qui nonnullos apostolorum et eorum qui Dominum viderant, magistros habuerit et viderit. Hic propter quasdam de die paschae quaestiones sub imperatore Antonino Pio, ecclesiam in urbe regente Aniceto, Romam venit, ubi plurimos credentium Marcionis et Valentini persuasione deceptos reduxit ad fidem. Cumque ei fortuito obvius fuisset Marcion et diceret: 'cognosce nos' respondit: 'cognosco primogenitum diaboli'. Postea vero regnante Marco Antonino et Lucio Aurelio Commodo, quarta post

1 *esse* deest in Vat. 3 'meum' deest in Vat. 4 Bamb. et Norimb. addunt: ego me ingeram 17 Vat.: cymiterio; al.: coemeterio 20 al. 'episcopus' non habent 23 al.: super die; Vat.: diei 27 al.: obviam

Neronem persecutione, Smyrnae sedente proconsule et universo populo in amphitheatro adversus eum personante, igni traditus est. Scripsit ad Philippenses valde utilem epistulam, quae usque hodie in Asiae conventu legitur.

Cap. XVIII.

Papias, Iohannis auditor, Hierapolitanus in Asia episcopus, quinque tantum scripsit volumina, quae praenotavit: Explanatio sermonum Domini. In quibus cum se in praefatione asserat non varias opiniones sequi, sed apostolos habere auctores, ait: 'considerabam quid Andreas, quid Petrus dixissent, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacob, quid Matthaeus vel alius quilibet discipulorum Domini, quid etiam Aristion et senior Iohannes, discipuli Domini loquerentur. Non enim tantum mihi libri ad legendum prosunt, quantum viva vox et usque hodie in suis auctoribus personans.' Ex quo apparet de ipso catalogo nominum, alium esse Iohannem qui inter apostolos ponitur, et alium seniorem Iohannem, quem post Aristionem enumerat. Hoc autem dicimus propter superiorem opinionem, qua a plerisque rettulimus traditum duas posteriores epistulas Iohannis non apostoli esse, sed presbyteri. Hic dicitur annorum mille iudaicam edidisse *δευτέρωσιν*. Quem secuti sunt Irenaeus et Apollinaris et ceteri, qui post resurrectionem aiunt in carne cum sanctis Dominum regnaturum.

Tertullianus quoque in libro de Spe fidelium et Victorinus Pitabionensis et Lactantius hac opinione ducuntur.

4 Bamb.: in Asia conventui 13 alii addunt: quid Iohannes 15 Vat.: loquerebantur; al.: loquebantur 18 Bern. et Norimb.: ex; Bamb.: in 21 Bamb.: quam a plerisque retulimus traditam 23 *esse* deest in Vat. 29 Bamb. et Norimb.: Pictavionensis Norimb.: in hanc opinionem

Cap. XIX.

Quadratus, apostolorum discipulus, Publio, Athenarum episcopo, ob Christi fidem martyrio coronato in locum eius substituitur et ecclesiam grandi terrore dispersam fide et industria sua congregat. Cumque Hadrianus Athenis exegisset hiemem invisens Eleusinam et omnibus paene Graeciae sacris initiatus dedisset occasionem his qui Christianos oderant absque praecepto imperatoris vexare credentes, porrexit ei librum pro nostra religione compositum valde necessarium plenumque rationis et fidei et apostolica doctrina dignum. In quo et antiquitatem suae aetatis ostendens ait plurimos a se visos, qui sub Domino variis in Iudaea oppressi calamitatibus sanati fuerant, et qui a mortuis resurrexerant.

Cap. XX.

Aristides Atheniensis, philosophus eloquentissimus et sub pristino habitu discipulus Christi, volumen nostri dogmatis continens rationem eodem tempore, quo et Quadratus, Hadriano principi dedit, id est, apologeticum pro Christianis, quod usque hodie perseverans apud philologos ingenii eius indicium est.

Cap. XXI.

Agrippa, cognomento Castoris, vir valde doctus, adversus XXIV Basilidis heretici volumina, quae in evangelium confecerat, fortissime disseruit prodens eius universa mysteria et prophetas enumerans Barcabban et Barchob et ad terrorem audientium alia

2 vat.: ob Christi martyrio; Bamb.: ob Christum; Bern. et Norimb.: ob Christi martyrium 6 Bamb.: exisset hieme 7 al.: Eleusina 10 al.: utilem 22 Bamb. et Norimb.: philosophos

quaedam barbara nomina et deum maximum eius Abraxas, qui quasi annum continens iuxta Graecorum nomina supputetur. Moratus autem est Basilides, a quo gnostici, in Alexandria temporibus Hadriani. Qua tempestate et Cochebas, dux iudaicae factionis, Christianos variis suppliciis enecavit.

Cap. XXII.

Hegesippus, vicinus apostolorum temporum et omnes a passione Domini usque ad suam aetatem ecclesiasticorum actuum texens historias multaque ad utilitatem legentium pertinentia hinc inde congregans, quinque libros composuit sermone simplici, ut, quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret charactera. Asserit se venisse sub Aniceto Romam, qui decimus post Petrum episcopus fuit, et perseverasse usque ad Eleutherium, eiusdem urbis episcopum, qui Aniceti quondam diaconus fuerat.

Praeterea adversum idola disputans, quo primum errore crevissent, subtexit historiam, ex qua ostendit, qua aetate floruerint. Ait enim: 'tumulos mortuis templaque fecerunt, sicut hodie videmus, ex quibus est Antinous, servus Hadriani Caesaris, cuius et gymnicus agon exercetur Antinous, civitatemque ex eius condidit nomine et prophetas statuit in templo.'

Antinoum autem in deliciis habuisse Hadrianus Caesar scribitur.

Cap. XXIII.

Iustinus philosophus, habitu quoque philosophorum incedens, de Neapoli, urbe Palaestinae, patre

3 Bamb.: mortuus est autem 16 Bamb. et Vat.: Eleuterium 18 Bamb.: quoniam 19 Norimb.: subtexuit 21 al.: usque hodie 22 al.: cui 23 Norimb.: apud Antinoum civitatem; Bamb.: Antinoum civitatemque

Prisco Bacchio, pro religione Christi plurimum laboravit, in tantum ut Antonino quoque Pio et filiis eius et senatui librum contra gentes scriptum daret ignominiamque crucis non erubesceret, et alium librum successoribus eiusdem Antoninis, Marco Antonino Vero et Lucio Aurelio Commodo. Exstat eius et aliud volumen contra gentes, ubi de daemonum quoque natura disputat, et quartum adversum gentes, cui titulum praenotavit *ἔλεγχος*, sed et aliud de monarchia Dei, et alius liber quem praenotavit *ψάλτην*, et alius de anima, et dialogus contra Iudaeos, quem habuit adversum Tryphonem, principem Iudaeorum, sed et contra Marcionem insignia volumina, quorum Irenaeus quoque in quarto adversus hereses libro meminit; et alius liber contra omnes hereses, cuius facit mentionem in Apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic cum in urbe Roma haberet *διατριβάς* et Crescentem cynicum, qui multa adversum Christianos blasphemabat, redargueret gulosum et mortis timidum luxuriaeque ac libidinum sectatorem, ad extremum studio eius et insidiis accusatus quod Christianus esset pro Christo sanguinem fudit.

Cap. XXIV.

Melitus Asianus, Sardensis episcopus, librum imperatori Marco Antonino Vero, qui Frontonis oratoris discipulus fuit, pro Christiano dogmate dedit. Scripsit quoque et alia, de quibus ista sunt quae subiecimus: de pascha libros duo, de vita prophetarum librum unum, de die dominica librum unum, de fide librum unum, de plasi librum unum, de sensibus librum unum, de anima et corpore librum unum, de baptismate librum unum, de *φιλοξενία* librum unum,

14 al.: in quinto; cf. Migne, 3. adnot. 27 al.: duos 29 hoc loco alii addunt: de ecclesia librum unum 30 al.: de plasmate 32 hoc loco alii addunt: de veritate librum

et alium librum qui Clavis inscribitur, de diabolo librum unum, de Apocalypsi Iohannis librum unum, et *περὶ Ἐνσωμάτου ϑεοῦ* librum unum, et eclogarum libros sex. Huius elegans et declamatorium ingenium Tertullianus in septem libris, quos scripsit adversus ecclesiam pro Montano, cavillatur dicens eum a plerisque nostrorum prophetam putari.

Cap. XXV.

Theophilus, sextus Antiochenae ecclesiae episcopus, sub Marco Antonino Vero librum contra Marcionem composuit, qui usque hodie exstat. Feruntur eius et ad Autolycum tria volumina, et contra heresim Hermogenis liber unus, et alii breves elegantesque tractatus ad aedificationem ecclesiae pertinentes. Legi sub nomine eius in evangelium et proverbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum voluminum elegantia et *φράσει* non videntur congruere.

Cap. XXVI.

Apollinaris, Asiae Hierapolitanus episcopus, sub Marco Antonino Vero imperatore floruit, cui et insigne volumen *pro fide* Christianorum dedit. Exstant eius et alii quinque adversus gentes libri, et de veritate duo, et adversum Cataphrygas tunc primum cum Prisca et Maximilla, insanis vatibus, incipiente Montano.

Cap. XXVII.

Dionysius, Corinthiorum ecclesiae episcopus, tantae eloquentiae et industriae fuit, ut non solum suae

unum, de generatione Christi librum unum, de prophetia (Bamb. et Norimb.) librum unum 3 Vat.: *και ταιν περενσωματουεν*; Norimb.: *και τον περι ενσωματου* etc. 12 Vat.: heresem 23 Vat.: catafrigas

civitatis et provinciae populos, sed et aliarum provinciarum et urbium epistulis erudiret. E quibus est una ad Lacedaemonios, alia ad Athenienses, tertia ad Nicomedienses, quarta ad Cretenses, quinta ad ecclesiam Amastrinam et ad reliquas Ponti ecclesias, sexta ad Gnosianos et ad Pinytum, eiusdem urbis episcopum, septima ad Romanos, quam scripsit ad Soterem, episcopum eorum, octava ad Chrysophoram, sanctam feminam. Claruit sub imperatore Marco Antonino Vero et Lucio Aurelio Commodo.

Cap. XXVIII.

Pinytus Cretensis, Gnosiae urbis episcopus, scripsit ad Dionysium, Corinthiorum episcopum, valde elegantem epistulam, in qua docet non semper lacte populos enutriendos, ne quasi parvuli ab ultimo occupentur die, sed et solido vesci debere cibo.

Cap. XXIX.

Tatianus, qui primum oratoriam docens non parvam sibi ex arte rethorica gloriam comparaverat, Iustini martyris sectator fuit, florens in ecclesia, quamdiu ab eius latere non discessit. Postea vero, elatus eloquentiae tumore, novam condidit heresin, quae encratitarum dicitur, quam postea Severus auxit, a quo eiusdem partis heretici Severiani usque hodie appellantur. Porro Tatianus infinita scripsit volumina, e quibus unus contra gentes florentissimus exstat liber, qui inter omnia opera eius fertur insignis. Et hic

3 haec verba: tertia ad Nicomedienses, quarta ad Cretenses desunt in Vat. 5 al.: amastrianam 6 Vat.: Pynetum; Bamb.: Pynitum; Norimb.: Pinitum 15 al.: nutriendos
16 alii addunt: ut in spiritalem proficiant senectutem. Et hic sub Marco Antonino Vero et Lucio Aurelio Commodo floruit
21 Vat.: recessit 22 al.: *ἐγκρατιτῶν*

sub imperatore Marco Antonino Vero et Lucio Aurelio Commodo floruit.

Cap. XXX.

Philippus, episcopus Cretensis, hoc est, urbis Gortinae, cuius Dionysius in epistula sua meminit, quam scripsit ad eiusdem civitatis ecclesiam, praeclarum adversum Marcionem edidit librum, temporibusque Marci Antonini Veri et Lucii Aurelii Commodi claruit.

Cap. XXXI.

Musanus, non ignobilis inter eos qui ecclesiastica dogmata scripserunt, sub imperatore Marco Antonino Vero confecit librum ad quosdam fratres, qui de ecclesia ad encratitarum heresim declinarunt.

Cap. XXXII.

Modestus et ipse sub imperatore Marco Antonino et Lucio Aurelio Commodo adversus Marcionem scripsit librum, qui usque hodie perseverat. Feruntur sub nomine eius et alia *συντάγματα*, sed ab eruditis quasi *ψευδεπίγραφα* repudiantur.

Cap. XXXIII.

Bardesanes Mesopotamiae clarus habitus est, qui primum Valentini sectator deinde confutator novam ipse heresim condidit. Ardens eius a Syris praedicatur ingenium et in disputatione vehemens. Scripsit infinita adversus omnes paene hereticos, qui aetate eius pullulaverant. In quibus clarissimus et fortissimus liber est quem Marco Antonino *de fato* tradidit

11 Vat.: Musianus al.: de ecclesiastico dogmate
26 al. addunt: volumina

et multa alia *super persecutione* volumina, quae sectatores eius de syra lingua verterunt in graecum. Si autem tanta vis et fulgor est in interpretatione, quantam putamus esse in sermone proprio?

Cap. XXXIV.

Victor, tertius decimus Romae urbis episcopus, *super quaestione paschae*, et alia quaedam scribens opuscula rexit ecclesiam sub Severo principe annis decem.

Cap. XXXV.

Irenaeus, Pothini episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat ecclesiam, presbyter a martyribus eiusdem loci ob quasdam ecclesiae quaestiones legatus Romam missus honorificas super nomine suo ad Eleutherum perfert litteras. Postea iam Pothino prope nonagenario ob Christi martyrium coronato in locum eius substituitur. Constat autem Polycarpi, cuius supra fecimus mentionem, sacerdotis et martyris hunc fuisse discipulum. Scripsit quinque libros adversus hereses, et contra gentes volumen breve, et de disciplina aliud, et ad Marcianum fratrem de apostolica praedicatione, et librum variorum tractatuum, et ad Blastum de schismate, et ad Florinum de monarchia sive quod Deus non sit conditor malorum, et de octava egregium syntagma, in cuius fine significans se apostolicorum temporum vicinum fuisse subscripsit: 'adiuro te, qui transcribis librum istum, per Dominum nostrum Iesum Christum et per gloriosum eius adventum quo iudicaturus est et vivos et mortuos, ut conferas, postquam scripseris, et emendes illum ad

11 Vat.: fotini 16 Vat.: in loco 21 Vat.: alium 22 Vat.: variorum et 23 Bamb. et Norimb.: scismate; Vat.: crismate 25 Bamb.: librum 29 Vat.: qui 30 al.: transcripseris Vat.: illud

exemplar, unde transcripsisti, diligentissime; hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut invenisti in exemplari.'

Ferunt eius et alias ad Victorem, episcopum Romanum, de quaestione paschae epistulas, in quibus commonet eum non facile debere unitatem collegii scindere, si quidem Victor multos Asiae et Orientis episcopos, qui quarta decima luna cum Iudaeis pascha celebrabant, damnandos crediderat. In quam sententiam etiam hi qui discrepabant ab illis Victori non dederunt manus. Floruit maxime sub Commodo principe, qui Marco Antonino Vero in imperio successerat.

Cap. XXXVI.

Pantaenus, stoicae sectae philosophus, iuxta quandam veterem in Alexandria consuetudinem, ubi Marco evangelista instituente semper ecclesiastici fuere doctores, tantae prudentiae et eruditionis tam in scripturis, quam in saeculari litteratura fuit, ut in Indiam quoque rogatus ab illius gentis legatis a Demetrio, Alexandriae episcopo, mitteretur. Ubi repperit Bartholomeum de duodecim apostolis adventum Domini Iesu iuxta Matthaei evangelium praedicasse, quod hebraeis litteris scriptum revertens Alexandriam secum detulit. Huius multi quidem in sanctam scripturam exstant commentarii, sed magis viva vox ecclesiis profuit; docuitque sub Severo principe et Antonino, cognomento Caracalla.

Cap. XXXVII.

Rhodon, genere Asianus, a Tatiano, de quo supra diximus, Romae in scripturis eruditus edidit plurima

4 al.: feruntur — epistolae 16 al.: a Marco evangelista semper 18 Norimb.: scripturis sanctis 26 al.: voce 30 Vat.: cognomento

praecipuumque adversus Marcionem opus, in quo refert, quomodo ipsi quoque inter se Marcionitae discrepent, et Apellen senem, alium hereticum, a se quondam fuisse conventum et risui habitum eo quod Deum, quem coleret, ignorare se dixerit. Meminit in eodem libro quem scripsit ad Callistionem, Tatiani se Romae fuisse auditorem. Sed et in hexemerum elegantes tractatus composuit, et adversus Cataphrygas insigne opus; temporibusque Commodi et Severi floruit.

Cap. XXXVIII.

Clemens, Alexandrinae ecclesiae presbyter, Pantaeni, de quo supra rettulimus, auditor post eius mortem Alexandriae scholam tenuit et *κατηχήσεων* magister fuit. Feruntur eius insignia volumina plenaque eruditionis atque eloquentiae tam de scripturis divinis, quam de saecularis litteraturae instrumento. E quibus illa sunt: *στρωματεῖς* libri VIII, *ὑποτυπώσεων* libri VIII, adversus gentes liber unus, de ieiunio disceptatio, et alius liber, qui inscribitur: quisnam ille dives sit, qui salvetur; de obtrectatione liber unus, de canonibus ecclesiasticis et adversum eos, qui Iudaeorum sequuntur errorem, liber unus, quem proprie Alexandro, Hierosolymorum episcopo *προσεφώνησεν*. Meminit autem in stromatibus suis Tatiani adversum gentes, de quo supra diximus, et Cassiani cuiusdam *χρονογραφίας*, quod opusculum invenire non potui. Nec non de Iudaeis Aristobulum quendam et Demetrium et Eupolemum, scriptores adversum gentes, refert, qui in similitudinem Iosephi *ἀρχαιολογίαν* Moysi et iudaicae gentis asseruerint. Exstat Alexandri, Hierosolymorum episcopi, qui cum Narcisso postea rexit ecclesiam,

1 Vat.: quod 7 Bamb.: adiutorem 14 Vat.: fuerunt 18 alii hoc loco addunt: Paedagogi libri tres, de pascha liber unus 24 al.: voluminis Tatiani 29 al.: *ἀρχαιογονίαν*

epistula super ordinatione Asclepiadis confessoris ad Antiochenses congratulantis eis, in qua ponit in fine: 'haec vobis, domini ac fratres, scripta transmisimus per beatum Clementem presbyterum, virum inlustrem et probatum, quem vos quoque scitis et nunc plenius cognoscetis; qui cum huc venisset iuxta providentiam et visitationem Dei, confirmavit et auxit ecclesiam Domini'. Constat Originem huius fuisse discipulum. Floruit autem Severi et Antonini, filii eius, temporibus.

Cap. XXXIX.

Miltiades, cuius Rhodon in opere suo, quod adversum Montanum, Priscam Maximillamque composuit, recordatus est, scripsit contra eosdem volumen praecipuum, et adversum gentes Iudaeosque libros alios, et principibus illius temporis apologeticum dedit. Floruit Marci Antonini Commodique temporibus.

Cap. XL.

Apollonius, vir disertissimus, scripsit adversus Montanum, Priscam et Maximillam insigne et longum volumen, quo asserit Montanum et insanas vates eius perisse suspendio, et multa alia, in quibus de Prisca et Maximilla refert: 'si negant eas accepisse munera, confiteantur non esse prophetas qui accipiunt, et mille hoc testibus approbabo. Sed ex aliis fructibus probantur prophetae. Dic mihi, crinem fucat prophetes? stibio oculos linit prophetes? vestibus et gemmis ornatur prophetes? ludit tabula et tesseris propheta? fenus accipit? respondeant, haec utrum fieri liceat an non? Meum est probare, quia fecerint'. Dicit in eodem libro quadragesimum esse annum usque ad

6 al.: recognoscetis 11 Vat.: Meltiades; bamb.: Melciades
27 'tabula' deest in Vat.

tempus, quo et ipse scribat librum, ex quo heresis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus sex voluminibus adversus ecclesiam editis, quae scripsit de *ἐκστάσει*, septimum proprie adversum Apollonium elaboravit, in quo omnia, quae ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius sub Commodo Severoque principibus.

Cap. XLI.

Serapion, undecimo Commodi imperatoris anno Antiochiae episcopus ordinatus, scripsit epistulam ad Caricum et Pontium de heresi Montani, in qua et hoc addidit: 'ut autem sciatis falsi huius dogmatis, id est, novae prophetiae ab omni mundo insaniam reprobari, misi vobis Apollinaris beatissimi, qui fuit Hierapoli Asiae episcopus, litteras'. Ad Domnum quoque, qui persecutionis tempore ad Iudaeos declinaverat, volumen composuit; et alium de evangelio, quod sub nomine Petri fertur, librum ad Rhosensem Ciliciae ecclesiam, quae in heresim eius lectione diverterat. Leguntur et sparsim breves eius epistulae, auctoris sui *ἀσκήσει* et vitae congruentes.

Cap. XLII.

Apollonius, Romanae urbis senator, sub Commodo principe a servo proditus quod Christianus esset, impetrato ut rationem fidei suae redderet, insigne volumen composuit, quod in senatu legit; et nihilo minus sententia senatus pro Christo capite truncatur, veteri apud eos obtinente lege, absque negatione non dimitti Christianos, qui semel ad eorum iudicium pertracti essent.

1 Bamb.: scribebat 11 Vat. Bamb. et Bern.: Carinum; Vat.: heresis 18 Vat.: Rhosseni 24 Bamb.: imperato

Cap. XLIII.

Theophilus, Caesareae Palaestinae, quae olim Turris Stratonis vocabatur, episcopus, sub Severo principe adversum eos, qui quarta decima luna cum Iudaeis pascha faciebant, cum ceteris episcopis synodicam et valde utilem composuit epistulam.

Cap. XLIV.

Bacchylus, Corinthi episcopus, sub eodem Severo principe clarus habitus est, et de pascha ex omnium qui in Achaia erant episcoporum persona elegantem librum scripsit.

Cap. XLV.

Polycrates, Ephesiorum episcopus, cum ceteris episcopis Asiae, qui iuxta quandam veterem consuetudinem quarta decima luna cum Iudaeis pascha celebrabant, scripsit adversus Victorem, episcopum Romanum, epistulam synodicam, in qua docet se apostoli Iohannis et veterum auctoritatem sequi, de qua haec pauca excerpsimus: 'nos igitur inviolabilem celebramus diem nec addentes aliquid nec dementes. Etenim in Asia elementa maxima dormierunt, quae resurgent in die Domini, quando venturus est de caelis in maiestate sua et suscitaturus omnes sanctos, Philippum loquor de duodecim apostolis, qui dormivit Hierapoli, et duas filias eius, quae virgines senuerunt, et aliam eius filiam, quae spiritu sancto plena in Epheso occubuit. Sed et Iohannes, qui super pectus Domini recubuit et pontifex eius fuit auream laminam in fronte portans, martyr et doctor, in Epheso dormivit. Et Polycarpus, episcopus et martyr, Smyrnae occubuit. Thraseas quoque, episcopus et martyr, de Eumenia, in eadem

28 'fuit', quem habet et Bamb., deest in al. Vat.: lamminam

Smyrna requiescit. Quid necesse est Sagaris, episcopi et martyris, recordari, qui in Laodicea soporatur, et Papyri beati, et Melitonis, in spiritu sancto eunuchi, qui semper Domino serviens positus est in Sardis et exspectat in adventu eius resurrectionem? Hi omnes observaverunt diem paschae quarta decima luna, ab evangelica traditione in nullam partem declinantes et ecclesiasticum sequentes canonem. Ego quoque, minimus omnium vestrum, Polycrates secundum doctrinam propinquorum meorum, quos et secutus sum, — septem siquidem fuerunt episcopi et ego octavus — semper pascha celebravi, quando populus Iudaeorum azyma faciebat. Itaque, fratres, LXV annos habens aetatis meae in Domino et a multis de toto orbe fratribus eruditus, peragrata omni scriptura, non formidabo eos qui nobis minantur. Dixerunt enim maiores mei: 'oportet Deo magis oboedire quam hominibus'. Haec propterea posui, ut ingenium et auctoritatem viri ex parvo opusculo demonstrarem. Floruit Severi principis temporibus eadem aetate, qua Narcissus Hierosolymae.

Cap. XLVI.

Heraclitus sub Commodi Severique imperio in apostolum commentarios composuit.

Cap. XLVII.

Maximus sub iisdem principibus famosam quaestionem insigni volumine ventilavit, unde malum, et quod materia a Deo facta sit.

5 Vat.: spectat 11 al. hoc loco addunt: propinqui mei
22 Vat.: temporibus 23 Norimb.: apostolos

Cap. XLVIII.

Candidus regnantibus supra scriptis in hexemeron pulcherrimos tractatus edidit.

Cap. XLIX.

Appion sub Severo principe similiter in hexemeron tractatus fecit.

Cap. L.

Sextus sub imperatore Severo librum de resurrectione scripsit.

Cap. LI.

Arabianus sub eodem edidit quaedam opuscula ad Christianum dogma pertinentia.

Cap. LII.

Iudas de septuaginta apud Daniel hebdomadibus plenissime disputavit et χρονογραφίαν superiorum temporum usque ad decimum Severi perduxit annum. In qua erroris arguitur, quod adventum antichristi circa sua tempora futurum esse dixerit; sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum praesentem mundi minabatur occasum.

Cap. LIII.

Tertullianus presbyter nunc demum primus post Victorem et Apollonium Latinorum ponitur, provinciae Africae, civitatis Carthaginiensis, patre centurione proconsulari. Hic acris et vehementis ingenii sub Severo principe et Antonino Caracalla maxime floruit multaque scripsit volumina, quae, quia nota sunt pluribus, praetermittimus. Vidi ego quendam Paulum Concordiae

11 al. addunt: principe

quod oppidum Italiae est, senem, qui se beati Cypriani iam grandis aetatis notarium, cum ipse admodum esset adulescens, Romae vidisse diceret referentem sibi, solitum numquam Cyprianum absque Tertulliani lectione unam diem praeterisse ac sibi crebro dicere: 'da magistrum'! Tertullianum videlicet significans. Hic usque ad mediam aetatem presbyter fuit ecclesiae, invidia postea et contumeliis clericorum Romanae ecclesiae ad Montani dogma delapsus in multis libris novae prophetiae meminit. Specialiter autem adversus ecclesiam texuit volumina de pudicitia, de persecutione, de ieiuniis, de monogamia, de ecstasi libros sex et septimum, quem adversus Apollonium composuit; ferturque vixisse usque ad decrepitam aetatem et quae non exstant opuscula edidisse.

Cap. LIV.

Origenes, qui et Adamantius, decimo Severi pertinacis anno adversum Christianos persecutione commota, a Leonide patre Christi martyrio coronato cum sex fratribus et matre vidua pauper relinquitur annos natus circiter XVII; rem enim familiarem ob confessionem Christi fiscus occupaverat. Hic Alexandriae dispersa ecclesia octavo decimo aetatis suae anno *κατηχήσεων* opus adgressus, postea a Demetrio, eiusdem urbis episcopo, in locum Clementis presbyteri confirmatus, per multos annos floruit, et cum iam mediae esset aetatis et propter ecclesias Achaiae, quae plurimis heresibus vexabantur, sub testimonio eeclesiasticae epistulae, Athenas per Palaestinam pergeret, a Theoctisto et Alexandro, Caesareae et Hierosolymorum episcopis, presbyter ordinatus Demetrii offendit animos,

3 Vat.: refertque; Ver.: referretque; Bamb. et Norimb.: referentemque Rönsch: diceret, referreque sibi solitum 7 Bamb. et Norimb.: presbyter fuit ecclesiae Africanae (Africae); Vat.: praefuit 14 Rönsch: et multa quae 31 al.: animum

qui tanta adversus eum debacchatus insania est, ut per totum orbem super nomine eius scriberet. Constat eum, antequam Caesaream migraret, fuisse Romae sub Zepherino episcopo, et statim Alexandriam reversum Heraclam presbyterum, qui in habitu philosophi perseverabat, adiutorem sibi fecisse κατηχήσεων, qui quidem et post Demetrium Alexandrinam tenuit ecclesiam. Quantae autem gloriae fuerit, hinc apparet, quod Firmillianus, Caesareae episcopus, cum omni Cappadocia eum invitavit et diu tenuit et postea sub occasione sanctorum locorum Palaestinam veniens diu Caesareae ab eo in sanctis scripturis eruditus est; sed et illud quod ad Mammaeam, matrem Alexandri imperatoris, religiosam feminam rogatus venit Antiochiam et summo honore habitus est et ad Philippum imperatorem, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, et ad matrem eius litteras fecit quae usque hodie exstant.

Quis autem ignorat, quod tantum habuerit in scripturis sanctis studii, ut etiam hebraeam linguam contra aetatis gentisque suae naturam edisceret et exceptis septuaginta interpretibus alios quoque editiones in unum congregaret? Aquilae scilicet, Pontici proselyti et Theodotionis Hebionei et Symmachi eiusdem dogmatis, qui in evangelium quoque κατὰ Ματθαῖον scripsit commentarios, de quo et suum dogma confirmare conatur. Praeterea quintam et sextam et septimam editionem, quas etiam nos de eius bibliotheca habemus, miro labore repperit et cum ceteris editionibus comparavit.

Et quia indicem operum eius in voluminibus epistularum quas ad Paulam scripsimus, in quadam epistula contra Varronis conferens posui, nunc omitto

12 hoc loco anacoluthon est 19 Bamb. et Norimb.: quis ignorat et 25 Vat.: cata Matthaeum 31 Vat., Bamb. et Norimb.: operis 33 Bamb. et Norimb.: Varronis opera

illud, de immortali ingenio eius non tacens, quod dialecticam, arithmeticam, musicam, grammaticam et rhetoricam omniumque philosophorum sectas ita didicit, ut studiosos quoque saecularium litterarum sectatores haberet et interpretaretur eis cottidie, concursusque ad eum mire fierent. Quos ille propterea recipiebat, ut sub occasione saecularis litteraturae in fide Christi statueret. De crudelitate autem persecutionis, quae adversum Christianos sub Decio consurrexit eo quod in religionem Philippi desaeviret, quem interfecerat, superfluum est dicere, cum etiam Fabianus, Romanae ecclesiae episcopus in ipsa occubuerit, et Alexander et Babylas, Hierosolymorum et Antiochenae eeclesiae pontifices, in carcere pro confessione dormierint. Et si quis super Origenis statu scire voluerit quid actum sit, primo quidem de epistulis eius, quae post persecutionem ad diversos missae sunt, deinde et de sexto Eusebii Caesariensis ecclesiasticae historiae libro et pro eodem Origene sex voluminibus possit liquido cognoscere.

Vixit usque ad Gallum et Volusianum, id est, usque ad LXIX aetatis suae annum, et mortuus est Tyri, in qua urbe et sepultus est.

Cap. LV.

Ammonius, vir disertus et valde eruditus in philosophia, eodem tempore Alexandriae clarus habitus est. Qui inter multa ingenii sui et praeclara monumenta etiam de consonantia Moysi et Iesu opus elegans composuit et evangelicos canones excogitavit, quos postea secutus est Eusebius Caesariensis. Hunc falso accusat Porphyrius, quod ex Christiano ethnicus fuerit, cum

2 Bamb. et Norimb.: dialecticam quoque et geometriam et 6 Bamb : fierent mirifici; Norimb.: mirifice fierent 7 Bamb.: in fide Christi eos instrueret; Bern.: institueret 15 al.: velit Bamb. et Norimb.: primum

constet eum usque ad extremam vitam Christianum perseverasse.

Cap. LVI.

Ambrosius, primum Marcionites, dein ab Origene correctus, ecclesiae diaconus, et confessionis dominicae gloria insignis fuit. Cui cum Protocteto presbytero liber Origenis de martyrio scribitur; huius industria, sumptu, instantiaque adiutus infinita Origenes dictavit volumina.

Sed et ipse, quippe ut vir nobilis, non inelegantis ingenii fuit, sicut eius ad Origenem epistulae indicio sunt. Obiit autem ante mortem Origenis, et in hoc a plerisque reprehenditur, quod, vir locuples, amici senis et pauperis moriens recordatus non sit.

Cap. LVII.

Tryphon, Origenis auditor, ad quem nonnullae eius exstant epistulae, in scripturis eruditissimus fuit. Quod quidem et multa eius sparsim ostendunt opuscula, sed praecipue liber quem composuit de 'vacca rufa' in deuteronomio et de 'dichotomematibus', quae cum columba et turture ab Abraham ponuntur in Genesi.

Cap. LVIII.

Minucius Felix, Romae insignis causidicus, scripsit dialogum Christiani et ethnici disputantis, qui Octavius inscribitur. Sed et alius sub nomine eius fertur 'de fato' vel 'contra mathematicos', qui, cum sit et ipse

6 Bamb.: cui cum Theotisto presbytero liber . . . scribitur. Huius industria et sumptu et instantia et adhuc infinita . . . Vat.: nam cum * Theoctisto presbytero liber Origenis . . . scriberetur, huius industria . . . perfectum est et ad hunc . . .
14 Bamb.: non est 16 Vat.: adiutor 21 Norimb.: ab Abrahamo

diserti hominis, non mihi videtur cum superioris libri stilo convenire. Meminit huius Minucii et Lactantius in libris suis.

Cap. LIX.

Gaius sub Zephyrino, Romanae urbis episcopo, id est, sub Antonino, Severi filio, disputationem adversus Proculum, Montani sectatorem, valde insignem habuit arguens eum temeritatis super nova prophetia defendenda et in eodem volumine epistulas quoque Pauli tredecim tantum enumerans quartam decimam, quae fertur ad Hebraeos, dicit non eius esse; sed apud Romanos usque hodie quasi Pauli apostoli non habetur.

Cap. LX.

Beryllus, Arabs Bostrenus episcopus, cum aliquanto tempore rexisset ecclesiam, ad extremum lapsus in heresim, quae Christum ante incarnationem negat, ab Origene correctus scripsit varia opuscula et maxime epistulas, in quibus Origeni gratias agit. Sed et Origenis ad eum litterae sunt. Exstat dialogus Origenis et Berylli, in quo hereseos arguitur. Claruit autem sub Alexandro, Mammaeae filio, et Maximino et Gordiano, qui ei in imperio successerunt.

Cap. LXI.

Hippolytus, cuiusdam ecclesiae episcopus — nomen quippe urbis scire non potui — in ratione paschae et temporum canone scripsit et usque ad primum annum Alexandri imperatoris sedecim annorum circulum, quem Graeci *ἑκκαιδεκαετηρίδα* vocant, repperit, et Eusebio,

7 = Proclum 8 Vat.: deferenda 14 al.: Arabiae 15 Bamb. et Norimb.: gloriose rexisset 20 al.: coarguitur 26 Norimb.: quem scripsit

qui super eodem pascha decem et novem annorum circulum, id est, ἐννεακαιδεκαετηρίδα composuit, occasionem dedit. Scripsit nonnullos in scripturas commentarios, e quibus haec repperi: in Hexaemeron, in Exodum, in Canticum Canticorum, in Genesim, in Zachariam, de Psalmis, in Esaiam, de Daniele, de Apocalypsi, de Proverbiis, de Ecclesiaste, de Saul, de Pytonissa, de Antichristo, 'de resurrectione', contra Marcionem, 'de pascha', 'adversus omnes hereses' et προςομιλίαν, 'de laude Domini Salvatoris', in qua praesente Origene se loqui in ecclesia significat. Huius aemulatione Ambrosius, quem de Marcionis heresi ad veram fidem correctum diximus, cohortatus est Origenem in scripturas commentarios scribere, praebens ei septem et eo amplius notarios eorumque expensas et librariorum parem numerum, quodque his maius est, incredibili studio cottidie ab eo opus exigens. Unde et in quadam epistula ἐργοδιώκτην eum Origenes vocat.

Cap. LXII.

Alexander, episcopus Cappadociae, cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret et Narcissus, episcopus eiusdem urbis iam senex regeret ecclesiam, et Narcisso et multis clericorum eius revelatum est, altera die mane intrare episcopum, qui adiutor cathedrae sacerdotalis esse deberet. Itaque re ita completa ut praedicta fuerat, cunctis Palaestinae episcopis in unum congregatis, annitente ipso quoque vel maxime Narcisso, Hierosolymitanae ecclesiae cum eo gubernaculum suscepit. Hic in fine cuiusdam epistulae, quam scribit ad Antinoitas super pace ecclesiae, ait: 'salutat vos Narcissus, qui ante me hic tenuit episcopalem locum et nunc mecum eundem orationibus regit,

7 al.: et 11 Bamb. et Norimb.: in huius aemulationem
30 Vat.: Antionitas; bamb.: Antiochenses

annos natus circiter centum sedecim, et vos mecum precatur ut idem unumque sapiatis'. Scribit et aliam ad Antiochenses per Clementem, presbyterum Alexandriae, de quo supra diximus, nec non et ad Origenem, et pro Origene contra Demetrium, eo quod iuxta testimonium Demetrii eum presbyterum constituerit. Sed et aliae eius ad diversos feruntur epistulae. Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babylas Antiochiae passus est, ductus Caesaream et clausus carcere ob confessionem Christi martyrio coronatur.

Cap. LXIII.

Iulius Africanus, cuius quinque 'de temporibus' exstant volumina, sub imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, legationem pro instauratione urbis Emmaus suscepit, quae postea Nicopolis appellata. Est epistula ad Origenem super quaestione Susannae, eo quod dicat in hebraico hanc fabulam non haberi nec convenire cum hebraica etymologia *ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι καὶ ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι*, contra quem doctam epistulam scripsit Origenes. Exstat eius ad Aristidem altera epistula, in qua super *διαφωνία* quae videtur esse in genealogia Salvatoris apud Matthaeum et Lucam, plenissime disputat.

Cap. LXIV.

Geminus, Antiochenae ecclesiae presbyter, pauca ingenii sui monumenta composuit, florens sub Alexandro principe et episcopo urbis suae, Zebenno, eo vel maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinae ecclesiae pontifex ordinatus est.

16 Bamb. et Norimb.: appellata est. Huius est epistula . . .
17 Vat.: hanc fabulam haberi

Cap. LXV.

Theodorus, qui postea Gregorius appellatus est, Neocaesareae episcopus, admodum adulescens, ob studia graecarum et latinarum litterarum de Cappadocia Berytum et inde Caesaream Palaestinae transiit iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorum cum egregiam indolem vidisset Origenes, cohortatus est eos ad philosophiam, in qua paulatim fidem Christi subintroducens sui quoque sectatores reddidit. Quinquennio itaque eruditi ab eo remittuntur ad matrem. E quibus Theodorus proficiscens panegyricum *εὐχαριστίας* scripsit Origeni, et convocata grandi frequentia ipso quoque praesente Origene recitavit; qui usque hodie exstat. Scripsit et *μετάφρασιν* in Ecclesiasten brevem quidem, sed valde utilem; et aliae vulgo eius feruntur epistulae, et praecipue signa atque miracula, quae iam episcopus cum multa ecclesiarum gloria perpetravit.

Cap. LXVI.

Cornelius, Romanae urbis episcopus, ad quem octo Cypriani exstant epistulae, scripsit ad Fabium, Antiochenae ecclesiae episcopum, de synodo Romana et Italica et Africana, et aliam de Novatiano, et de his qui lapsi sunt; tertiam de gestis synodi, quartam ad eundem Fabium valde prolixam epistulam et Novatianae hereseos causas et anathema continentem. Rexit ecclesiam sub Gallo et Volusiano annis duobus; cui ob Christi martyrium coronato successit Lucius.

Cap. LXVII.

Cyprianus Afer primum gloriose rhetoricam docuit et exinde, suadente presbytero Caecilio, a quo et cog-

16 al.: sed 20 Vat.: Favianum; Bamb.: Flavianum
26 Bamb. et Norimb.: annis XII

nomentum sortitus est, Christianus factus omnem substantiam suam pauperibus erogavit, ac non post multum temporis allectus in presbyterium etiam episcopus Carthaginiensis constitutus est.

Huius ingenii superfluum est indicem texere, cum sole clariora sint eius opera.

Passus est sub Valeriano et Gallieno principibus persecutione octava eo die quo Romae Cornelius, sed non eodem anno.

Cap. LXVIII.

Pontius, diaconus Cypriani, usque ad diem passionis eius cum ipso exsilium sustinens egregium volumen vitae et passionis Cypriani reliquit.

Cap. LXIX.

Dionysius, Alexandrinae episcopus urbis, sub Heracla scholam tenuit et Origenis vel insignissimus auditor fuit. Hic in Cypriani et Africanae synodi dogma consentiens de hereticis rebaptizandis plurimas ad diversos misit epistulas, quae usque hodie exstant, et ad Fabium, Antiochenae ecclesiae episcopum, de paenitentia, ad Romanos per Hippolytum alteram, ad Xystum, qui Stephano successerat, duas epistulas, et ad Philemonem et Dionysium, Romanae ecclesiae presbyteros duas, et ad eundem Dionysium, postea Romanae ecclesiae episcopum, et ad Novatianum causantem quod invitus Romae episcopus ordinatus esset, cuius epistulae hoc exordium est: ‘Dionysius Novatiano fratri

2 Bamb. et Norimb.: ac post non 3 Norimb.: electus in presbyterum 8 Vat., Bern., Bamb. et Norimb.: ‘eo’, non: ‘eodem’, quod exspectatur 16 Bamb. et Norimb.: scholam *κατηχήσεων* presbyter 18 Vat.: baptizandis 22 Vat.: Sistum; Bamb.: Syxtum; Norimb.: Sixtum

salutem. Si invitus, ut dicis, ordinatus es, probabis hoc, cum volens recesseris.'

Est eius et ad Dionysium et Didymum altera epistula et ἑορταστικαί de pascha plurimae declamatorio sermone conscriptae, et ad Alexandrinam ecclesiam de exsilio, et ad Hieracam, in Aegypto episcopum, et alia 'de mortalitate' et 'de sabbato' et περὶ γυμνασίου, et ad Hermammonem, et alia 'de persecutione Decii', et duo libri 'adversum Nepotem' episcopum, qui mille annorum corporale regnum suis scriptis asserebat. In quibus et de Apocalypsi Iohannis diligentissime disputat, et adversus Sabellium et ad Ammonem, Beronices episcopum, et ad Telesphorum, et ad Euphranorem, et quattuor libri ad Dionysium, Romanae urbis episcopum, ad Laodicenses 'de paenitentia', ad Origenem 'de martyrio', ad Armenios 'de paenitentia' et 'de ordine delictorum', 'de natura' ad Timotheum, 'de temptationibus' ad Euphranorem, ad Basilidem quoque multae epistulae, in quarum una se asserit etiam in Ecclesiasten coepisse scribere commentarios. Sed et adversus Paulum Samosatenum ante paucos dies quam moreretur, insignis eius fertur epistula.

Moritur duodecimo Gallieni anno.

Cap. LXX.

Novatianus, Romanae urbis presbyter, adversus Cornelium cathedram sacerdotalem conatus invadere, Novatianorum quod graece dicitur καθαρῶν dogma constituit nolens apostatas suscipere paenitentes. Huius auctor Novatus, Cypriani presbyter fuit. Scripsit au-

6 Vat. et Bamb. et Bern.: Heraclam; Norimb.: Herecham 10 Bamb.: asseverat; Norimb.: affirmat 14 Bamb.: Euphraten 15 Vat.: patientia hoc loco al. addunt: item canonem de paenitentia (Migne: item ad Canonem de paenitentia)

tem 'de pascha', 'de sabbato', 'de circumcisione', 'de sacerdote', 'de ordinatione', 'de cibis iudaicis', 'de instantia', 'de Attalo', multaque alia, et 'de Trinitate' grande volumen, quasi ἐπιτομήν operis Tertulliani faciens, quod plurimi nescientes Cypriani aestimant.

Cap. LXXI.

Malchion, disertissimus Antiochenae ecclesiae presbyter, quippe qui in eadem urbe rhetoricam florentissime docuerat, adversus Paulum Samosatenum, qui, Antiochenae ecclesiae episcopus, dogma Artemonis instaurarat, excipientibus notariis disputavit, qui dialogus usque hodie exstat. Sed et alia grandis epistula, ex persona synodi ab eo scripta, ad Dionysium et Maximum, Romanae et Alexandrinae ecclesiae episcopos dirigitur. Floruit sub Claudio et Aureliano.

Cap. LXXII.

Archelaus, episcopus Mesopotamiae, librum disputationis suae, quam habuit adversum Manichaeum exeuntem de Perside, syro sermone composuit, qui translatus in graecum habetur a multis.

Claruit sub imperatore Probo, qui Aureliano Tacitoque successerat.

Cap. LXXIII.

Anatolius Alexandrinus, Laodiceae Syriae episcopus, sub Probo et Caro imperatoribus floruit, mirae doctrinae vir in arithmetica, geometria, astronomia, grammatica, rhetorica, dialectica. Cuius ingenii magnitudinem de volumine quod 'super pascha' composuit,

2 Bamb. et Norimb.: de oratione 9 Vat.: rhetoricam edocuerat 20 Vat.: in graecum in multis

et decem libris 'de arithmeticae institutionibus' intelligere possumus.

Cap. LXXIV.

Victorinus, Petabionensis episcopus, non aeque latine ut graece noverat. Unde opera eius grandia sensibus viliora videntur compositione verborum. Sunt autem haec:

'commentarii in Genesim, in Exodum, in Leviticum, in Esaiam, in Ezechiel, in Abacuc, in Ecclesiasten, in Canticum Canticorum, in Apocalypsim Iohannis,' 'adversum omnes hereses', et multa alia.

Ad extremum martyrio coronatus est.

Cap. LXXV.

Pamphilus presbyter, Eusebii Caesariensis episcopi necessarius, tanto bibliothecae divinae amore flagravit, ut maximam partem Origenis voluminum sua manu descripserit, quae usque hodie in Caesariensi bibliotheca habentur. Sed in duodecim prophetas XXV ἐξηγήσεων Origenis manu eius exarata repperi, quae tanto amplexor et servo gaudio, ut Croesi opes habere me credam. Si enim laetitia est unam epistulam habere martyris, quanto magis tot milia versuum, quae mihi videtur signasse sui sanguinis vestigiis!

Scripsit, antequam Eusebius scriberet, apologeticum pro Origene, et passus est Caesareae Palaestinae sub persecutione Maximini.

1 Bamb. et Norimb.: de decem libris arithmeticae institutionis 4 Bamb. et Norimb.: Pictavionensis 18 Vat.: habetur Bamb.: sed et 19 Norimb. et Bern.: Origenis volumina 20 Bamb.: amplector 23 Bamb.: videntur — vestigia 26 Vat., Bamb. et Bern.: Maximiani

Cap. LXXVI.

Pierius, Alexandrinae ecclesiae presbyter, sub Caro et Diocletiano principibus tempore quo eandem ecclesiam Thomas episcopus regebat, florentissime populos docuit et in tantam sermonis diversorumque tractatuum, qui usque hodie exstant, venit elegantiam, ut Origenes iunior vocaretur. Constat, hunc mirae ἀσκήσεως et appetitorem voluntariae paupertatis scientissimumque dialecticae artis post persecutionem omne vitae suae tempus Romae fuisse versatum. Huius est longissimus tractatus 'de propheta Osee', quem in pervigilio paschae habitum ipse sermo demonstrat.

Cap. LXXVII.

Lucianus, vir disertissimus, Antiochenae ecclesiae presbyter, tantum in scripturarum studio laboravit, ut usque nunc quaedam exemplaria scripturarum Luciani martyris nuncupentur. Feruntur eius 'de fide' libelli et breves ad nonnullos epistulae. Passus est Nicomediae ob confessionem Christi sub persecutione Maximini sepultusque Helenopoli Bithyniae.

Cap. LXXVIII.

Phileas de urbe Aegypti, quae vocatur Thmuis, nobili genere et non parvis opibus, suscepto episcopatu, elegantissimum librum 'de martyrum laude' composuit et disputatione actorum habita adversus iudicem, qui eum sacrificare cogebat, pro Christo capite truncatur eodem in Aegypto persecutionis auctore quo Lucianus Nicomediae.

3 Bamb.: eodem tempore; Bern.: eo tempore 9 Vat.: post persecutionem vero 11 Bamb.: in prophetam 12 Bamb.: pervilegio 14 Bamb.: Nicomediae 23 Bamb.: nobilis 25 Bamb.: auctorum

Cap. LXXIX.

Arnobius sub Diocletiano principe Siccae apud Africam florentissime rhetoricam docuit scripsitque adversus gentes volumina, quae vulgo exstant.

Cap. LXXX.

Firmianus, qui et Lactantius, Arnobii discipulus, sub Diocletiano principe accitus cum Flavio grammatico, cuius 'de medicinalibus' versu compositi exstant libri, Nicomediae rhetoricam docuit ac penuria discipulorum ob graecam videlicet civitatem ad scribendum se contulit. Habemus eius symposium, quod adulescentulus scripsit Africae, et *ὁδοιπορικόν* Africa usque Nicomediam hexametris scriptum versibus, et alium librum, qui inscribitur 'grammaticus', et pulcherrimum 'de ira Dei', et 'institutionum divinarum adversum gentes' libros septem, et *ἐπιτομήν* eiusdem operis, librum unum acephalum, et 'ad Asclepiadem' libros duos, 'de persecutione' librum unum, 'ad Probum' epistularum libros quattuor, ad eundem 'de opificio Dei vel formatione hominis' librum unum. Hic extrema senectute magister Caesaris Crispi, filii Constantini, in Gallia fuit, qui postea a patre interfectus est.

Cap. LXXXI.

Eusebius, Caesareae Palaestinae episcopus, in scripturis divinis studiosissimus et bibliothecae divinae cum Pamphylo martyre diligentissimus pervestigator,

7 Bamb.: Flavo; Vat.: Favio 10 Bamb.: ad 12 Bamb.: in scholis scripsit Africae Vat.: odoiporicum Bamb.: de Africa 17 Bamb.: in libro etc. 19 Vat.: duos Bamb. hoc loco addit: ad Severum epistularum libros duos, ad Demetrium, auditorem suum, epistularum libros duos et ad eundem . . .

edidit infinita volumina, de quibus haec sunt: *εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως* libri XX, *εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς* libri XV, *θεοφανείας* libri V, 'ecclesiasticae historiae' libri X, 'chronicorum canonum omnimoda historia' et eorum *ἐπιτομή*, et 'de evangeliorum *διαφωνία*', et 'in Esaiam' libri X, et 'contra Porphyrium', qui eodem tempore scribebat in Sicilia, libri XXV, et *τοπικῶν* liber unus, *ἀπολογίας* pro Origene libri sex, 'de vita Pamphili' libri tres, 'de martyribus' alia opuscula, et in centum quinquaginta psalmos eruditissimi commentarii multaque alia. Floruit maxime sub Constantino imperatore et Constantio, et ob amicitiam Pamphili ab eo cognomentum sortitus est.

Cap. LXXXII.

Reticius, Aeduorum, id est, Augustodunensis episcopus, sub Constantino celeberrimae famae habitus est in Galliis. Leguntur eius 'commentarii in Canticum Canticorum' et aliud grande volumen 'adversum Novatianum'. Nec praeter haec quicquam operum eius repperi.

Cap. LXXXIII.

Methodius, Olympi Lyciae et postea Tyri episcopus, nitidi compositique sermonis adversum Porphyrium confecit libros, et 'symposium decem virginum', et 'de resurrectione' opus egregium contra Origenem, et adversus eundem 'de Pitonissa', et 'de autexusio', in Genesim quoque et in Canticum commentarios, et multa alia, quae vulgo lectitantur. Ad extremum novissimae persecutionis, ut alii adfirmant, sub Decio

1 *εὐαγγελικῆς* . . . XX deest in Bamb. 2 Bamb.: *εὐαγγελικῆς προδείξεως παρασκευῆς* 26 Vat.: *αὐτεξουσίου* 27 Bamb.: canticum canticorum 29 Bamb.: sive ut

et Valeriano in Chalcide Graeciae martyrio coronatus est.

Cap. LXXXIV.

Iuvencus, nobilissimi generis Hispanus, presbyter, quattuor evangelia hexametris versibus paene ad verbum transferens quattuor libros composuit, et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.

Cap. LXXXV.

Eustathius, genere Pamphylius, Sidetes primum Beroeae Syriae, deinde Antiochiae episcopus, rexit ecclesiam et adversus Arianorum dogma multa componens sub Constantio principe pulsus est in exilium Traianopolim Thraciarum, ubi et usque hodie conditus est. Exstant eius volumina 'de anima', 'de engastrimytho' (*περὶ ἐγγαστριμύθου*) 'adversum Origenem', et infinitae epistulae, quas enumerare longum est.

Cap. LXXXVI.

Marcellus, Ancyranus episcopus, sub Constantino et Constantio principibus floruit multaque diversarum *ὑποθέσεων* scripsit volumina et maxime adversus Arianos. Feruntur contra hunc Asterii et Apollinarii libri, Sabellianae eum hereseos arguentes. Sed et Hilarius in septimo 'adversus Arianos' libro nominis eius quasi heretici meminit. Porro ille defendit se non esse dogmatis, cuius accusabatur, communione Iulii et Athanasii, Romanae et Alexandrinae urbis pontificum.

10 Bamb.: Sidites 11 Vat.: Bereae 26 Bamb.: accusatur Bamb: sed communione Vat.: Anastasii

Cap. LXXXVII.

Athanasius, Alexandrinae urbis episcopus, multa Arianorum perpessus insidiis, ad Constantem, Galliarum principem, fugit, unde reversus cum litteris et rursum post mortem illius fugatus usque ad Ioviani imperium latuit, a quo recepta ecclesia sub Valente moritur. Feruntur eius 'adversum gentes' libri duo et 'contra Valentem et Ursacium' unus, 'de virginitate', 'de persecutionibus Arianorum' plurimi et 'de psalmorum titulis' et 'historia Antonii monachi' vitam continens et *ἑορταστικαί* epistulae et multa alia, quae enumerare longum est.

Cap. LXXXVIII.

Antonius monachus, cuius vitam Athanasius, Alexandriae episcopus, insigni volumine prosecutus est, misit aegyptiacas ad diversa monasteria apostolici sensus sermonisque epistulas septem, quae in graecam linguam translatae sunt, quarum praecipua est 'ad Arsenoitas'. Floruit Constantino et filiis eius regnantibus.

Cap. XXXIX.

Basilius, Ancyranus episcopus, artis medicinae gnarus scripsit contra Marcellum' et 'de virginitate' librum et nonnulla alia, et sub rege Constantio Macedonianae partis cum Eustathio Sebasteno princeps fuit.

Cap. XC.

Theodorus, Heracleae Thraciarum episcopus, elegantis apertique sermonis et magis historicae intelli-

2 Bamb.: multas . . insidias   16 Bamb.: aegyptiace

gentiae edidit sub Constantio principe commentarios in Matthaeum et Iohannem et in apostolum et in psalterium.

Cap. XCI.

Eusebius Emisenus, elegantis et rhetorici ingenii innumerabiles et qui ad plausum populi pertineant confecit libros, magisque historiam secutus ab his qui declamare volunt, studiosissime legitur; e quibus vel praecipui sunt 'adversum Iudaeos et gentiles et Novatianos' et 'ad Galatas' libri decem et 'in evangelia homiliae' breves, sed plurimae. Floruit temporibus Constantii imperatoris, sub quo et mortuus, Antiochiae sepultus est.

Cap. XCII.

Triphylius, Cypri Ledrensis sive Leucotheon episcopus, eloquentissimus suae aetatis et sub rege Constantio celeberrimus fuit. Legi eius in Canticum Canticorum commentarios. Et multa alia composuisse fertur, quae in nostras manus minime pervenerunt.

Cap. XCIII.

Donatus, a quo Donatiani per Africam sub Constantio Constantinoque principibus pullularunt, asserens a nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas totam paene Africam et maxime Numidiam sua persuasione decepit. Exstant eius multa ad suam heresim pertinentia et 'de spiritu sancto' liber Ariano dogmati congruens.

5 Bern.: episcopus Emisenus 6 Bamb.: pertinent 9 Bamb.: gentes 11 Vat. et Bamb.: homeliae 15 Vat.: Iriphilius; Bamb.: Tripilius Vat. et Bamb. et Bern.: Leucontheon 21 Vat. et Bamb. et Bern.: Constantino Constantioque 22 hoc vocabulum deest in Vat. 26 Bamb.: pertinentia opuscula

Cap. XCIV.

Asterius, Arianae philosophus factionis, scripsit regnante Constantio in epistulam ad Romanos et in evangelia et in psalmos commentarios et multa alia, quae a suae partis hominibus studiosissime leguntur.

Cap. XCV.

Lucifer, Caralitanus episcopus cum Pancratio et Hilario, Romanae ecclesiae clericis ad Constantium imperatorem a Liberio episcopo pro fide legatus missus, cum nollet sub nomine Athanasii Nicaenam damnare fidem, in Palaestinam relegatus mirae constantiae et praeparati animi ad martyrium contra Constantium imperatorem scripsit librum eique legendum misit ac non multo post sub Iuliano principe reversus Caralis Valentiniano regnante obiit.

Cap. XCVI.

Eusebius, natione Sardus et ex lectore urbis Romae Vercellensis episcopus, ob confessionem fidei a Constantio principe Scythopolim et inde Cappadociam relegatus sub Iuliano imperatore ad ecclesiam suam reversus est ediditque in psalmos commentarios Eusebii Caesariensis, quos de graeco in latinum verterat, et mortuus est Valentiniano et Valente regnantibus.

Cap. XCVII.

Fortunatianus, natione Afer, Aquileiensis episcopus, imperante Constantio in evangelia titulis ordinatis breves sermone rustico scripsit commentarios, et in hoc habetur detestabilis, quod Liberium, Roma-

8 Vat.: Hylaro 10 Vat.: Anastasii 28 Bamb.: brevi rusticoque Bamb.: conscripsit

nae urbis episcopum, pro fide ad exilium pergentem primus sollicitavit et fregit et ad subscriptionem hereseos compulit.

Cap. XCVIII.

Acacius, quem, quia luscus erat, *μονόφθαλμον* nuncupabant, Caesariensis ecclesiae in Palaestina episcopus, elaboravit in Ecclesiasten decem et septem volumina, et *συμμίκτων ζητημάτων* sex, multos praeterea diversosque tractatus. In tantum autem sub Constantio imperatore claruit, ut in Liberii locum Romae Felicem episcopum constitueret.

Cap. XCIX.

Serapion, Thmueus episcopus, qui ob elegantiam ingenii cognomen Scholastici meruit, carus Antonii monachi fuit ediditque 'adversus Manichaeos' egregium librum et 'de psalmorum titulis' alium et ad diversos utiles epistulas, et sub Constantio principe etiam in confessione inclitus fuit.

Cap. C.

Hilarius, urbis Pictavorum Aquitanicae episcopus, factione Saturnini, Arelatensis episcopi, de synodo Biterrensi Phrygiam relegatus, duodecim adversus Arianos confecit libros et alium librum 'de synodis', quem ad Galliarum episcopos scripsit, et in psalmos commentarios, primum videlicet et secundum et a quinquagesimo primo usque ad sexagesimum secundum et a CXVIII usque ad extremum; in quo opere imitatus Origenem nonnulla etiam de suo addidit. Est eius et 'ad Constantium' libellus, quem viventi Constanti-

2 Bamb.: inscriptionem 13 Bamb.: Thimueus 28 Bamb.: de suo sensu edidit

nopoli porrexerat, et alius 'in Constantium' quem post mortem eius scripsit, et liber 'adversum Valentem et Ursacium', historiam Ariminensis et Seleuciensis synodi continens, et 'ad praefectum Sallustium' sive 'contra Dioscurum', et 'liber hymnorum et mysteriorum' alius, et 'commentarii in Matthaeum', et 'tractatus in Iob', quos de graeco Origenis ad sensum transtulit, et alius elegans libellus 'contra Auxentium', et nonnullae ad diversos epistulae. Aiunt quidam scripsisse eum in Canticum Canticorum, sed a nobis hoc opus ignoratur.

Mortuus est Pictavis Valentiniano et Valente regnantibus.

Cap. CI.

Victorinus, natione Afer, Romae sub Constantio principe rhetoricam docuit et in extrema senectute Christi se tradens fidei scripsit 'adversus Arium' libros more dialectico valde obscuros, qui nisi ab eruditis non intelliguntur, et commentarios 'in apostolum'.

Cap. CII.

Titus, Bostrensis episcopus, sub Iuliano et Ioviano principibus fortes adversum Manichaeos scripsit libros et nonnulla alia. Moritur sub Valente.

Cap. CIII.

Damasus, Romanae urbis episcopus, elegans in versibus componendis ingenium habuit multaque et brevia opuscula heroico metro edidit et prope octogenarius sub Theodosio principe mortuus est.

Cap. CIV.

Apollinarius, Laodicenus Syriae episcopus patre

3 Bamb.: Seleucis   30 Bamb.: Apollinaris

presbytero, magis grammaticis in adulescentia operam dedit et postea in sanctas scripturas innumerabilia scribens volumina sub Theodosio imperatore obiit. Exstant eius 'adversus Porphyrium' XXX libri, qui inter cetera opera eius vel maxime probantur.

Cap. CV.

Gregorius, Baeticus Eliberi episcopus, usque ad extremam senectutem diversos mediocri sermone tractatus composuit et 'de fide' elegantem librum; hodieque superesse dicitur.

Cap. CVI.

Pacianus, in Pyrenaei iugis Barcelonae episcopus, castitate eloquentiae et tam vita quam sermone clarus, scripsit varia opuscula, de quibus est 'Cervus', et 'contra Novatianos', et sub Theodosio iam ultima senectute mortuus est.

Cap. CVII.

Photinus de Gallograecia, Marcelli discipulus et Sirmii episcopus ordinatus, Hebionis heresim instaurare conatus est, et postea a Valentiniano principe pulsus ecclesia plura scripsit volumina, in quibus vel praecipua sunt 'contra gentes' et 'ad Valentinianum' libri.

Cap. CVIII.

Phoebadius, Agenni Galliarum episcopus, edidit contra Arianos librum. Dicuntur eius et alia esse

1 Bamb.: Probo   12 Bamb.: Patianus   13 Bamb.: castigatae eloquentiae   14 Bamb.: peracuto sensu liber unus contra . .   21 'plura' deest in Vat.   Bamb.: praecipui   24 Vat.: Phoedavius; Bamb.: Lebadius; Bern.: Phebadius

opuscula, quae necdum legi. Vivit usque hodie decrepita senectute.

Cap. CIX.

Didymus Alexandrinus captus a parva aetate oculis et ob id elementorum quoque ignarus tantum miraculum sui omnibus praebuit, ut dialecticam quoque et geometriam, quae vel maxime visu indiget, usque ad perfectum didicerit. Hic plurima nobiliaque conscripsit: commentarios in psalmos omnes, commentarios in evangelium Matthaei et Iohannis, et 'de dogmatibus', et 'contra Arianos' libros duos, et 'de spiritu sancto' librum unum, quem ego in latinum verti, et in Esaiam tomos decem et octo, in Osee ad me scribens commentariorum libros tres, et in Zachariam meo rogatu libros quinque et commentarios in Iob et multa alia, quae digerere proprii indicis est. Vivit usque hodie, et octogesimum tertium aetatis suae iam excessit annum.

Cap. CX.

Optatus Afer, episcopus Milevitanus, ex parte catholica scripsit sub Valentiniano et Valente principibus 'adversum Donatianae partis calumniam' libros sex, in quibus asserit crimen Donatianorum in nos falso retorqueri.

Cap. CXI.

Acilius Severus in Hispania, de genere illius Severi ad quem Lactantii duo epistularum scribuntur libri, composuit volumen quasi ὁδοιπορικόν totius vitae suae statum continens tam prosa quam versibus,

4 Bamb.: a parva . . . amissis 7 Vat.: geometricam Vat. et Bern. et Bamb.: indigent 16 Bamb.: diligere 19 Vat.: Milebitanus 25 Bamb.: Achillus; Bern.: Achylius

quod vocavit καταστροφήν sive πεῖραν, et sub Valentiniano principe obiit.

Cap. CXII.

Cyrillus, Hierosolymae episcopus, saepe pulsus ecclesia et receptus ad extremum, sub Theodosio principe octo annis inconcussum episcopatum tenuit. Exstant eius κατηχήσεις, quas in adulescentia composuit.

Cap. CXIII.

Euzoius apud Thespesium rhetorem cum Gregorio, Nazianzeno episcopo, adulescens Caesareae eruditus est, et eiusdem postea urbis episcopus plurimo labore corruptam iam bibliothecam Origenis et Pamphili in membranis instaurare conatus ad extremum sub Theodosio principe ecclesia pulsus est. Feruntur eius varii multiplicesque tractatus, quos nosse perfacile est.

Cap. CXIV.

Epiphanius, Cypri Salaminae episcopus, scripsit adversus omnes hereses libros et multa alia, quae ab eruditis propter res, a simplicioribus propter verba quoque lectitantur. Superest usque hodie et in extrema iam senectute varia scripsit opuscula.

Cap. CXV.

Ephrem, Edessenae ecclesiae diaconus, multa syro sermone composuit, et ad tantam venit claritudinem, ut post lectionem scripturarum publice in quibusdam ecclesiis scripta eius recitentur. Legi 'de spiritu sancto'

1 Vat.: peram 9 Vat.: rhetoricam (rhetorica?) 15 Bamb.: scire 20 Bamb.: ignota 21 Bamb. et Norimb.: cudit; Bern.: condidit 23 Vat.: Edesenae

graecum volumen, quod quidam de syriaca lingua verterat, et acumen sublimis ingenii etiam in translatione cognovi.

Decessit sub Valente principe.

Cap. CXVI.

Basilius, Caesareae Cappadociae, quae prius Mazaca vocabatur, episcopus, egregios 'contra Eunomium' elaboravit libros, et 'de Spiritu sancto' volumen, et 'in hexaemerum' homilias novem, et *ἀσκητικόν*, et breves variosque tractatus.

Moritur imperante Gratiano.

Cap. CXVII.

Gregorius, Nazianzenus episcopus, vir eloquentissimus, praeceptor meus et quo scripturas explanante didici, ad triginta milia versuum omnia opera sua composuit; e quibus illa sunt: 'de morte fratris Caesarii', '*περὶ φιλοπτωχίας*', 'laudes Machabaeorum', 'laudes Cypriani', 'laudes Athanasii', 'laudes Maximi philosophi' post exilium reversi, quem falso nomine quidam Herona superscripserunt, quia est et alius liber vituperationem eiusdem Maximi continens, quasi non licuerit eundem et laudare et vituperare pro tempore, et liber hexametro versu Virginitatis et Nuptiarum contra se disserentium; 'adversus Eunomium' libri duo, 'de Spiritu Sancto' liber unus, 'contra Iulianum imperatorem' liber unus. Secutus est autem Polemonis in dicendo charactera, vivoque se episcopum in loco suo ordinans ruri vitam monachi exercuit decessitque ante hoc fere triennium sub Theodosio principe.

14 Bamb. a quo Bern. et Norimb.: ex quo scripturas illo 16 Norimb.: fratris mei Caesarii 20 Vat.: *Ιρωνα* 26 Bamb.: Palamomon dicendi caractere 29 Bamb. et Norimb.: ferme

Cap. CXVIII.

Lucius, post Athanasium Arianae partis episcopus, usque ad Theodosium principem, a quo et pulsus est, Alexandrinam ecclesiam tenuit. Exstant eius sollemnes 'de pascha' epistulae et pauci variarum ὑποθέσεων libelli.

Cap. CXIX.

Diodorus, Tarsensis episcopus, dum Antiochiae esset presbyter, magis claruit. Exstant eius in apostolum commentarii et multa alia ad Eusebii magis Emiseni characterem pertinentia, cuius cum sensum secutus sit, eloquentiam imitari non potuit propter ignorantiam saecularium litterarum.

Cap. CXX.

Eunomius, Arianae partis Cyzicenus episcopus, in apertam hereseos suae prorupit blasphemiam, ut, quod illi tegunt, iste publice fateretur. Usque hodie vivere dicitur in Cappadocia et multa contra ecclesiam rescribere. Responderunt ei Apollinarius, Didymus, Basilius Caesariensis, Gregorius Nazianzenus et Nyssenus alter Gregorius.

Cap. CXXI.

Priscillianus, Abilae episcopus, qui factione Hydatii et Ithacii Treveris a Maximo tyranno caesus est, edidit multa opuscula, de quibus ad nos aliqua pervenerunt. Hic usque hodie a nonnullis gnosticae, id est Basilidis vel Marci, de quibus Irenaeus scribit, hereseos accusatur, defendentibus aliis non ita eum sensisse, ut arguitur.

4 Bamb.: sollempnes 5 Bamb.: κατηχήσεων 16 Bamb. et Norimb.: prorumpens . . 19 Bamb.: dicere; Bern. et Norimb.: scribere ausus est 20 Bamb.: et Emisenus; Norimb.: et Nisenus 24 Vat.: Triberis

Cap. CXXII.

Latronianus, provinciae Hispaniae, vir valde eruditus et in metrico opere veteribus comparandus, caesus est et ipse Treveris cum Priscilliano, Felicissimo, Iuliano et Euchrotia, eiusdem factionis auctoribus. Exstant eius opera diversis metris edita.

Cap. CXXIII.

Tiberianus Baeticus scripsit pro suspicione, qua cum Priscilliano accusabatur hereseos, 'apologeticum' tumenti compositoque sermone. Sed post suorum caedem taedio victus exilii, mutavit propositum et iuxta sanctam scripturam 'canis reversus ad vomitum suum' filiam, devotam Christo virginem, matrimonio copulavit.

Cap. CXXIV.

Ambrosius, Mediolanensis episcopus, usque in praesentem diem scribit; de quo, quia superest, meum iudicium subtraham, ne in alterutram partem aut adulatio in me reprehendatur aut veritas.

Cap. CXXV.

Euagrius, Antiochiae episcopus, acris et praestantis ingenii, cum adhuc esset presbyter, diversarum *ὑποθέσεων* tractatus mihi legit, quos necdum edidit; vitam quoque beati Antonii de graeco Athanasii in nostrum sermonem transtulit.

3 Vat.: ordine 5 Vat.: Eugrotia; Bamb.: Eucrotia; Norimb.: Eutropia 12 cf. 2. Petr. 2, 22 13 Bamb.: filiam suam Bamb.: matrimonio sui . . . Bern. et Norimb.: matrimonio sibi . . 21 Bamb. et Norimb.: ferventis

Cap. CXXVI.

Ambrosius Alexandrinus, auditor Didymi, scripsit adversus Apollinarem volumen multorum versuum 'de dogmatibus', et ut ad me nuper quodam narrante perlatum est, commentarios in Iob. Usque hodie superest.

Cap. CXXVII.

Maximus philosophus, natus Alexandriae, Constantinopoli episcopus ordinatus, et pulsus insignem 'de fide' adversum Arianos scripsit librum, quem Mediolani Gratiano principi dedit.

Cap. CXXVIII.

Gregorius, Nyssenus episcopus, frater Basilii Caesariensis, ante annos paucos mihi et Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros. Qui et alia multa scripsisse et scribere dicitur.

Cap. CXXIX.

Iohannes, Antiochenae ecclesiae presbyter, Eusebii Emiseni Diodorique sectator, multa componere dicitur, de quibus *περὶ ἱερωσύνης* tantum legi.

Cap. CXXX.

Gelasius, Caesareae Palaestinae post Euzoium episcopus, accurati limatique sermonis fertur quaedam scribere, sed celare.

7 Bamb. et Vat.: Constantinopolim 9 Vat.: Arrium. Omnes codices omnibus locis scribunt: Arrius, Arriani 12 Vat.: Nisenus 19 Bamb.: de quibus audivi *περὶ* . . nec legi; Norimb.: de quibus unum librum legi 21 Bamb. et Norimb.: Eunomium

Cap. CXXXI.

Theotimus, Scythiae Tomorum episcopus, in morem dialogorum et veteris eloquentiae breves commaticosque tractatus edidit. Audio eum et alia scribere.

Cap. CXXXII.

Dexter, Paciani de quo supra dixi filius, clarus ad saeculum et Christi fidei deditus, fertur ad me omnimodam historiam texuisse, quam necdum legi.

Cap. CXXXIII.

Amphilochius, Iconii episcopus nuper mihi librum legit 'de spiritu sancto', quod deus, et quod adorandus, quodque omnipotens sit.

Cap. CXXXIV.

Sophronius, vir adprime eruditus, 'laudes Bethlehem' adhuc puer et nuper 'de subversione Serapis' insignem librum composuit, 'de virginitate' quoque ad Eustachium et vitam Hilarionis monachi; opuscula mea in graecum sermonem elegantissime transtulit, psalterium quoque et prophetas, quos nos de hebraeo vertimus in latinum.

Cap. CXXXV.

Hieronymus, natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit, usque in praesentem annum, id est, Theodosii principis XIV, haec scripsi: 'vitam Pauli monachi', 'epistularum ad diversos' librum unum,

3 Vat.: dialecticorum 6 Bamb.: Pacatiani prius praefecti, nunc praetoris de quo supra diximus filius 12 Bamb.: quoque 17 Bamb.: de vita 21 Bamb.: Hieron. presbyter 25 Vat.: ad diversos libri

'ad Heliodorum exhortatoriam', 'altercationem Luciferiani et Orthodoxi', 'chronicon omnimodae historiae', 'in Ieremiam et Ezechiel homilias Origenis XXVIII', quas de graeco in latinum verti, 'de Seraphim', 'de Osanna', 'de frugi et luxurioso filiis', 'de tribus quaestionibus legis veteris', 'homilias in Canticum Canticorum' duas, 'adversus Helvidium', 'de Mariae virginitate perpetua', ad Eustochium 'de virginitate servanda', ad Marcellam epistularum librum unum, 'de morte filiae' ad Paulam, in epistulam Pauli ad Galatas commentariorum libros tres, item in epistulam ad Ephesios commentariorum libros tres, in epistulam ad Titum librum unum, in epistulam ad Philemonem librum unum, in Ecclesiasten commentarios, quaestionum hebraicarum in Genesim librum unum, hebraicorum nominum librum unum, 'de spiritu sancto Didymi', quem in latinum transtuli, librum unum, in Lucam homilias Origenis XXXIX, in psalmos a decimo usque ad XVII, captivum Monachum, vitam beati Hilarionis; novum testamentum graece fidei reddidi, epistularum autem ad Paulam et Eustochium, quia cottidie scribuntur, incertus est numerus. Scripsi praeterea in Micheam explanationum libros duos, in Naum librum unum, in Abacuc libros duos, in Sophoniam librum unum, in Aggaeum librum unum, multaque alia 'de opere prophetali', quae nunc habeo in manibus, et necdum expleta sunt.

5 Bamb. hoc loco addit: de aetate Matusala Abraham Melchisedech 7 Bamb. adversus Helv. unam epistulam 10 Bamb. et Norimb.: filiae suae 11 Bamb.: epist. Pauli 12 Bamb. addit: in epistulam eiusdem ad Timotheum librum unum 15 Norimb. addit: de locis librum unum 18 'Origenis' deest in Bam. et Norimb. 19 Bamb.: usque ad XVI; Bamb.: vitam captivi monachi; Norimb.: de captivo monacho; 21 Norimb. addit: vetus iuxta hebraicam transtuli

Incipit indicatio virorum quos Gennadius post obitum beati Hieronymi addidit:

I. Iacobus cognomento Sapiens.
II. Iulius, urbis Romae episcopus.
III. Paulonas presbyter.
IV. Vitellius Afer.
V. Macrobius presbyter
VI. Heliodorus presbyter.
VII. Pachomius presbyter monachus.
VIII. Theodorus successor eius.
IX. Oresiesis monachus.
X. Macarius monachus.
XI. Euagrius monachus.
XII. Theodorus presbyter.
XIII. Prudentius.
XIV. Audentius episcopus.
XV. Commodianus.
XVI. Faustinus presbyter.
XVII. Rufinus presbyter.
XVIII. Tichonius Afer.
XIX. Severus presbyter.
XX. Antiochus episcopus.
XXI. Severianus episcopus.
XXII. Niceas episcopus.
XXIII. Olympius episcopus.
XXIV. Bachiarius.
XXV. Sabbtatius episcopus.
XXVI. Isaac.
XXVII. Ursinus.
XXVIII. Macarius alter.
XXIX. Heliodorus presbyter.
XXX. Iohannes episcopus Constantinopolitanus

6 Vat.: Vitellinus 11 Vat.: Oriensis 16 Bamb.: Pudentius; Bern.: Gaudentius 20 Bamb.: Tyconius 24 Vat.: Niceta 32 hoc caput deest in Bamb. et Bern. et Norimb.

XXXI. Iohannes alter episcopus.
XXXII. Paulus episcopus.
XXXIII. Helvidius.
XXXIV. Theophilus episcopus.
XXXV. Eusebius episcopus.
XXXVI. Vigilantius presbyter.
XXXVII. Simplicianus episcopus.
XXXVIII. Vigilius episcopus.
XXXIX. Augustinus episcopus.
XL. Orosius presbyter.
XLI. Maximus episcopus.
XLII. Petronius episcopus.
XLIII. Pelagius heresiarches.
XLIV. Innocentius episcopus.
XLV. Caelestius, Pelagii sectator.
XLVI. Iulianus episcopus.
XLVII. Lucianus presbyter.
XLVIII. Avitus presbyter.
XLIX. Paulinus episcopus.
L. Eutropius presbyter.
LI. Euagrius alius.
LII. Vigilius diaconus.
LIII. Atticus episcopus sanctus.
LIV. Nestorius heresiarches.
LV. Caelestinus episcopus.
LVI. Theodorus episcopus.
LVII. Fastidius episcopus.
LVIII. Cyrillus episcopus.
LIX. Timotheus episcopus.
LX. Leporius presbyter.
LXI. Victorinus rhetor
LXII. Cassianus diaconus.
LXIII. Philippus presbyter.
LXIV. Eucherius episcopus.

31 Vat.: Victorius

LXV. Vincentius Gallus.
LXVI. Syagrius.
LXVII. Isaac presbyter.
LXVIII. Salvianus presbyter.
LXIX. Paulinus episcopus.
LXX. Hilarius episcopus.
LXXI. Leo episcopus.
LXXII. Mochimus presbyter.
LXXIII. Timotheus episcopus.
LXXIV. Asclepius episcopus.
LXXV. Petrus presbyter.
LXXVI. Paulus presbyter.
LXXVII. Pastor episcopus.
LXXVIII. Victor episcopus.
LXXIX. Voconius episcopus.
LXXX. Musaeus presbyter.
LXXXI. Vincentius presbyter.
LXXXII. Cyrus monachus.
LXXXIII. Samuel presbyter,
LXXXIV. Claudianus presbyter.
LXXXV. Prosper.
LXXXVI. Faustus episcopus.
LXXXVII. Servus Dei episcopus.
LXXXVIII. Victorius.
LXXXIX. Theodoritus episcopus.
XC. Gennadius episcopus.
XCI. Theodulus presbyter.
XCII. Iohannes presbyter.
XCIII. Sidonius episcopus.
XCIV. Gelasius episcopus.
XCV. Honoratus episcopus.

4 Bamb. et Norimb.: Silvianus 8 Vat. et Bamb.: Mocimus 9 Norimb.: heresiarches 15 Bamb.: Victorinus 22 post Faustum Norimbergensis caput continet, quod in aliis deest: de Caesario Arelatensi 24 Bamb.: Victorinus 25 Veron.: Theodorus 29 hic est in Norimbergensi

---

Cap. I.

Iacobus, cognomento Sapiens, Nisibenae, nobilis Persarum modo civitatis episcopus fuit, unus ex numero sub Maximino persecutore confessorum et eorum, qui in Nizaena synodo Arianam perversitatem 'omousii' oppositione damnarunt. Hunc virum beatus Hieronymus in libro χρονικῶν velut magnarum virtutum hominem nominans in catalogo scriptorum cur non posuerit, facile excusabitur, si consideremus ipsos tres vel quattuor Syros, quos posuit et interpretatos in graecum legisse testatur. Unde constat eum illo tempore ignorasse Syrorum linguam vel litteras, et ideo hunc, qui necdum in aliam linguam versus est, nescisse scriptorem. Comprehendit autem omne opus suum in XXVI libris, id est: 'de fide', 'adversus omnes hereses', 'de caritate generali', 'de ieiunio', 'de oratione', 'de dilectione erga proximum speciali', 'de resurrectione', 'de vita post mortem', 'de humilitate', 'de patientia', 'de paenitentia', 'de satisfactione', 'de virginitate', 'de sensu animae', 'de circumcisione', 'de acini benedictione', pro quo in Isaia legitur: non est exterminandus botrus, 'de Christo quod filius Dei sit et consubstantialis patri', 'de ca-

6 Bamb. et Norimb.: Nizibenae; Vat.: Nizivinae 7 'fuit' deest in Vat. et Bamb. 14 'et' deest in Vat. et Bamb. 15 Bamb. et Norimb.: se legisse 16 Bamb. et Norimb.: syram 23 haec vocabula desunt in Vat. et Bamb. et Bern. 24 Vat. et Bamb.: de censu 25 Norimb.: de acino benedicto; Vat. de agno benedictionis cf. Is. 65. 8 26 Vat.: exterminabitur; Bamb.: non exterminatus

stitate', 'adversum gentes', 'de constructione tabernaculi', 'de gentium conversatione', 'de regno Persarum', 'de persecutione Christianorum'. Composuit et chronicon minoris quidem Graecorum curiositatis, sed maioris fiduciae, quia divinarum scripturarum tantum auctoritate constructum comprimit ora eorum, qui praesumptuosa suspicione de adventu antichristi vel Domini nostri inaniter philosophantur.

Moritur hic in Constantii temporibus et iuxta praeceptum patris eius Constantini intra muros Nisibe sepelitur ob custodiam videlicet civitatis; quod secundum fidem Constantini evenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus Nisiben et vel gloriae sepulti invidens vel fidei Constantini, cuius ob id domum persequebatur, iussit efferri de civitate sancti corporis reliquias; et post paucos menses consulendae licet causa reipublicae Iovianus imperator, qui Iuliano successerat, tradidit barbaris civitatem, quae usque hodie Persarum dicioni cum finibus suis servit.

Cap. III.

Iulius, urbis Romae episcopus, scripsit ad Dionysium quendam de incarnatione Domini epistulam unam, quae illo quidem tempore utilis visa est adversus eos, qui ita duas per incarnationem asserebant in Christo personas, sicut et naturas, nunc autem perniciosa probatur: fomento enim est Eutychianae et Timotheanae impietatis.

Cap. II.

Paulonas presbyter, discipulus beati Ephrem diaconi, homo acris valde ingenii et in divinis scripturis

8 hoc loco desinit caput I in Vaticano 10 Norimb.: iuxta Bamb.: Niziben; Norimb.: Nizibene 19 Norimb.: subiecta servit 26 Bamb. et Norimb.: fomentum

doctus, sed vivente magistro clarus in doctoribus ecclesiae fuit et maxime ex tempore declamator. Post illius autem obitum amore primatus et nominis separans se ab ecclesia scripsit contraria multa fidei. Huic obiturus beatus Ephrem astanti sibi dixisse fertur: 'Vide, Paulona, ne te summittas cogitationibus tuis; sed cum te ad purum comprehendisse putaveris Deum, crede te nec intellexisse'. Praesenserat enim illum, ex studiis vel sermonibus eius, nova investigare et in immensum intellectum tendere, unde et frequenter eum Bardesanen novellum vocabat.

Cap. IV.

Vitellius Afer Donatistarum schisma defendens scripsit 'de eo quod odio sint mundo Dei servi'. In quo si tacuisset de nostro velut persecutorum nomine, egregiam doctrinam ediderat. Scripsit et 'adversus gentes' et adversus nos, velut traditores in persecutione divinarum scripturarum, et 'ad regulam ecclesiasticam' pertinentia multa disseruit. Claruit sub Constante, filio Constantini principis.

Cap. V.

Macrobius presbyter, et ipse, ut scriptis Optati cognovi, Donatianorum postea in urbe Roma occultus episcopus fuit. Scripsit, cum adhuc in ecclesia Dei presbyter esset, 'ad confessores et virgines' librum moralis quidem sed valde necessariae doctrinae et praecipue ad custodiam castitatis aptissimis valde sententiis communitum.

1 Bamb. et Bern.: ecclesiasticis 2 Bamb.: eius temporis 6 Bamb.: committas 7 Bamb.: parum 8 Bamb.: credere 9 Bamb. et Bern.: et immensum . . tenere 13 Bamb.: Donatianorum 22 Bamb.: ut ex scripto 27 Bamb.: custodiendam castitatem 28 Bamb. et Bern.: ordinatum

Claruit inter nostros primum Africae et inter suos, id est, Donatianos sive Montenses, postea Romae.

Cap. VI.

Heliodorus presbyter scripsit librum 'de naturis rerum exordialium', in quo ostendit unum esse principium nec quicquam coaevum Deo, nec mali conditorem Deum, sed ita bonorum omnium creatorem, ut materia, quae ad malum versa est, post inventam malitiam a Deo facta sit; nec quicquam materialium absque Deo credatur conditum nec fuisse alium rerum creatorem praeter Deum, qui praescientia sua cum praevideret morti dari naturam, praemonuit de poena.

Cap. VII.

Pachomius monachus, vir tam in docendo, quam in signa faciendo apostolicae gratiae et fundator Aegypti cenobiorum, scripsit regulam utrique generi monachorum aptam, quam angelo dictante perceperat. Scripsit et ad collegas praeposituræ suae epistulas, in quibus alphabetum mysticis tectum sacramentis, velut humanae consuetudinis excedens intelligentiam, clausit solis credo eorum gratiae vel meritis manifestum, id ist, ad abbatem Cornelium unam, ad abbatem Syrum unam, ad omnium monasteriorum praepositos, ut in unum antiquius monasterium, quod lingua aegyptiaca vocatur Baum, congregati paschae diem velut aeterna lege concelebrent, epistulam unam; similiter ad diem remissionis, quae mense Augusto

2 Bamb.: Donatianos Monteses 10 Bamb.: aut Bamb.: aliarum 12 Bamb.: viderit Vat. et Bamb. et Bern.: mutandam 15 Bamb.: insignia; Vat.: quam signa 16 Vat.: monachorum 20 Vat. et Bern.: excedentem; Bamb.: excedente intelligentia 21 Bamb.: merito 25 Vat.: Bau

agitatur, ut in unum praepositi congregarentur, epistulam unam et ad fratres, qui foras monasterium missi fuerant operari, unam.

Cap. VIII.

Theodorus, successor gratiae et praepositurae supra dicti abbatis Pachomii, scripsit ad alia monasteria epistulas sanctarum scripturarum sermone digestas; in quibus tamen frequenter meminit magistri et institutoris sui Pachomii, et doctrinae eius ac vitae ponit exempla, quae ille ut doceret, angelo ministrante didicerat. Simul et hortatur permanendum in proposito cordis et studii et redire in concordiam et unitatem eos, qui post abbatis obitum dissensione facta a coetu semet ipsos absciderant unitatis. Sunt autem huius exhortationis epistulae tres.

Cap. IX.

Oresiesis monachus, amborum, id est, Pachomii et Theodori collega, vir in scripturis sanctis ad perfectum eruditus, confecit librum divino conditum sale totiusque monasticae disciplinae instrumentis constructum et, ut simpliciter dicam, in quo totum paene vetus et novum testamentum compendiosis dissertationibus iuxta monachorum dumtaxat necessitatem, invenitur expositum; quem tamen vice testamenti prope diem obitus sui fratribus obtulit.

Cap. X.

Macarius, monachus ille Aegyptius, signis et virtutibus clarus, unam tantum ad iuniores professionis

1 Bamb.: agitur 10 Bamb.: administrante 12 unanimitatem 13 Bamb.: discessione 17 Vat.: Oriensis; Bern.: Orestesis 19 Bamb.: instructus 21 Bamb.: in totum 22 Vat. et Bamb. et Bern : dissertionibus

suae scripsit epistulam, in qua docet illum perfecte Deo posse servire, qui condicionem creationis suae cognoscens ad omnes semet ipsum inclinaverit labores et luctando adversum omne quod in hac vita suave est atque auxilium implorando ad naturalem perveniens puritatem, continentiam velut naturae debitum munus obtinuerit.

Cap. XI.

Euagrius monachus, supra dicti Macarii familiaris discipulus, divina et humana litteratura instructus atque insignis, cuius etiam liber, qui adtitulatur 'vita patrum', velut continentissimi et eruditissimi viri mentionem facit, scripsit multa monachis necessaria, e quibus ista sunt: 'adversus octo principalium vitiorum suggestiones', quas aut primus advertit aut inter primos didicit, octo ex sanctarum tantum scripturarum testimoniis opposuit libros, ad similitudinem videlicet Domini, qui temptatori suo semper scripturarum testimoniis obviavit, ita ut unaquaeque vel diaboli vel vitiatae naturae suggestionum contra se habeat testimonium. Quod tamen opus eadem simplicitate, qua in graeco inveni, iussus in latinum transtuli. Composuit et anachoretis simpliciter viventibus librum 'centum sententiarum' per capitula digestum et eruditis ac studiosis viris 'quinquaginta sententiarum', quem ego latinum primus feci. Nam superiorem olim translatum, quia vitiatum et per tempus confusum vidi, partim reinterpretando partim emendando auctoris veritati restitui. Composuit et cenobitis ac synoditis doctrinam aptam vitae communis et ad virginem Deo sacratam libellum competentem religioni et sexui. Edidit et paucas sententiolas valde obscuras et, ut

3 Bamb.: labores luctando atque . . . . 5 Bamb.: naturalem quoque 10 Vat.: mundana

ipse in his ait, solis monachorum cognoscibiles, quas similiter ego in latinis edidi.

Cap. XII.

Theodorus, Antiochenae ecclesiae presbyter, vir scientia cautus et lingua disertus, scripsit adversus Apollinaristas et Anomoeos 'de incarnatione Domini' libros quindecim ad XV milia versuum continentes, in quibus ratione purissima et testimoniis scripturarum ostendit Dominum Jesum sicut plenitudinem deitatis, ita plenitudinem humanitatis habuisse. Docet et hominem duabus tantum substantiis constare, id est, anima et corpore, sensumque et spiritum non alteram substantiam, sed officia esse animae ingenita, quibus inspirat, quibus rationalis est, quibus sensibile facit corpus. Quartum decimum autem huius operis librum proprie de increata et sola incorporea dominaque omnium sanctae Trinitatis natura et de creaturarum ratione disserens pio sensu cum auctoritate sanctarum scripturarum explicuit. Quinto decimo vero volumine totum operis sui corpus citatis etiam patrum traditionibus confirmavit et communivit.

Cap. XIII.

Prudentius, vir saeculari litteratura eruditus, composuit *διττοχαῖον* de toto veteri et novo testamento personis excerptis. Commentatus est et in morem Graecorum hexemeron de mundi fabrica usque ad condicionem hominis et praevaricationem eius. Com-

2 Bamb.: latinis dedi; Bern.: latinis edidi 6 (= *Ἀνομοίους*; Bamb.: anomeos) 7 Vat.: ad versus continentes; Bamb.: ad XV . . 14 Bamb. et Bern.: rationabilis 24 Vat.: troceum; Bamb.: trocheum; Bern.: dithrocheum. Quid *διττοχαῖον* sit, non liquet. Ceterum confer Ebert, „Geschichte der christl.-lat. Litteratur“.

posuit et libellos, quos graeca appellatione praetitulavit ἀποθέωσις, ψυχομαχία, ἁμαρτιγένεια, id est, de divinitate, de compugnantia animi, de origene peccatorum; fecit et 'in laudem martyrum' sub aliquorum nominibus invitatorium ad martyrium librum unum et 'hymnorum' alterum, speciali tamen intentione adversus Symmachum idololatriam defendentem, ex quorum lectione agnoscitur Palatinus miles fuisse.

Cap. XIV.

Audentius, episcopus Hispanus, adversus Manichaeos scripsit et Sabellianos et Arianos maximeque speciali intentione contra Photinianos, qui nunc Bonosiaci dicuntur, librum quem praetitulavit 'de fide adversos hereticos', in quo ostendit antiquitatem Filii Dei coaeternalem Patri fuisse nec initium deitatis tunc a Patre Deo accepisse, cum Maria matre virgine homo Deo fabricante conceptus et natus sit.

Cap. XV.

Commodianus dum inter saeculares litteras etiam nostras legit, occasionem accepit fidei. Factus itaque Christianus et volens aliquid studiorum suorum muneris offerre Christo, suae salutis auctori, scripsit mediocri sermone quasi versu 'adversus paganos'. Et quia parum nostrarum adtigerat litterarum, magis illorum destruere potuit dogmata, quam nostra. Unde et de divinis repromissionibus adversus illos agens vili satis et crasso ut ita dixerim sensu disseruit, illis

3 Vat.: compunctione 11 Bamb. et Bern.: maxime quoque 12 Vat.: Fotiniacos 19 Vat.: Commodianus inter .... legeret 'etiam nostras' deest in Bamb. 22 Bamb.: munus 24 Bamb.: patrum nostrorum 25 hoc vocabulum deest in Vat. et Bamb.; Bern.: documenta 26 Bamb. et Bern.: promissionibus

stuporem, nobis desperationem incutiens. Tertullianum et Lactantium et Papiam auctores secutus moralem sane doctrinam et maxime voluntariae paupertatis amorem prosecutus studentibus inculcavit.

Cap. XVI.

Faustinus presbyter scripsit ad personam Flaccillae reginae 'adversum Arianos et Macedonianos' libros septem, his eos maxime scripturarum testimoniis arguens et convincens, quibus illi pravo sensu utuntur ad blasphemiam. Scripsit et librum quem Valentiniano, Theodosio et Arcadio imperatoribus pro defensione suorum cum Marcellino quodam presbytero obtulit, ex quo ostenditur Luciferiano schismati consensisse, quia Hilarium Pictaviensem et Damasum, urbis Romae episcopos, in eodem libro culpat, quasi male consuluerint ecclesiae, quod praevaricatores episcopos in communionem et sacerdotium pacis recuperandae gratia recepissent; quod Luciferianis ita displicuit recipere episcopos, qui in Ariminensi concilio Arianis communicaverant, ut Novatianis apostatas paenitentes.

Cap. XVII.

Rufinus, Aquileiensis ecclesiae presbyter, non minima pars doctorum ecclesiae, et in transferendo de graeco in latinum elegans ingenium habuit; denique maximam partem Graecorum bibliothecae Latinis exhibuit, Basilii scilicet Caesariensis Cappadociae episcopi, Gregorii Nazianzeni, eloquentissimi hominis, Clementis Romani 'recognitionum' libros, Eusebii Caesariensis

4 Bamb.: optime prosecutus 12 Bamb.: Marcello Vat. et Bern.: quondam 13 Bern.: ostendit 14 Bamb. et Bern.: qui 20 Vat.: quo Novatiani apostatis; Bamb.: quo Novatianos apostatas; Bern.: quoniam . . .

'Palaestinae ecclesiasticam historiam', Hysti Romani 'sententias', Euagrii 'sententias', Pamphili martyris 'adversum mathematicos'. Horum omnium quaecumque praemissis prologis a Latinis leguntur, a Rufino interpretata sunt; quae vero sine prologo, ab alio translata sunt, qui prologum facere noluit; Origenis autem non omnia, quia et Hieronymus transtulit aliquanta quae suo prologo discernuntur. Proprio autem labore, immo gratiae Dei dono exposuit idem Rufinus 'symbolum', ut in eius comparatione alii nec exposuisse credantur. Disseruit et 'benedictionem Iacob super patriarchas' triplici, id est, historico, morali et mystico sensu. Scripsit et epistulas ad timorem Dei hortatorias multas, inter quas eminent illae, quas 'ad Probam' dedit. Historiae etiam ecclesiasticae, quam ab Eusebio conscriptam et ab isto diximus interpretatam, addidit decimum et undecimum libros. Sed et obtrectatori opusculorum suorum respondit duobus voluminibus, arguens et convincens se Dei intuitu et ecclesiae utilitate Domino auxiliante ingenium agitavisse, illum vero aemulationis stimulo incitatum ad obloquium stilum vertisse.

Cap. XVIII.

Tichonius Afer, in divinis litteris eruditus, iuxta historiam sufficienter et in saecularibus non ignarus fuit et in ecclesiasticis quoque negotiis studiosus. Scripsit 'de bello intestino' libros et 'expositiones diversarum causarum', in quibus ob suorum defensionem antiquarum meminit synodorum. E quibus agnoscitur Donatianae partis fuisse. Composuit et 'regulas' ad investigandam et comprehendendam intelligentiam

7 Vat.: transfudit 14 Bamb.: praenitent 24 Bamb.: natus Africae 29 Bamb.: e quibus omnibus 31 Bamb.: inveniendam

scripturarum VIII, quas uno volumine conclusit. Exposuit et apocalypsin Iohannis ex integro, nihil in ea carnale, sed totum intelligens spiritale. In qua expositione dixit angelicam rationem corpus esse. Mille quoque annorum regni in terra iustorum post resurrectionem futuri suspicionem tulit; neque duas in carne mortuorum resurrectiones futuras, unam iustorum et alteram iniustorum, sed unam et insemel omnium in qua resurgent etiam abortivi, deformati, ne quid humani generis deformatum et animatum intereat, ostendit. Distinctionem sane duarum resurrectionum ita facit, ut primam, quam iustorum Apocalypsis dicit, credamus modo in ecclesiae incremento agi, ubi iustificati per fidem a morticinis peccatorum suorum per baptismum ad vitae aeternae stipendium suscitantur, secundam vero generaliter omnis hominum carnis. Floruit hic vir aetate, qua ante memoratus Rufinus, Theodosio et filiis eius regnantibus.

Cap. XIX.

Severus presbyter, cognomento Sulpicius, Aquitanicae provinciae, vir genere et litteris nobilis et paupertatis amore conspicuus, carus etiam sanctorum virorum, Martini, Turonensis episcopi et Paulini Nolani, scripsit non contemnenda opuscula. Nam epistulas ʻad amorem Dei et contemptum mundi hortatoriasʼ scripsit sorori suae multas, quae et notae sunt. Scripsit ad supra dictum Paulinum Nolanum duas et ad alios alias. Sed quia in aliquibus etiam familiaris necessitas inserta est, non digeruntur. Composuit et ʻchronicaʼ. Scripsit et ad multorum profectum ʻvitam beati Martiniʼ, monachi et episcopi, signis et prodigiis ac virtutibus inlustris viri, et ʻconlationem

4 Vat.: stationem 8 Bamb.: aliam Vat.: in semel (εἰς ἅπαξ); Bamb.: et tunc semel 9 Bamb.: surgunt 18 Bamb.: filio 22 Bamb.: atque humilitatis

Postumiani et Galli' se mediante et iudice de 'conversatione monachorum orientalium et ipsius Martini habitam in dialogi speciem duabus incisionibus comprehendit. In quarum priore refert suo tempore apud Alexandriam synodo episcoporum decretum, Origenem et cautius a sapientibus pro bonis legendum et a minus capacibus pro malis repudiandum. Hic in senecta sua a Pelagianis deceptus et agnoscens loquacitatis culpam silentium usque ad mortem tenuit, ut peccatum, quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret.

Cap. XX.

Antiochus episcopus scripsit 'adversum avaritiam' unum et grande volumen et 'in curatione caeci', qui a Salvatore inluminatus est, homiliam composuit 'de compunctione timoris Dei et humilitate'. Moritur Arcadii imperatoris tempore.

Cap. XXI.

Severianus, episcopus Gabalensis ecclesiae, in divinis scripturis eruditus et in homiliis declamator admirabilis fuit. Unde et frequenter ab episcopo Iohanne et Arcadio imperatore ad faciendum sermonem Constantinopolim evocabatur. Legi eius 'expositionem in epistulam ad Galatas' et 'de baptismo et Epiphaniae sollemnitate' libellum gratissimum. Moritur iuniore Theodosio, filio suo in baptismo, imperante.

Cap. XXII.

Niceas, Romatianae civitatis episcopus, composuit simplici et nitido sermone sex competentibus

7 Bamb.: capientibus Bamb.: refutandum 14 Bamb.: longum 16 Bamb.: compunctione . . . plenam 24 Bamb.: Theophaniae 28 Vat.: Niceta

ad baptismum instructionis libellos; quorum primus continet, 'qualiter se debeant competentes, qui ad baptismi gratiam cupiunt pervenire, agere'; secundus 'de gentilitatis erroribus', in quo indicat suo paene tempore Melodium quendam patrem familias ob liberalitatem et Gadarium rusticum ob fortitudinem ab ethnicis inter deos relatos; tertius liber 'de fide unicae maiestatis', quartus 'adversus genethliologiam', quintus 'de symbolo', sextus 'de agni paschalis victima'; dedit et 'ad lapsam virginem' libellum, omnibus labentibus emendationis incentivum.

Cap. XXIII.

Olympius episcopus, natione Hispanus, scripsit librum fidei adversus eos, qui naturam et non arbitrium in culpam vocant, ostendens non creatione, sed inoboedientia insertum naturae malum.

Cap. XXIV.

Bachiarius, vir christianae philosophiae, nudus et expeditus vacare Deo disponens etiam peregrinationem pro conservanda propositi integritate elegit. Edidisse dicitur grata opuscula, sed ego de illis unum tantum 'de fide' librum legi, in quo satisfacit pontifici urbis adversus querulos et infamatores peregrinationis suae et indicat se non timore hominum, sed Dei peregrinationem suscepisse, ut exiens de terra et cognatione sua coheres fieret Abrahae patriarchae.

1 Vat.: in quorum primo continet; Bamb.: in quibus primus continet 4 Bamb.: dicit 5 Vat.: Meligidium; Bamb.: Malchidium Vat.: libertatem 6 Vat.: Garatium 8 Vat. et Bamb.: genealogiam 18 Bamb.: vir philosophiae deditus 20 Bamb. et Norimb.: propter 22 Norimb.: libellum 24 Bamb. et Norimb.: dei causa

Cap. XXV.

Sabbatius, Gallicanae provinciae episcopus, rogatus a quadam casta et Christo dedicata virgine, Secunda nomine, composuit librum 'de fide' adversus Marcionem et Valentinum, eius auctorem, et adversus Eunomium et eius magistrum Aëtium, ostendens et ratione et testimoniis scripturarum, unum esse deitatis principium, unum esse Deum aeternitatis auctorem et mundi ex nihilo conditorem, simulque et de Christo, quod non in phantasia homo apparuerit, sed veram habuerit carnem, per quam manducando bibendo, lassando plorando, patiendo moriendo, resurgendo verus probatus sit homo. His enim sententiis Marcion et Valentinus contrarii exstiterunt asserentes duo deitatis principia et Christum venisse in phantasia. Aëtio vero et Eunomio, discipulo eius, ostendit Patrem et Filium non duarum esse naturarum et divinitate parilium, sed unius essentiae et alterum ex altero, id est, ex patre Filium, alterum alteri coaeternum, cui credulitati Aëtius et Eunomius contra dicunt.

Cap. XXVI.

Isaac scripsit 'de sancta Trinitate' et 'de incarnatione Domini' obscurissimae disputationis et involuti sermonis confirmans ita in una deitate tres esse personas, ut tamen sit aliquid in singulis proprium, quod non habet alia, Patrem scilicet hoc habere proprium, quod ipse sine origine origo sit aliorum; Filium hoc habere proprium, quod genitus genitore non sit posterior. Spiritum sanctum hoc habere proprium, quod nec factus nec genitus et tamen sit ex altero. De incarna-

8 Vat.: ipsumque esse et suae aeternitatis . . . Bamb.: ipsumque esse et deitatis et aeternitatis . . . 12 Norimb.: est 13 hoc vocabulum deest in Bamb. et Norimb. 22 Bamb.: de sanctae trinitatis una substantia; Norimb.: de . . tribus personis. 24 'ita' deest in Vat.

tione Domini ita scripsit, ut manentibus in eo duabus naturis una credatur Filii Dei persona.

Cap. XXVII.

Ursinus monachus scripsit adversus eos, qui rebaptizandos hereticos decernunt, docens nec legitimum esse nec Deo dignum, rebaptizari illos qui in nomine simpliciter Christi vel in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, quamvis pravo sensu baptizentur, sed post sanctae Trinitatis et Christi simplicem confessionem sufficere ad salutem manus impositionem catholici sacerdotis.

Cap. XXVIII.

Macarius alter monachus scripsit in urbe Roma 'adversus mathematicos' libros, in quo labore orientalium quaesivit solatia scripturarum.

Cap. XXIX.

Heliodorus, Antiochenus presbyter, edidit de virginitate egregium et sanctis scripturis instructum volumen.

Cap. XXX.

Iohannes, Constantinopolitanus episcopus, admirandae scientiae vir et ita ac sanctitate hominibus imitandus, scripsit multa et valde necessaria omnibus ad divina properantibus praemia; e quibus sunt illa: 'de compunctione animae' liber unus, 'neminem laedi nisi a semet ipso', 'in laudem beati Pauli apostoli'

1 Bamb. et Norimb.: de incarnatione vero ita; Bamb. et Norimb.: ea 13 Bamb. et Norimb.: alius 14 Bamb. et Norimb.: librum 17 Bamb. et Norimb.: H. alius Norimb.: Antiochiae 20 Huius Iohannis Bamb. et Norimb. aliique mentionem non faciunt. Confer caput XXI, in quo haud scio an idem Iohannes memoretur.

volumen egregium, 'de excessibus et offensione Eutropii praefecti praetorio', et multa alia, ut diximus, quae a diligentibus possunt inveniri.

Cap. XXXI.

Iohannes alter, Hierosolymorum episcopus, scripsit 'adversus obtrectatores studii sui' librum, in quo ostendit se Origenis ingenium, non fidem secutum.

Cap. XXXII.

Paulus episcopus scripsit 'de paenitentia' libellum, in quo dat legem paenitentibus, ita dolere debere pro peccatis, ne supra mensuram desperationis tristitia mergantur.

Cap. XXXIII.

Helvidius, Auxentii discipulus, Symmachi imitator, scripsit religionis quidem studio, sed non secundum scientiam librum neque sermone neque ratione nitidum, cuius opere ita sanctarum scripturarum sensum ad suam perversitatem inflectere conatus est, ut earum testimoniis asserere voluerit, sanctam Mariam post nativitatem Domini, quem virgo peperit, Ioseph sponso suo iunctam et ex eius consortio filios suscepisse, qui fratres Domini appellati sunt; cuius pravitatem Hieronymus arguens libellum documentis scripturarum sufficienter satiatum adversus eum edidit.

11 Bamb.: ne . . tristitia in mensuram desperationis; Norimb.: ne . . tristitiae immensitate desperationis 14 Bamb.: absenti 15 Bamb.: quendam 16 Bamb.: narratione; Vat.: neque sermone nitido neque ratione; Norimb.: neque vera ratione 17 Norimb.: in cuius 20 Bamb.: quae 23 Bamb.: libros suos — refertos; Norimb.: factum

Cap. XXXIV.

Theophilus, Alexandrinae ecclesiae episcopus, scripsit adversus Origenem unum et grande volumen, in quo omnia paene dicta et ipsum pariter damnat, simul docens non a se eum primum, sed ab antiquis patribus et maxime Heracla fuisse et presbyterio nudatum et ecclesia pulsum et de civitate fugatum; sed et adversum anthropomorphitas hereticos, qui dicunt Deum humana figura et membris constare; disputatione longissima et divinarum scripturarum testimoniis arguens et convincens eos ostendit Deum incorporeum iuxta patrum fidem credendum neque ullis omnino membrorum lineamentis compositum, et ob id nihil ei in creaturis simile per substantiam, nec cuiquam incorruptibilitatem vel immobilitatem aut incorporalitatem suae dedisse naturae; sed esse omnes intellectuales naturas corporeas, omnes corruptibiles, omnes mutabiles, ut ille solus corruptibilitati non subiaceat. Paschalem etiam recursum, quem magna apud Nicaeam synodus post XCV annos agi in tempore et die et luna secundum suum statum invenerat, additis quibusdum ipsius festivitatis rationibus et expositionibus, Theodosio principi obtulit. Legi et tres libellos 'fidei' sub nomine eius titulatos, sed, quia lingua inconsonans est, non valde credidi.

2 Bamb. et Norimb.: civitatis 4 Bamb. et Norimb.: eius dicta Bamb. et Norimb.: ac simul 6 Bamb. et Norimb.: a presb. eiectum 7 Bamb. et Norimb.: de ecclesia Norimb.: 'adversum' non habet 10 Bamb.: disp. long. confutans et convincens; Norimb.: disp. long. confutans et divinarum . . . 15 haec desunt in Norimb. 18 Bamb. et Norimb.: et mutabilitati Vat. addit: qui solus habet immortalitatem et vitam; Norimb.: qui solus habet immort. 19 Vat. et Bamb. et Norimb.: quod 21 Norimb.: festivitatibus 23 Bamb. et Norimb.: de fide libros

Cap. XXXV.

Eusebius scripsit 'de crucis Domini mysterio' et apostolorum praecipueque Petri constantia virtute crucis indepta.

Cap. XXXVI.

Vigilantius presbyter, natione Gallus, Hispaniae Barcelonensis parochiae ecclesiam tenuit. Scripsit et ipse zelo quidem religionis aliqua, sed victus humana laude et praesumens supra vires suas, homo lingua politus, non sensu scripturarum exercitatus, exposuit pravo ingenio secundam Danielis visionem, et alia locutus est frivola, quae in catalogo hereticorum necessario exponuntur. Huic et beatus Hieronymus presbyter respondit.

Cap. XXXVII.

Simplicianus episcopus multis epistulis hortatus est Augustinum adhuc presbyterum, agitare ingenium et expositioni scripturarum vacare, ut etiam novus quidam Ambrosius, Origenis *ἐργοδιώκτης* videretur. Unde et multas ad eius personam absolvit scripturarum quaestiones. Est et eius epistula 'propositionum', in qua interrogando quasi disciturus docet docturum.

Cap. XXXVIII.

Vigilius episcopus scripsit ad quendam Simplicianum 'in laudem martyrum' libellum et epistulam continentem gesta sui temporis apud barbaros martyrum.

3 Bamb.: constantiam virtute indeptam; Norimb.: constantiam virtute crucis, fidei virtute indemptam 8 vocabula: zelo — religionis, desunt in Norimb. 14 Bamb. et Bern.: exponentur Haec verba desunt in Vat. et in Norimb. 16 Norimb.: episc. Mediolanensis 18 Norimb.: expositionibus 21 Vat.: ut est eius epistula 22 Bamb.: interrogando disciturus docet doctrinam

Cap. XXXIX.

Augustinus Afer, Hipponensis oppidi episcopus, vir eruditione divina et humana orbi clarus, fide integer, vita purus scripsit, quanta nec inveniri possunt. Quis enim glorietur omnia se illius habere? aut quis tanto studio legat, quanto ille scripsit? Edidit etiam senex quos iuvenis coeperat 'de Trinitate' libros XV, in quibus, ut scriptura ait, introductus in cubiculum regis et decoratus veste multifaria sapientiae Dei exhibuit ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid eiusmodi. De incarnatione Domini quoque idoneam edidit pietatem, de resurrectione etiam mortuorum simili cucurrit sinceritate, licet minus capacibus dubitationem de abortivis fecerit.

Cap. XL.

Orosius presbyter Hispani generis, vir eloquentissimus et historiarum cognitor, scripsit adversus querulos Christiani nominis, qui dicunt defectum Romanae reipublicae Christi doctrina invectum libros VII, in quibus paene totius mundi calamitates et miserias ac bellorum inquietudines replicans ostendit magis christianae observantiae esse, quod contra meritum suum res Romana adhunc duraret et pace culturae Dei pacatum retineret imperium. Sane in primo libro

2 Bamb.: Hipponae regiae 5 Bamb. et Norimb.: ego 6 Hoc loco Norimberg. haec verba addit: unde ex multa eloquentia accidit quod dixit per Salomonem Spiritus sanctus: ex multiloquio non effugies peccatum Bamb.. iam; Norimb.: tamen 7 Alii: quod 14 Vat.: egerit Bamb. eliceret. hoc loco Bamb. addit: catholicus permansit; Norimb.: error tamen illius sermone multo, ut dixi, contractus, lucta hostium exaggeratus necdum heresis quaestionem absolvit 16 Norimb.: Hispanus genere 20 Bamb.: mundi tempora, cal.; Norimb.: mundi temporis cal. 22 Norimb.: observationis

descripsit positionem orbis interfusione et Tanais limitibus intercisam, situm locorum, nomina et numerum moresque gentium, qualitates regionum, initia bellorum et tyrannidis exordia finitimorum sanguine dedicata. Hic est Orosius, qui ab Augustino pro discenda animae ratione ad Hieronymum missus rediens reliquias beati Stephani, primi martyris, tunc nuper inventas primus intulit Occidenti. Claruit extremo Honorii imperatoris tempore.

Cap. XLI.

Maximus, Tauriensis ecclesiae episcopus, vir in divinis scripturis satis intentus et ad docendam ex tempore plebem sufficiens, composuit in laudem apostolorum tractatus et Iohannis Baptistae et generalem omnium martyrum homiliam. Sed et de capitulis evangeliorum et actuum apostolorum multa sapienter exposuit; fecit et duos 'de sancti Eusebii vita', Vercellensis episcopi et confessoris tractatus, et de sancti Cypriani; specialem 'de baptismi gratia' librum edidit. 'De avaritia', et 'de hospitalitate', 'de defectu lunae', 'de eleemosynis', 'de eo quod scriptum est in Esaia: caupones tui miscuerunt vinum aqua', 'de passione Domini', 'de ieiunio servorum Dei generali', 'de ieiunio speciali quadragesimae', et 'quod non sit in eo iocandum', 'de Iuda traditore', 'de cruce Domini', 'de sepulcro eius', 'de resurrectione ipsius', 'de accusato et iudicato apud Pilatum Domino', 'de Calendis Ianuariis',

1 Norimb.: interfuisse Vat. et Bamb.: Tanai 4 Bamb. et Norimb.: finitimo 9 Bamb.: extremo paene Honorio imperium tenente; Norimb.: extremo paene Honorii tempore
12 Norimb.: docendum 15 Bamb. et Vat. et Norimb.: omeliam 17 Norimb.: conversatione 19 Bamb.: speciali; in Norimb. 'specialem' omnino deest 21 *Esaia* 1, 22
22 Vat.: miscunt vino aquam; Bamb.: miscent . . 25 Vat.: raptore 26 Norimb.: Domini 27 Norimb.: Ianuarii

homiliam 'de natali Domini', homilias et 'de Epiphania' et 'de pascha' et 'de Pentecoste' multas et 'de hostibus carnalibus non timendis', 'de gratiis post cibum Deo agendis', 'de paenitentia Ninivitarum', et multas alias eius homilias de diversis causis editas legi, quas nec retineo. Moritur Honorio et Theodosio iuniore regnante.

Cap. XLII.

Petronius Bononiensis episcopus, vir sanctae vitae et monachorum studiis ab adulescentia exercitatus, scripsisse putatur vitas patrum Aegypti monachorum, quas velut speculum ac normam professionis suae monachi amplectuntur. Legi sub eius nomine 'de ordinatione episcopi' ratione et humilitate plenum tractatum, quam lingua elegantior ostendit non ipsius esse, sed ut quidam dicunt, patris eius, eloquentissimi et eruditissimi in saecularibus litteris viri. Et credendum. Nam et praefectum praetorio fuisse se in ipso tractatu designat. Moritur Theodosio et Valentiniano regnantibus.

Cap. XLIII.

Pelagius heresiarches, antequam proderetur hereticus esse, scripsit studiosis necessaria: tres de fide Trinitatis libros et pro actuali conversatione eclogarum ex divinis scripturis librum unum capitulorum

1 Bamb.: theophania 5 Bamb.: de diversis legi Norimb.: habitas 6 Vat. et Bamb.: quae 7 Bamb. et Norimb.: regnantibus 14 Norimb.: et humanitate vel 15 Vat.: linguae elegantia 16 Bamb. et Norimb. repetunt: Petronii 17 haec desunt in Norimb. 18 Bamb. et Norimb.: praetorii 'fuisse' deest in Vat. 19 Norimb.: Theodosio Arcadii filio; Bamb.: Theodosio et placido Val. 23 'esse' deest in Bamb. et Norimb. Norimb.: studiosis viris 24 Bamb.: actu et

indiciis in modum sancti Cypriani martyris praesignatum. Postquam vero hereticus publicatus est, scripsit heresi suae faventia.

Cap. XLIV.

Innocentius, urbis Romae episcopus, scripsit decretum occidentalium ecclesiarum adversus Pelagianos datum, quod postea successor eius papa Zosimus latius promulgavit.

Cap. XLV.

Caelestius, antequam Pelagio concurreret, immo adhuc adulescens, scripsit ad parentes suos 'de monasterio' epistulas in modum libellorum tres omni Deum desideranti necessarias morales, siquidem in eis dictio nihil vitii postmodum proditi, sed totum ad virtutis incitamentum argumentum tenuit.

Cap. XLVI.

Iulianus episcopus, vir acer ingenio, in divinis scripturis doctus, Graeca et Latina lingua scholasticus, priusquam impietatem Pelagii in se aperiret, clarus in doctoribus ecclesiae fuit. Postea vero heresim Pelagii defendere nisus scripsit adversum Augustinum, impugnatorem illius, libros IV et iterum libros VII. Est et liber altercationis amborum partes suas defen-

2 Bamb. et Norimb.: post hereticus publicatus 6 Bamb. et Norimb. addunt: et orientalium 10 Norimb.: Caelestinus Norimb.: Pelagianum dogma incurreret 12 Bamb.: epistulam . . libelli 14 Vat.: nihil ibi vitii 15 vocabulum 'argumentum' inveni in Vat. in capite sequenti post: Iulianus episcopus; omnes scribunt: ad incitamentum tenuit; quod sensu caret 17 Bamb. et Norimb.: episcopus Campanus Bamb.: acer in negotio Norimb.: acris ingenii 19 Vat. et Bamb.: prius ergo quam 23 Bamb.: ambarum partium

dentium. Hic Iulianus eleemosynis tempore famis et angustiae indigentibus prorogatis multis miserationum specie nobilium praecipueque religiosorum inliciens heresi suae sociavit. Moritur Valentiniano, Constantii filio, imperante.

Cap. XLVII.

Lucianus presbyter, vir sanctus, cui revelavit Deus temporibus Honorii et Theodosii Augustorum, locum sepulcri et reliquiarum corporis sancti Stephani, primi martyris, scripsit ipsam revelationem ad omnium ecclesiarum personam Graeco sermone.

Cap. XLVIII.

Avitus presbyter, Hispani generis, ante latam Luciani presbyteri scripturam in Latinum transtulit sermonem et adiecta epistula sua per Orosium presbyterum occidentalibus edidit.

Cap. XLIX.

Paulinus, Nolae Campaniae episcopus, composuit versu brevia, sed multa; et ad Celsum quendam epitaphii vice consolatorium libellum 'super morte christiani et baptizati infantis' spe christiana munitum, et ad Severum plures epistulas et ad Theodosium imperatorem ante episcopatum prosa panegyricum 'super victoria tyrannorum', eo maxime, quod fide et oratione plus quam armis vicerit. Fecit et sacramentorum opus et hymnorum. Ad sororem quoque epistulas multas 'de contemptu mundi' dedit, et de diversis causis diversa disputatione tractatus edidit. Praecipuus tamen

2 Bamb.: omnibus suis prorogatis 4 Bamb.: Valentiniano et Constantio filio eius imperantibus 13 Bamb.: Hispanus genere Bamb.: relatam 14 Bamb.: revelationem Vat.: latino sermone 16 Bamb.: dedit 19 Bamb.: brevi 26 Bern.: hymnarium 27 Bamb.: diversos dispu-

omnium eius opusculorum est liber 'de paenitentia' et 'de laude generali omnium martyrum'. Claruit temporibus Honorii et Valentiniani non solum observatione et sanctitate vitae, sed etiam potentia adversum daemones.

Cap. L.

Eutropius presbyter scripsit ad duas sorores, ancillas Christi, quae ob devotionem pudicitiae et amorem religionis exheredatae sunt a parentibus, epistulas in modum libellorum consolatorias eleganti et aperto sermone duas, non solum ratione, sed etiam testimoniis scripturarum munitas.

Cap. LI.

Euagrius alius scripsit altercationem Simonis Iudaei et Theophili Christiani, quae paene omnibus nota est.

Cap. LII.

Vigilius Diaconus composuit ex traditione patrum 'monachorum regulam', quae in cenobio ad profectum fratrum in conventu legitur, breviato et aperto sermone totius monasticae professionis in se tenentem disciplinam.

Cap. LIII.

Atticus, Constantinopolitanus episcopus, 'scripsit ad reginas Arcadii imperatoris filias 'de fide et virginitate' librum valde egregium, in quo praeveniens Nestorianum dogma impugnat.

Cap. LIV.

Nestorius heresiarches, cum in Antiochena ecclesia presbyter insignis ex tempore declamator habere-

tationis tractatus   29 Bamb.: Nestor

tur, composuit infinitos tractatus diversarum ὑποθέσεων, in quibus iam subtili nequitia infudit postea proditae impietatis venena, quae moralis interdum occultabat suadela. Postquam vero eloquentia et abstinentia commendante Constantinopolitanae ecclesiae pontificatu est donatus, apertum se hostem, quem diu celabat, ostendens scripsit librum 'quasi de incarnatione Domini' sexaginta et duobus divinae scripturae testimoniis pravo sensu constructum, in quo quid asseveraverit, in catalogo hereticorum monstrabitur.

Cap. LV.

Caelestinus, urbis Romae episcopus, decretum synodi adversum supra dictum Nestorium habitum volumen describens ad Orientis et Occidentis ecclesias dedit confirmans duabus in Christo manentibus perfecte naturis unam Filii Dei credendam esse naturam. Huic sententiae supra dictus Nestorius ostensus est esse contrarius. Similiter etiam Xystus, successor Caelestini, pro eadem re et ad ipsum Nestorium et ad Orientis episcopos adversum errorem eius occidentalium sententias direxerat.

Cap. LVI.

Theodorus, Ancyranus Galatiae episcopus, scripsit adversum Nestorium, adhuc Ephesi positus librum redargutionis et confutationis dialectica quidem arte ordinatum, sed auctoritate sacrarum scripturarum detextum.

Multis enim assertionibus usus est, antequam scripturarum testimonia poneret.

6 Bern.: episcopatu Bern.: hostem ecclesiae 9 Bern.: quicquid 10 Bern.: demonstrabitur 12 Bern: decreta 13 Bamb.: dictavit habitum 18 Bamb.: similes Bamb.: Sixtus 20 Bern.: succidendum

Cap. LVII.

Fastidius, Britannorum episcopus, scripsit ad Fatalem quendam 'de vita christiana' librum et alium 'de viduitate servanda' sana et Deo digna doctrina.

Cap. LVIII.

Cyrillus, Alexandrinae ecclesiae episcopus, edidit variarum ὑποθέσεων tractatus, homilias etiam composuit plurimas, quae ad declamandum a Graeciae episcopis memoriae commendantur. Praeterea libri eius sunt 'de synagogae defectu', 'de fide adversus hereticos', et peculiari intentione adversus Nestorium compositus, qui attitulatur ἔλεγχος, in quo omnia Nestorii occulta panduntur et prodita confutantur.

Cap. LIX.

Timotheus episcopus composuit librum 'de nativitate Domini secundum carnem', quam credit in epiphania factam.

Cap. LX.

Leporius adhuc monachus, post presbyter, praesumens de puritate vitae quam arbitrio tantum et conatu proprio, non Dei se adjutorio obtinuisse credebat, Pelagianum dogma coeperat sequi. Sed a Gallicanis doctoribus admonitus et in Africa per Augustinum adeo emendatus scripsit emendationis suae libellum, in quo et satisfacit de errore et gratias agit de emendatione; simul et quod male senserat de incarnatione Christi corrigens catholicam sententiam tulit dicens manentibus in Christo duabus naturis unam credi Filii Dei personam.

Cap. LXI.

Victorinus, rhetor Massiliensis, ad filii sui, Etherii, personam commentatus est in Genesim, id est, a prin-

cipio libri usque ad obitum patriarchae Abrahae et tres versu edidit libros Christiano quidem et pio sensu, sed utpote saeculari litteratura occupatus homo et nullius magisterio in divinis scripturis exercitatus, levioris ponderis sententiam figuravit. Moritur Theodosio et Valentiniano regnantibus.

Cap. LXII.

Cassianus natione Scytha Constantinopoli a Iohanne Magno episcopo diaconus ordinatus apud Massiliam presbyter condidit duo monasteria, id est, virorum ac mulierum, quae usque hodie exstant. Scripsit experientia magistrante, librato sermone, et ut apertius dicam, sensu verba inveniens et actione linguam movens res omnium monachorum professioni necessarias, id est: 'de habitu monachi' et 'de canonica oratione' atque 'psalmorum modo' qui in monasteriis Aegypti die noctuque tenetur, libros quattuor, 'institutionum' librum unum, 'de origine et qualitate ac remediis octo principalium vitiorum' libros VIII, singulas scilicet de singulis vitiis libros expediens; digessit etiam 'collationes cum patribus Aegyptiis habitas', hoc est, 'de destinatione monachi ac fide', 'de discretione', 'de tribus ad serviendum Deo vocationibus', 'de pugna carnis adversum spiritum et spiritus adversus carnem', 'de natura omnium vitiorum', 'de nece sanctorum', 'de mobilitate animae', 'de principalibus', 'de qualitate orationis', 'de iugitate orationis', 'de perfectis', 'de castitate', 'de protectione Dei', 'de scientia spiritali', 'de divinis charismatibus', 'de amicitia', 'de definiendo vel non definiendo', 'de tribus antiquis generibus monachorum et quarto nuper exorto',

8 Bamb. et Bern.: natus Serta   17 Bern.: de canonico orationum modo atque psalmorum, qui ... tenetur

'de satisfactione paenitentiae', 'de remissione Quinquagesimae', 'de nocturnis illusionibus', 'de eo quod dicit apostolus: 'non enim quod volo, facio, bonum, sed quod nolo, malum, hoc ago', 'de mortificatione'; et ad extremum rogatus a Leone archidiacono, postea urbis Romae episcopo, scripsit adversum Nestorium 'de incarnatione Domini' libros VII et in his scribendi apud Massiliam et vivendi finem fecit Theodosio et Valentiniano regnantibus.

Cap. LXIII.

Philippus presbyter, optimus auditor Hieronymi, commentatus in Iob edidit sermone simplici librum. Legi eius et 'familiares epistulas' et valde salsas et maxime ad paupertatis et dolorum tolerantiam exhortatorias. Moritur Marciano et Avito regnantibus.

Cap. LXIV.

Eucherius, Lugdunensis ecclesiae episcopus, scripsit ad Valerianum propinquum 'de contemptu mundi et saecularis philosophiae' epistulam unam scholastico et rationabili sermone. Disseruit etiam ad personam filiorum, Salonii et Veranii, postea episcoporum, obscura quaeque sanctarum capitula scripturarum, sed et sancti Cassiani quaedam opuscula lato tensa sermone angusto verbi resolvens tramite in unum coëgit volumen aliaque tam ecclesiasticis quam monasticis studiis necessaria. Moritur Valentiniano et Martiano regnantibus.

1 Bern. addit: 'de fide cenobitae et eremitae' 7 Bamb.: scribendo; Veron.: scribendis 24 Bamb. et Bern.: revolvens 25 Bamb.: quae tamen ecclesiasticis sunt studiis necessaria; Bern.: volumine tam . . .

Cap. LXV.

Vincentius, natione Gallus, apud monasterium Levinensis insulae presbyter, vir in scripturis sanctis doctus et notitia ecclesiasticorum dogmatum sufficienter instructus, composuit ad evitanda hereticorum collegia nitido satis et aperto sermone validissimam disputationem, quam absconso nomine suo attitulavit, 'Peregrini adversus hereticos'. Cuius operis quia secundi libri maximam in schedulis partem a quibusdam furatam perdidit, recapitulato eius paucis sermonibus sensu pristino compegit et in uno libro edidit. Moritur Theodosio et Valentiniano regnantibus.

Cap. LXVI.

Syagrius scripsit 'de fide' adversum praesumptuosa hereticorum vocabula, quae ad destruenda vel ad immutanda sanctae Trinitatis nomina usurpata sunt, dicentium Patrem non debere Patrem dici, ne in Patris nomine Filius consonet, sed Ingenitum et Infectum ac Solitarium nuncupandum, ut, quicquid extra illum sit persona, extra illum sit et natura, ostendens et Patrem qui eiusdem est naturae, posse dici Ingenitum et scripturam dixisse, ex se genuisse in persona Filium, non fecisse, et ex se protulisse in persona Spiritum sanctum, non genuisse neque fecisse. Sub huius Syagrii nomine septem 'de fide et regulis fidei' libros praetitulatos inveni sed quia lingua variantur, non omnes eius credidi esse.

Cap. LXVII.

Isaac, presbyter Antiochenae ecclesiae, scripsit Syro sermone longo tempore et multa, praecipua ta-

10 Bamb.: recapitulatio . . . sensum primo 26 al.: linguam variant 30 Bern.: praecipue tamen obscura

men cura adversus Nestorianos et Eutychianos. Ruinam etiam Antiochiae elegiaco carmine planxit eo auditores imbuens sono, quo Ephrem diaconus Nicomediae lapsum. Moritur Leone et Maioriano imperantibus.

Cap. LXVIII.

Salvianus, Massiliensis presbyter, humana et divina litteratura instructus et, ut absque invidia loquar, episcoporum magister, scripsit scholastico et aperto sermone multa, ex quibus ista legi: 'de virginitatis bono' ad Marcellum presbyterum libros quattuor, 'adversum avaritiam' libros quattuor, 'de praesenti iudicio' libros quinque, et pro eorum merito satisfactionis 'ad Salonium' episcopum librum unum, et expositionis extremae partis libri Ecclesiastes ad Claudium, episcopum Viennensem, librum unum, 'epistularum' librum unum et in morem Graecorum 'de principio genesis usque ad condicionem hominis' composuit versu quasi hexaemeron librum unum, 'homilias' episcopis factas multas, 'sacramentorum' vero quantas, nec recordor. Vivit usque hodie in senectute bona.

Cap. LXIX.

Paulinus composuit tractatus 'de initio Quadragesimae', e quibus ego duos legi, 'de die Dominico paschae', 'de oboedientia', 'de paenitentia', 'de neophytis'.

Cap. LXX.

Hilarius, Arelatensis episcopus, vir in sanctis scripturis doctus, paupertatis amator et erga inopes provisor, non solum mentis pietate, sed et corporis sui labore sollicitus fuit. Nam pro reficiendis pauperibus

3 Bern.: coauditores 7 Bamb.: Silvianus 29 Bern.: erga inopum provisionem

etiam rusticationem contra vires suas, homo genere clarus et longe aliter educatus, exercuit, sed nec in spiritalibus neglexit. Nam et in docendo gratiam habuit et absque personarum acceptione omnibus castigatum opus praedicationis ingessit. Ingenio vero immortali aliqua et parva edidit, quae eruditae animae et fidelis linguae indicio sunt, in quibus praecipuo et ad multorum utilitatem necessario opere vitam sancti Honorati, decessoris sui composuit. Moritur Valentiniano et Martiano imperantibus.

Cap. LXXI.

Leo, urbis Romae episcopus, scripsit 'ad Flavianum', Constantinopolitanae ecclesiae episcopum, adversus Eutychen presbyterum, qui tunc ambitione episcopatus nova in ecclesiam moliebatur inducere, epistulam, in qua admonet eum, ut si confiteretur errorem et polliceretur emendationem, reciperet eum; si autem persisteret in incepto, cum sua heresi damnaretur. Similiter docet in ipsa epistula et divinis confirmat testimoniis, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut paternae divinitatis filium, ita verum humanae naturae esse hominem credendum, id est ex carne Virginis carnem traxisse et non de caelo corpus exhibuisse; sicut et Eutyches asserebat. Moritur Leone et Majoriano imperatoribus.

Cap. LXXII.

Mochimus, Mesopotamius apud Antiochiam presbyter, adversus Eutychen egregium librum et alia scribere dicitur, quae necdum legi.

5 Bern.: corpus; Bamb. et Veron.: castigatum ingessit
7 Bamb.: praecipue 27 Bamb.: Mesopotamenus

Cap. LXXIII.

Timotheus, exstincto ab Alexandrinis Proterio episcopo, tumultuante adhuc plebe aut voluit aut passus est se ab uno episcopo in locum occisi episcopum fieri. Et ne contra legem factus merito abiceretur a gratia plebis, quae Proterium exosum habuerat, omnes, quibus ille communicaverat, Nestorianos esse pronuntiavit, et maculam conscientiae temeritate abluendam praesumens scripsit ad Leonem imperatorem libellum valde suasorium, quem pravo sensu Patrum testimoniis in tantum roborare conatus est, ut ad decipiendum imperatorem et suam heresim constituendam paene Leonem, urbis Romae pontificem, et Chalcedonensem synodum ac totos occidentales episcopos illorum adminiculo Nestorianos ostenderet. Sed favente Deo a Chalcedonensi concilio hostis ecclesiae coargutus et confutatus est. Vivere adhuc in exsilio iam heresiarches dicitur et habetur.

Cap. LXXIV.

Asclepius Afer, in Baiensi territorio vici non grandis episcopus, scripsit adversum Arianos et modo adversum Donatistas scribere dicitur. In docendo autem ex tempore grandi opinione celebratur.

Cap. LXXV.

Petrus, Edessenae ecclesiae presbyter, declamator insignis variarum causarum tractatus et in morem sancti Ephrem diaconi psalmos metro composuit.

7 Bern.: quos 10 Bamb.: pravis 14 al.: aliorum
16 Bern.: coarguitur et confutatur 18 Bern.: haberi
20 Bamb.: in navigensi territorio vicini grandis; Bern.: in vagensi territorio vicinae grandis

Cap. LXXVI.

Paulus presbyter, natione, ut ex dictis eius cognovi, Pannonius, scripsit 'de virginitate servanda' et 'contemtu mundi' ac 'vitae institutione vel morum correctione' mediocri sermone, sed divino conditos sale duos libros ad personam cuiusdam nobilis et Christo deditae virginis, Constantiam, in quibus meminit goviniani, heretici et voluptatum ac libidinum praedicatoris, cui in tantum continentis et castae vitae institutio contraria fuerat, ut inter luxuriosas epulas animam eructaret.

Cap. LXXVII.

Pastor, episcopus, composuit libellum in modum symboli parvum totam paene ecclesiasticam credulitatem per sententias continentem, in quo inter ceteras dissensiones, quas praetermissis auctorum vocabulis anathematizat, Priscillianos cum ipso auctore damnat.

Cap. LXXVIII.

Victor Cartennae, Mauritaniae civitatis episcopus, scripsit adversus Arianos librum unum, et 'de paenitentia publicani' libellum unum, in quo et regulam vivendi paenitentibus iuxta scripturarum auctoritatem instituit, et 'ad Basilium' quendam 'super morte filii' consolatorium libellum spe resurrectionis, perfecta instructione munitum. Homilias etiam composuit mul-

3 Bamb.: Pannonensis 4 Bamb.: correptionum 5 Bamb.: divino. Condidit sane. 7 Bern.: Constantiae nomine 10 Bern.: animae reputaret beatitudinem 17 Bern.: auctoris nomine 20 Bern.: Catennae 22 'publicani' deest in Bamb. et Bern. Bamb.: in quo et regula vivendi paenitentibus

tas, quas a fratribus salutis propriae sollicitis in libros digestas servari cognovi.

Cap. LXXIX.

Voconius Castellani, Mauritaniae oppidi, episcopus scripsit adversus ecclesiae inimicos, Iudaeos et Arianos, et alios hereticos. Composuit etiam 'sacramentorum' egregium libellum.

Cap. LXXX.

Musaeus, Massiliensis ecclesiae presbyter, vir in divinis scripturis doctus et in earum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lingua quoque scholasticus hortatu sancti Venerii episcopi excerpsit ex sacris scripturis lectiones totius anni festivis diebus aptas, responsorio etiam psalmorum capitula tempori et lectionibus congruentia. Quod opus tam necessarium a lectoribus in ecclesia probatur, ut expetitum et sollicitudinem tollat et moram plebique ingerat scientiam, celebritati decorem. Sed et ad personam sancti Eustachii episcopi, successoris supra dicti hominis Dei, 'sacramentorum' egregium et non parvum volumen, per membra quidem pro opportunitate officiorum et temporum, pro lectionum textu psalmorumque serie et cantatione discretum, sed supplicandi Deo et contestandi beneficia eius soliditate sui contenaneum.

Quo opere gravissimi sensus et castigatae eloquentiae agnovimus virum. Homilias etiam dicitur declamasse, quas et haberi a fidelibus viris cognovi,

1 Bamb.: libris 4 Bern.: Buconius; Bamb.: Victorinus 10 Bern.: subtilissima quadam exercitatione imbuitus 17 moram, quae Germanice dicitur: „Langeweile“ 18 Bamb.: decore 24 Bamb.: beneficio; al.: beneficiorum Bamb. et Bern.: soliditatis suae

sed ego non legi. Moritur Leone et Maioriano regnantibus.

Cap. LXXXI.

Vincentius presbyter, natione Gallus, in divinis scripturis exercitatus, linguam habens usu loquendi et maiore lectione politam commentatus est 'in psalmos'. Cuius operis legit aliqua homini Dei Cannati me audiente, promittens simul, si Dominus vitam et vires daret, se in toto psalterio eodem studio laboraturum.

Cap. LXXXII.

Cyrus, genere Alexandrinus, arte medicus, ex philosopho monachus, vir dicendi peritus, scripsit adversus Nestorium prius eleganter et fortiter, modo autem, dum in illum nimius invehitur et syllogismis magis quam scripturis agitur, Thimotheanum dogma fovere coepit. Denique ambiguus etiam sui suspendit animum a consensu Chalcedonensis decreti nec acquiescendum putat Filium Dei duabus post incarnationem constare naturis.

Cap. LXXXIII..

Samuel, Edessenae ecclesiae presbyter, multa adversus ecclesiae inimicos Syro sermone construere dicitur, praecipua tamen intentione contra Nestorianos et Eutychianos et Timotheanos novellos, sed sibi diversos hereticos. Unde et frequenter triformem bestiam ecclesiastica insemel sententia cum auctoritate

1 Bamb.: Marciano 7 Bern.: Cannatae 14 Bamb. et Veron.: in illo minus invenitur; Bern.: in illo nimius invenitur 15 Bamb. et Bern: auctor 24 Bern.: sive ad 26 Bamb.: ecclesiasticam semel sententiam; Bern. et Veron.: ecclesiastica in semel sententia; (insemel = insimul)

sacrarum scripturarum summatimque ferit ostendens Nestorianis Deum in homine, non purum hominem ex Virgine natum; Eutychianis, veram humani generis carnem a Deo assumptam et non de caelo exhibitam nec crassi aeris substantiam in carnem incessisse formatam; Timotheanis, ita Verbum carnem factum, ut manente Verbo in sua substantia et homine in sua natura societate, non mixtione unam Filii Dei reddidisse personam. Vivere adhuc apud Constantinopolim dicitur. Nam initio collati Anthemio imperii et scripta eius et eum esse in carne cognovi.

Cap. LXXXIV.

Claudianus, Viennensis ecclesiae presbyter, vir ad loquendum artifex et ad disputandum subtilis, composuit tres 'quasi de statu vel substantia animae' libros, in quibus agit intentione, quatenus ostendat aliquid esse incorporeum praeter Deum.

Scripsit et alia nonnulla, inter quae et 'hymnum de passione Domini', cuius principium est: 'pange lingua gloriosi'. Fuit autem frater Mamerti, Viennensis episcopi.

Cap. LXXXV.

Prosper, homo Aquitanicae regionis, sermone scholasticus et assertionibus nervosus, multa composuisse dicitur, ex quibus ego chronica nomine illius praetitulata legi continentia a primi hominis condicione iuxta divinarum scripturarum fidem usque ad obitum Valentiniani Augusti et captivitatem urbis Romae a

1 Bamb.: summatim quae fuerit 5 Bamb.: substantia in carne incessisse formatum 9 Bamb.: vivit . . . ut dicitur 14 Bern.: ad quaedam satis 15 Bamb.: tres de statu 16. al.: intentione tota 18 Haec verba: scripsit etc. desiderantur in Bamb. et Bern. 25 Norimb.: chronicas Bamb. et Bern.: nominis

Genserico, Vandalorum rege factam. Legi et librum adversus opuscula sub persona Cassiani, quae ecclesia Dei salutaria probat, ille infamat nociva. Re enim vera Cassiani et Prosperi de gratia Dei et libero arbitrio sententiae in aliquibus sibi contrariae inveniuntur. Epistulae quoque papae Leonis adversus Eutychen de vera Christi incarnatione ad diversos datae et ab ipso dictatae dicuntur.

Cap. LXXXVI.

Faustus, ex abbate Lerinensis monasterii apud Regium Galliae episcopus, vir in divinis scripturis satis intentus, ex traditione symboli occassione accepta composuit librum 'de spiritu sancto', in quo ostendit eum iuxta fidem patrum et consubstantialem et coaeternalem esse Patri et Filio ac plenitudinem Trinitatis obtinentem. Edidit quoque opus egregium de gratia Dei, qua salvamur; in quo opere docet gratiam Dei semper et invitare et praecedere et adiuvare voluntatem nostram, et quicquid ipsa libertas arbitrii pro labore pio mercedis acquisierit, non esse proprium meritum, sed gratiae donum. Legi eius et 'adversus Arianos et Macedonianos' parvum libellum, in quo coessentialem praedicat Trinitatem, et alium adversus eos, qui dicunt esse in creaturis aliquid incorporeum, in quo et divinis testimoniis et Patrum confirmat sententiis nihil credendum incorporeum praeter Deum. Est et eius epistula in modum libelli ad diaconum quendam Graecum nomine edita, qui a fide catholica discedens ad Nestorianam abiit impietatem. In qua epistula admonet eum credere sanctam Mariam Virgi-

2 Bamb.: suppresso nomine 3 Bern. et Norimb.: nocua 8 Bamb.: ab isto dictae conduntur; Bern.: ab ipso dictante 12 Bamb. et Veron.: extra traditionem 16 Bamb.: Ob id etiam edidit 18 Bern.: videre; Bamb.: iuvare 20 Bamb.: pii; Norimb.: piae 28 Bamb.: graeco nomine; al.: Gratum

nem non hominem purum genuisse, qui postea susciperet divinitatem, sed Deum verum in homine vero. Sunt vero et alia eius scripta, quae, quia necdum legi, nominare nolui. Viva tamen voce egregius doctor et creditur et probatur. Scripsit postea et ad Felicem praefectum praetorii et patriciae dignitatis virum, filium Magni consulis, iam religiosam epistulam ad timorem Dei hortatoriam, convenientem personae pleno animo paenitentiam agere disponenti.

Cap. LXXXVII.

Servus Dei episcopus scripsit adversum eos, qui dicunt, Christum in hac vita degentem non vidisse carneis suis oculis Patrem, sed post resurrectionem ex mortuis et ascensionem in caelos, cum translatus est in gloriam Dei Patris, profectus scilicet ei dantis et remunerationem martyrii, in qua scriptura ostendit et disputatione sua et sacrarum scripturarum testimoniis Dominum Iesum ab ipso eius conceptu per Spiritum sanctum facto et partu ex Virgine, quo Deus verus in homine vero ipse quoque Homo Deus factus natus est, semper carnis suae oculis et Patrem vidisse et Spiritum sanctum per specialem et unitam dei et hominis societatem.

Cap. LXXXVIII.

Victorius, natione Aquitanus, calculator scripulorum, invitatus a sancto Hilario, urbis Romae episcopo, composuit ‘paschalem cursum’ indagatione cautissima

2 Bamb.: et hominem 3 Bamb.: verum sunt Norimb.: nondum 6 Norimb.: praetoriae 8 Bern. et Norimb.: Domini Bern. et Norimb.: continentem personas . . . . disponentium 11 Dubito sitne Servus episcopi nomen; id excidisse mihi videtur, ut scribendum sit: * servus Dei, episcopus, . . . 14 Bern. et Norimb.: caelis 16 Norimb.: in 17 Bamb. et Bern.: sane sacrarum; Norimb.: sana et 19 Bern. et Norimb.: quod 22 Bern.: ergo per Bern.: unitatem 25 Bamb.: Aquitanicus Bern.: scrupulosus scripturarum; Norimb.: studiosissimus scru-

post quattuor priores qui composuerunt, id est Hippolytum, Eusebium, Theophilum et Prosperum, et pertendit annorum seriem usque ad annum quingentesimum trigesimum secundum, ita ut quingentesimo trigesimo tertio anno paschalis reincipiat sollemnitas eodem mense et die eademque luna, qua primum passio ac resurrectio Dominica facta est.

Cap. LXXXIX.

Theodoritus, Cyri civitatis episcopus, (a Cyro enim, rege Persarum, condita servat hodieque apud Syriam nomen auctoris) dicitur scripsisse multa; ad meam tamen notitiam ista sunt, quae venerunt: 'de incarnatione Domini' adversus Eutychen presbyterum et Dioscurum, Alexandriae episcopum, qui humanam in Christo carnem fuisse negant, scripta fortia, per quae confirmat et ratione et testimoniis scripturarum ita illum maternae veram substantiae carnem habuisse, quam ex matre Virgine sumpsit, sicut et veram deitatem, quam aeterna nascibilitate Deo Patre gignente ipse nascendo accepit. Sunt et decem eius 'historiae ecclesiasticae' libri, quos imitatus Eusebium Caesariensem conscripsit incipiens a fine librorum Eusebii usque ad suum tempus, id est, a vicennalibus Constantini usque ad imperium Leonis senioris, sub quo et mortuus est.

Cap. XC.

Gennadius, Constantinopolitanae ecclesiae episcopus, vir lingua nitidus et ingenio acer, tam dives ex lectione antiquorum fuit, ut Danielem prophetam ex integro ad verbum commentatus exponeret. Homilias etiam multas composuit. Moritur Leone seniore imperium tenente.

pulosus 7 Bern.: prima 9 Bamb. et Bern.: Theodorus Bern.: Cypriae civitatis provinciae Syriae 23 Norimb.: vicinalibus

Cap. XCI.

Theodulus, presbyter in Coelesyria, multa conscripsisse dicitur, sed ad me liber eius venit, quem 'de consonantia divinae scripturae' composuit, id est, veteris et novi testamenti, adversum antiquos hereticos, qui propter differentiam praeceptorum vel caerimoniarum alium veteris testamenti Deum dixerunt, alium novi. In quo ostendit dispensationis fuisse unius eiusdemque Dei, auctoris utriusque scripturae, ut alia per Moysen antiquis daretur in sacrificiorum caerimoniis et iudiciorum animadversionibus, alia nobis per Christi praesentiam in sacris mysteriis et futuris repromissionibus; nec diversa credi debere aut non uno spiritu et uno auctore dictata, cum illa lex, quae si modo secundum litteram observetur, occiderit, eadem ipsa secundum spiritalem intellectum vivificet.

Moritur hic scriptor regnante Zenone.

Cap. XCII.

Sidonius, Arvernorum, episcopus, scripsit varia et grata opuscula, et sanae doctrinae homo siquidem tam divinis quam humanis ad integrum imbutus acerque ingenio scripsit ad diversos diverso metro vel prosa compositum epistularum insigne volumen, in quo, quid in litteris posset, ostendit. Verum in Christiano vigore pollens etiam inter barbarae ferocitatis duritiem quae eo tempore Gallos oppresserat, catholicus pater et doctor habetur insignis. Floruit ea tempestate, qua Leo et Zeno Romanis imperabant.

Cap. XCIII.

Iohannes, Antiochiae parochiae ex grammatico presbyter, scripsit adversum eos, qui in una tantum

2 Bern.: Theodorus Norimb.: dicere 6 Norimb.: cerimonialium 15 Bern.: occidat 19 hoc caput, quod in aliis codicibus non invenitur, est in Norimbergensi 23 Norimb.:

substantia adorandum asserunt Christum, nec acquiescunt duas in Christo confitendas naturas, docens secundum relationem scripturarum unam in illo Dei et Hominis personam esse, non unam carnis et Verbi naturam. Simul et impugnat aliquos Cyrilli, Alexandrini episcopi, sententias dicens incaute ab illo adversus Nestorium prolatas, quae fomentum et robur addunt Timotheanis; quod valde inaniter dicit. Vivere adhuc dicitur et ex tempore declamare.

Cap. XCIV.

Gelasius, urbis Romae episcopus, scripsit adversus Eutychen et Nestorium grande et praeclarum volumen et tractatus diversarum scripturarum et sacramentorum delimato sermone et adversus Petrum et Acacium scripsit epistulas, quae hodie in ecclesia tenentur catholica. Fecit et hymnos in similitudinem Ambrosii episcopi. Obiit sub Anastasio Augusto.

Cap. XCV.

Honoratus, Constantinae Africae civitatis episcopus, scripsit ad Arcadium quendam, qui pro confessione fidei catholicae in partibus Africae a Genserico rege missus exsulabat, epistulam ad labores pro Christo ferendos hortatoriam et exemplis praesentibus et scripturarum relationibus roboratam, et quod confessionis fidei perseverantia non solum praeterita purget peccata, sed et meritum procuret martyrii.

Cap. XCVI.

Cerealis episcopus, natione Afer, interrogatus a Maximino, Arianorum episcopo, si posset vel paucis

prosa versu 3 Bern: revelationem 7 Bern.: quae nunc 14 Bern. et Norimb.: Achaicum 17 Norimb. addit: amete (?) quos ego legi

scripturae divinae testimoniis absque disputationis dumtaxat assertione fidem catholicam assignare, quam ille in nomine Domini, suffragante sibi veritate, non paucis testimoniis, sicut Maximinus irridens petierat, sed copiosis tam veteris, quam novi testamenti indiciis approbavit et libello edidit.

Cap. XCVII.

Eugenius, Carthaginiensis Africae civitatis episcopus et confessor publicus, admonitus ab Hunerico, Vandalorum rege, catholicae fidei expositionem et maxime verbi ‘homousii’ proprietatem disserere, cum consensu omnium Africae Mauritaniae et Sardiniae atque Corsicae episcoporum et confessorum, qui in catholica permanserunt fide, composuit librum fidei non solum sanctarum scripturarum sententiis, sed et patrum testimoniis munitum, et per collegas confessionis suae porrexit. Iam vero asportandus pro fidelis linguae remuneratione in exsilium epistulas, velut commonitoria fidei et unius sacri et conservandi baptismatis ovibus suis, quasi pastor sollicitus, dereliquit. ‘Altercationes’ quoque, quas cum Arianorum praesulibus per internuntios habuit, conscripsit et relegendas per maiorem domus Hunerico transmisit. Similiter et ‘preces’ pro quiete Christianorum eidem velut apologias obtulit. Vivere adhuc ad confirmationem ecclesiae dicitur.

Cap. XCVIII.

Pomerius, natione Maurus, in Gallia presbyter ordinatus, interrogantibus et rogantibus Iuliano episcopo Vero presbytero, dialogorum more respondens, arte dialectica et sermone ingenioque aperto composuit ‘de natura animae et qualitate’ eius, et de resur-

2 exspectatur pron. demonstrativum 17 Norimb.: asportandum etiam pro . .

rectione et de specialitate eius in hac vita fidelium et generali omnium hominum libros VIII; quorum primus continet, quid sit anima vel qualiter ad imaginem Dei credatur facta; secundus, utrum anima corporea an incorporea debeat credi; tertius, unde sit anima primi hominis facta; quartus, utrum anima, quae nascituro corpori infundenda est, nova fiat et sine peccato, an ex substantia primi hominis, velut propago de radice producta etiam peccatum primae animae secum originaliter trahat; quintus recapitulationem libri quarti disputationis, et quae sit facultas animae, id est, possibilitas, et quod eam ex una et sincera voluntate obtineat; sextus, unde sit iuxta apostoli dictum adversitas carnis et spiritus; septimus de differentia vitarum, mortium, resurrectionum carnis et animae; octavus de his, quae sub fine mundi futura praedicata sunt, absolutiones quaestionum, quae de resurrectione proponi solent. Memini legisse me olim eius dictatum ad quendam, nomine 'Principium', 'de contemtu mundi ac rerum transiturarum' hortatorium, et alium 'de vitiis et virtutibus' praetitulatum. Scripsisse dicitur et alia et adhuc scribere, quae ad meam notitiam non venerunt. Vivit usque hodie conversatione Deo digna, apta professione et gradu.

Cap. XCIX.

Ego Gennadius, Massiliae presbyter, scripsi 'adversum omnes hereses' libros VIII, et 'adversus Nestorium' libros VI, et 'adversus Eutychen' libros VI, et 'adversus Pelagium' libros tres, et 'tractatus de mille annis', 'de Apocalypsi beati Iohannis' et hoc opus, et epistulam 'de fide mea' misi ad beatum Gelasium, urbis Romae episcopum.

5 Norimb.: dici 12 Bern.: singulari

HYGINI GROMATICI

LIBER DE

MUNITIONIBUS CASTRORUM

EX RECENSIONE

GUILELMI GEMOLL.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXIX.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

Libellus noster ter editus est, primum a Scriverio 1607 (repet. 1621), deinde a Schelio 1660 (repet. in Graevii Thesauro vol. X p. 999 seqq.), qui optime de eo meritus est, postremo a Langio 1848, qui et ipse multum operae in libellum contulit. Sed Scriverii et Schelii aetate ars codices dignitate aestimandi et in classes digerendi nondum nota erat, Lange autem falsa sagacitate perductus pravis quibusdam codicibus fidem habendam esse contendit. Servatus enim est hic libellus tribus potissimum codicibus Guelferbytanis A B C, quos fere pari honore dignos iudicaverunt priores editores. Tamen solus A i. e. Arcerianus [ex nomine Arcerii prioris cuiusdam possessoris] respici debet, is enim pro fonte et origine aliorum codicum habendus est, id quod frater meus Albert Gemoll (Hermes vol. X p. 244 seqq.) ex varietate lectionum textui Langiano subiecta probavit. Quod facilius sane fuit probare, si ei codices ipsos adire licuisset, nam Lange identidem erravit nec prorsus vera de illis codicibus Guelferbytanis tradidit. Quod quidem pertinet ad B et A, minus eius incuria vituperari potest, nonnulla a me ex A deprompta in adnotationibus cuique paginae textus nostri additis invenies, sed collatio codicis C a Langio instituta manca et errorum plena est. Enumerabo iam hos errores, non quod ad rem faciat eos enume-

rare, sed ut exemplo doceam cavendum esse, ne illi viro nimis ideo confidamus, quod in multis rebus eximiam adhibuit diligentiam.

c. 3. L(ange) p. 68 in adn. docet *alii A aliae BC, corr. S*, sed in C est *alij* (LII) literis LII alio atramento scriptis.

c. 4. om. *vexillarior'*

c. 5. om. *vallum ab hoste*, haec verba aliter posita sunt atque in A, ubi leguntur *ab hoste vallum*

c. 7. L contendit *sūo ABC*, sed equidem in C legi *suo*

c. 12. L *grome BC*, sed C habet *gromæ*

c. 13. L *tendunt* (du) *C*, re vera *tendunt* (da) legitur. In eodem cap. om. *supercurrentes* pro *percurrentes*

c. 19. L *equitate BC*, ego *equitariae* (t) inveni.

c. 21. *auræ aestus* legitur, non *aura aestus BC* (Lange).

c. 25. om. *quinquagenariae*

c. 26. *accidit*, non *accidet*

c. 27. *quid*, non *quod*

Eodem capite exeunte ita in C est: *ht 7S VI reliqua* C *ex eis* SS *singulis* i. e. habet centurias VI, reliqua C, ex eis centuriones singulis. Vides inter *reliqua* et *C* excidisse verba *pro parte* usque ad *papilionibus*, quae in A et B leguntur. Langium haec lacuna omnino fugit, quae minime parvi momenti existimanda est, nam ita elucet, B ex C non descriptum esse.

c. 33. L om. *depositiú* pro *dispositio*

c. 35. C habet *ducimus*, non *ducamus BC*

c. 39. om. *fiunt* pro *fuerit.*

c. 54. In C non est *latitudine*, sed *latitudines que* pro *quae* om.

c. 56. *attolluntꝗ* om.

c. 58. *frequenti* om.

Quam collectionem sine opera amplificare possum, v. g. non praetereundi erant a Langio loci, quibus alio atramento aliquid supra lineam scriptum est, nam eae correctiones ad A proxime accedunt, ita ut C, postquam exaratus est, ex codice aut A ipso aut A simillimo emendatus esse videatur.

Sed iam redeo ad ea, quae supra exposui; dixi A solum respiciendum esse, B et C ex A aut recta origine aut ambagibus fluxisse. Si ita est, libellus noster et titulo *de munitionibus castrorum* et Hygino auctore privatur. Nam Lange ipse fatetur prolegg. p. 37 'Hygini nomen codicis Arceriani auctoritate non fulciri'. Frater quidem meus [Hermes vol. XI p.164] non dubitavit contendere libellum nostrum non ab Hygino Traiani aequali, id quod Lange voluit, scriptum esse, sed ab auctore ignoto post imperatorem Caracallam. Cui ego adsentior, qui codices illos accuratius investigarim; tamen retinui titulum *Hygini gromatici liber de munitionibus castrorum*, quia ullus titulus certe libello relinquendus erat et optime quidem is, quo adhuc utebatur.

In textu recensendo solum codicem A, cuius lectiones textui subieci, secutus sum; satis diligenter descriptus est apud Langium prolegg. p. 8—18 et Blumium die Schriften der röm. Feldmesser II p. 6—27. Quae in eo manifesto perverse scripta erant, medela corrigere studui, ceterum et codicis ipsius litteras et priorum editorum correctiones, quoad eius fieri potuit, colui et retinui, quia vetera, quae quidem et bona sint, reservare imprimis editoris esse credidi. Itaque Langium etiam in capitibus constituendis secutus sum; contra saepissime aliter interpunxi.

Iam transeo ad defendendos aliquot locos a me emendatos.

c. 1. *qui decurrunt in longitudine pedum CXX*]

Arcerianus habet *latitudine pedum CXX*, sed cum Hyginus pergat *nam quod ad latitudinem semistrigii pedum XXX attinet*, priore loco non de latitudine, sed de longitudine agitur. Iam Goesius in Antiqq. agrar. p. 95 hunc manifestum librarii errorem emendavit. Lange quidem in commentario Hyginianae editioni addito p. 105 *latitudine* retinet, quod *occurrunt* (A) magis ad latitudinem quam ad longitudinem referri videatur. Sed ne *occurrunt* quidem recte se habet. Non absolute dici potest: tentoria occurrunt, etiamsi Lange l. c. id nobis persuadere vult. Recepi '*decurrunt*', quamquam *occupant*, quod scriptor codicis B in margine ita laudat 'Nf occupant', in locum nostrum optime quadrat, sed ipsa illa nota marginalis satis demonstrat genuinam lectionem esse '*occurrunt*'. *Decurrere* non abhorret ab agrimensorum sermone, Lange ipse l. c. affert Agg. Urb. p. 46 editionis Lachmannianae.

quoniam coniuncti tendunt] Arceriani scripturam *cum conpraetenderet* Lange in hunc modum mutavit *cum compraetendant*. Sed ipse confitetur, verbum compraetendere esse *ἀπ. εἰρημένον*. Quod eius notionem explicare posse sibi videbatur p. 107, infeliciter egit. Cui enim persuadebit, in nostro loco 'praepositionem *prae* eandem notionem localem habere (vorher), quam habet in verbo *praeducendi*'? Contra praetendere apud Hyginum significat in anteriore castrorum parte tendere, quae inde praetentura vocatur, ut retendere significat in retentura tendere cf. praeter multos alios locos c. 24 in. 'praetendunt alae' et 25 in. 'retendunt cohortes equitatae'. Quoniam Hyginus in primo capite neque de praetentura neque de ulla alia castrorum parte loquitur, aperte falsum est *conpraetendere* nec minus, id quod Goesius l. c. p. 95 postulavit, *contra praetendere*, sed desideratur simplex *tendere*. Sed quid de litteris antecedentibus fiet? Nexus sententiarum requirit, ut binas centurias una tetendisse, alteram

proxime ab altera exprimatur. Itaque ausus sum scribere *coniuncti*, quo verbo prorsus simili ratione utitur Hyginus c. 39 'ad suum quisque numerum *coniuncti convenient* et c. 49. Litterae autem in Arceriano exstantes non infringunt meam correctionem. Duae priores syllabae *coniun* proxime accedunt ad illud *cum con*, et *prae* ex *cti* oriri potuisse probabo. Praepositionem *prae* saepissime in codicibus per compendium scriptam invenies; e. g. in cod. Gudiano bibliothecae Guelferbytanae 105 in libro Hygini de limitibus constituendis scriptum est (p. 170 Lachmann agrimensores romani) *conp̄hendi* pro *conpraehendi*, quod Lachmann in varietate lectionum omisit, ego autem affirmo ita exstare, qui ipse viderim. Porro in cod. C libri nostri 'de munitionibus castrorum' c. 23 *p'toriꝗꝑae* (Lange om.) scriptum est. Iam suspicor librarium Arceriani *p'* pro syllaba *cti* legisse, quam in archetypo invenit et compendium satis notum in *prae* solvisse.

ad plenam legionem est computata. ex quibus in vigiliis nonnulli erunt*] Lange p. 110 inventum suum *in vigiliis XVI erunt* frustra defendit. Computavit ita: octoginta militibus constat centuria, sed tendit octo tantum papiliones, quorum unus quisque octo milites tegit; ergo XVI milites reliqui in excubiis erunt. Perspicua est viri temeritas et militarium rerum inscitia. Quis enim quintam partem centuriae in vigilias mittat? Tamen nostro loco simplicem vigiliarum ordinem habes: quid fiet, cum imperator ex Hygini praecepto c. 52 'armorum ordinibus IIII castra muniverit'? Scripsi *nonnulli* pro codicum *singulis*, quod infinito pronomine numerali nobis opus est, nam de certo numero militum e centuria ad excubias delegatorum nihil nobis constat, praeterea *nonnulli* litterarum ductu commendatur. — Iam vides, cur Lange *ad plenam centuriam* coniecerit. Toto capite de centuria agi putabat. Sed falso, nam de striga scriptor exposuit, prius-

quam ita pergeret 'haec pedatura ad plenam legionem', striga autem pertinet ad duas centurias. Quod Lange porro credidit, plenam legionem explicari non posse, erravit: legio dicitur plena, cuius partes plenae sunt, id est iustum numerum habent. Sententia scriptoris perspicua est: pedatura totius legionis ad plenum militum numerum computatur, sed non plenus est, nam pro X tentoriis centuriae octo tantum tendunt. Apparet post *computata* lacunam esse, cuius signum in textu posui. Denique illud moneo, *et* in verbis *et non plus* significare *et re vera.*

c. 2. *corporali ut muro teneant*] In cod. Arceriano est *in muro,* quod ferri non posse Langium fugit. Tamen iam Salmasius (ad Vopisc. 14) correxit *ceu muro.* Ego *ut* praetuli, quoniam propius ad Arceriani litteras accedit.

etiam pede manente ita mutabimus] A exhibet *et id pede manenti iam mutavimus*, malui *etiam* et *ita.* Lange defendit Schelii *eam,* sed cum ad *pedaturam* protaseos referat et *pede* pro pedatura dictum esse recte putet, eiusmodi sententiam effecit: pedatura manente pedaturam mutabimus.

quodsi] Lange p. 115 se concinnitatis cum superiore enuntiatione servandae causa *quando* restituisse dixit. Sed quaeso proximum inspicias caput, ibi invenies 'igitur *si* legiones ...', tum '*quotiens* autem quinque legiones ...': iam cognosces, quantum valeat in nostro scriptore illa concinnitas.

quod fuerit signis, tabulino erit, nunc semistrigia mutabimus] Ab Arceriani scriptura textus ita constitutus quam minime recedit. Restat, ut sensum rectum inesse emendationi meae exponam. Hyginus nostro loco ita docet: Si legiones plures, auxilia pauciora sunt, cohortes legionariae crebrius circa vallum ponendae sunt. Hoc ita fit, ut pedatura convertatur, id est ut longius semistrigiorum latus loco brevioris po-

natur. Id significant verba, quae sunt 'quod fuerit signis, tabulino erit'. Tum ne ratio pedaturae turbetur, semistrigia mutantur, hoc est brevius semistrigiorum latus loco longioris ponitur. Minime igitur opus est cum Langio textui inserere 'quod fuerit tabulino, erit signis'. De tabulino et signis non ad Langium recurramus, sed ad Hygini satis clara verba: statuendum est, signa vocare Hyginum longius semistrigiorum latus, tabulinum brevius, id quod nullo totius libri loco redarguitur.

de eo quod] Mihi quoque verba sana videntur, quamquam 'de eo quod' nondum in scriptoribus inveni. Sed 'ab eo quod' Varro de l. l. V 171 seqq. apud Hultsch scriptores metrologici II p. 50 saepius usurpavit.

c. 4. *vexillarii*] A exhibet *vexillarive cohors sedunde,* quod Lange ita emendavit *vexillarii vel cohortes secundae;* p. 124. 5. defendit suam lectionem, miserrime quidem. Nam primum cohortes legionariae demum postea commemorantur, deinde Lange sententiarum nexum prorsus non intellexit; verbis Hygini 'et si res exiget — et si strictior fuerit pedatura' indicatur, necessitate cogente maiorem et pro spatio maximum numerum militum super cohortem primam dari. Est climax, qui dicitur ascendens. Quis vero praeter Langium in imo et summo climacis gradu cohortem legionariam ponet? Mihi quidem non est dubium, quin verba *ve cohors scdunde* eicienda sint. c. 23 ex. in prorsus simili loco legitur 'vexillarii vel cohortes secundae vel peditatae quingenariae super cohortes primas', ordine igitur mutato cohortes secundae ante peditatas quingenarias commemorantur. Suspicor attentum aliquem lectorem in margine archetypi cap. 4 adnotasse post 'vexillarii' *vel cohortes secundae,* ut indicaret posteriore loco inversum esse ordinem; ex margine autem irrepsisse in textum. — In verbis, quae

sequuntur, 'sed numero suo' non omittam Langii p. 126 adnotationem 'videtur Hyginus dicere voluisse, hanc (cohortem legionariam) numero sequentem esse debere h. e. quartam'. Ridicule dictum, significant ea verba, non aequo maiorem eius cohortis numerum esse debere, ut spatium valetudinario etc. supersit.

ut LXX pedes valetudinarium et reliqua — accipiant] Schele et Lange reiecerunt LXX, sed quoniam primaria lex editoris est, ab archetypi scriptura sine causa non recedere, Arceriani numerum LXX defendere conabor. Hyginus non dicit 'LXX per longitudinem' vel 'latitudinem' neque utitur hac formula 'LXX pedes per ... pedes', sed in universum LXX pedes assignat; etiam de divisione assignatorum pedum silet. Quare opinor LXX pedibus minimum spatium significari, infra quod valetudinarium etc. tendere non possit. Praeterea pedatura non ubique accurate observata est, commonefacio lectorem scamnorum, porro scholae, quae quomodo assignata fuerit, quis est qui dicere possit?

c. 8. *semistrigiorum*] A *centuriones* habet, Lange *tentoriorum*. Sed pusilli hominis videtur postulare, ut dispositio et numerus tentoriorum dextra laevaque praetorii consentiat.

c. 11. *aris institutis in fori parte ima*] Non adsentior Langio contendenti 'in formam' dictum esse pro 'in modum formae'. Deinde C. F. Hermann non debuit c. 22 'in parte ima exponam' comparare cum nostro loco. Forma, quae ad calcem libri addita erat, non ad extremam vel, qua voce c. 22 Hyginus utitur, imam partem libri, sed ad totum librum pertinebat.

c. 16. *ala quingenaria turmas habet XVI, decuriones et reliqui, prout numerus turmarum, amplius equos alunt ut supra LXIIII*] Lange scripsit *reliquos* et retinuit Arceriani *numerum*, quod utrumque ex praecedente *habet* penderet. Sed offendor, quod *prout* coniunctio comparativa est et enuntiatum desiderat neque

unquam Hyginus ita usurpavit, ut Lange posuit. Gravius videtur, quod *prout* in textu a Langio constituto nihil aliud significat nisi *ut*, desideratur autem nostro loco eiusmodi notio: decuriones etc. tot habet, quot turmas. Qua ex causa scripsi *reliqui* et *numerus*. Iam opus fuit sequentia aut corrigere *equi ut* aut, ut ego feci, interponere *alunt*, quod facile ante *ut* excidere potuit et iam superiore loco occurrit.

c. 17. *Per cuius rigorem utraque parte, cum maior exercitus est hoc est quinque legiones et supra, cohortes legionariae dari solent*] Miror Langii fiduciam, qui p. 164 'non dubitat, quin verba ad sententiam recte accommodarit', quamquam Hygino aperte pessimam vim intulit. Inseruit enim post 'quinque legiones', 'cohortes quintae legionis ut supra [haec duo verba pro *et supra* Arceriani] in praetentura tertiae et quartae'. Multo cautius egit Schele, qui 'quinque legiones et supra, pedatura cohorti primae dari solet' correxit. 'Et supra' recepi recordatus capitis 4, ubi invenies 'quotiens autem quinque vel sex legiones acceptae fuerint', sed longius Schelium sequi non sustinui. Nam propter verba, quae sunt 'per cuius rigorem *utraque* parte' non debuit Schele de cohorte prima cogitare. Mea correctio rectum, opinor, sensum exhibet, cohortes legionariae nisi necessitate cogente non sunt in retentura. Quod ad litterarum similitudinem attinet, gaudebo, si quis coniecturam attulerit, quae mea facilior eademque planior sit.

c. 19. *ubi et supernumerarii et reliquae nationes*] In A est *et supersumaetares*. Bis praeter nostrum locum eadem fere vocis forma in Hygini libro occurrit c. 29 et 43. Ex c. 29 'si quid aliud datum fuerit in exercitu summam clari~~ficum~~ orum' (ita A) apparet, non nomen proprium gentis certae cuiusdam, sed genus appellativum requiri. Eatenus cum Langio facio. Sed

vide illius temeritatem 'Subactarius', quae vox semel tantum in inscriptione apud Gruter. 648, 8 invenitur, quo ex loco, quid significaverit, minime perspici potest, audacter in textum recepit. Mihi quidem locus insanabilis videbatur, donec in Vegetio in verbum *supernumerarii* saepius repetitum incurri. Quinquies illo Vegetius utitur: III, 18 bis. III, 20 bis. II, 19, quem locum exscribam: 'accensi hoc est postea additi, quam fuisset legio completa, quos nunc supernumerarios vocant'. Confiteor, multum in Vegetii verbis ad perspicuitatem desiderari, sed nemo non videt, supernumerarios partem quandam illorum temporum exercitus fuisse. Et Hyginus non ita multum a Vegetii aetate distat cf. p. 3. Eiusmodi notionem, qualis verbo *supernumerarii* inest, non alienam esse a tribus Hygini locis, quos supra enumeravi, concedes neque Arceriani litterae nimis repugnant. Pro *ut* (A) correxi *ubi et*, quod facilius videbatur quam inicere *super* (Lange), praeterea idem efficitur, quum cohortes equitatae et peditatae ad viam quintanam spectent et supernumerariis gentibusque nihil relinquatur nisi ut ad viam sagularem spectent.

c. 20. *Scholae cohortium principiis, ubi munera legionum dicuntur, in scamno legatorum contra aquilam dari debent*] In A legitur *scholae cohortis primis*, quod Lange ita emendavit *scholae cohortibus primis.* Cuius explicatio p. 170 digna est, quae legatur: 'dativus cohortibus primis pendet a notione contrariae, quae inest in verbis contra aquilam'. Non igitur sensit v. d. tali explicatione notionem 'contrariae' bis nostro loco vindicari, primum verbis 'cohortibus primis', deinde 'contra aquilam'. Maioris momenti est, quod quae Lange postulat, ipse non potest efficere. Iam in castris trium legionum non potest fieri, ut scholae simul primis cohortibus contrariae et in scamno legatorum sint, nam tertiae legionis prima cohors ad portam

praetoriam tendit. Sed si quinque vel sex legiones acceptae fuerint, quid tum Lange faciet? Ego scripsi *cohortium principiis* ad rem correctione accommodata. Munera legionum neque dicuntur cohorti primae nec legioni toti, sed principiis totius legionis (utitur hoc verbo Hyginus c. 14), et ab iis ad centurias perferuntur. Idem usus in exercitibus nostrae aetatis durat.

c. 25. *Eques autem (accipit) duo semis adiecta quinta*] Verba quae sunt 'duo semis adiecta quinta' satis obscure dicta sunt. Erant, qui 'adiecta quinta' item interpretarentur, ut paulo ante, ubi scriptor de pedite egit, 'quintam pedis partem'. In quibus erant etiam Schele et, quem Lange p. 177 citat, Nast. Sed Lange l. l. hanc sententiam refutavit c. 26 Hygini verba invenies 'et pedem, quod accipit miles, redigo ad duo semis, quod accipit eques', omittit scriptor quintam et peditis et equitis, et Lange recte adicit 'quod salva proportione facere non potuit, nisi quinta pedum duorum semis intellegenda esset'. Sed ne Langii quidem interpretatio omnibus numeris absoluta videtur. Primum quidem concedes, nominem pro tribus pedibus dicere duo semis adiecta quinta; deinde terminus 'adiecta quinta', saepius quidem in nostro usurpatus est, praeter nostrum locum c. 35 et c. 42, sed semper de pedite, nusquam de capite, immo c. 16 et c. 34 legimus, equitem *tres pedes* accepisse; omitto, quod nostro loco ille terminus non quintam pedis partem, sed dimidiam significaret. Contra salvo sensu illa verba removeri possunt. Re vera accipit eques tantum duos pedes et semissem cf. c. 16 ex. 'in eo pede praefectus alae pedaturam accipiat, et principales eorum aliquo laxius tendant; alioquin singuli binos pedes et semisses acciperent', pedes autem pedem adiecta quinta, nam centurionibus 'locus datur, qui propterea vacuus est, quod non 100, sed 80 milites in centuria sunt' (Lange). Ergo est, quod inter se comparari possint pes adiecta

quinta peditis et duo semis equitis. Item iure c. 26 scriptor inter se comparavit pedem peditis et duo semis equitis, nam nunc de redigendis equitibus ad pedites agitur, et proportio inter eos est $1:1\frac{1}{5} - 2\frac{1}{2}:3$. C. 25 igitur portio peditis, qualis re vera est, nobis ab oculos ponitur, c. 26 qualis aptissima est in computatione equitum. Iam suspicar, aliquem hanc duplicem proportionem, quoniam non intellexisset, in simplicem mutavisse adnotatis verbis, unde exordium fecimus, 'aniecta quinta'. Sed textui ipsi manum admovere nondum sustinui, satis habui, quibus offenderer, exposuisse.

c. 27. *Habet itaque cohors equitata miliaria centurias X peditum, equitum CCXL turmas X*] A habet *aequites ped CCXL turmas* ... Ut ultimam eiciendi rationem vitarem, transposui *ped. aequitum* et genitivos posui.

Cohors equitata quingenaria habet centurias VI, reliqua pro parte dimidia] Lange inseruit post 'centurias VI' *turmas VI*, sed quid tum sibi vult adiectum 'reliqua pro parte dimidia'. Accedit, quod, si Langium sequimur, statuendum erit, in turma alae miliariae XXIV, in turma alae quingenariae XX equites fuisse.

c. 29 in. correxi *in retentura ponuntur.* Lange retinuit *ponimus* et p. 181 addit 'quamquam nationes accusativus est, liberiore tamen appositionis constructione nomina gentium in nominativo posita sunt'. Num quemquam invenit, qui ei fidem habuit?

c. 30. *vexillarii CIↃDC*] ita A, Schele et Lange correxerunt CIↃD, Salmasius CIↃDCCC, quod utrumque falsum est. Lange p. 182 docet 'videmus igitur in exercitu Hygini singulis legionibus D vexillarios additos esse'. Sed unde videamus? Hyginus nusquam de numero vexillariorum legionis loquitur, nisi quod c. 5 in. eos ad sexcentenos homines computari dicit. c. 7 comparantur inter se vexillarii, cohors peditata quingenaria, cohors legionaria et apparet ex eo loco

vexillariorum minimum esse numerum. Atqui ne cohors quidem legionaria quingentos homines habet cf. c. 1, quanto minus vexillarii! Identidem in nostro numeri occurrunt, quos accurate dividere non possumus, quare A secutus CIƆDC retinui.

cohortes equitatae miliariae III] Lange non recte legit, in A perscriptum est III, atramentum in tertia linea minus nigrum est, sed lineam ipsam clare recognovi in bibliotheca Guelferbytana Arcerianum perscrutans. Praeterea, si amplius testibus opus esset, codices B et C notam III exhibent.

c. 35. *Cum pedatura valetudinarii, veterinarii et fabricae, quae in unum ad DC homines computantur*] Lange p. 186 numerum DC, qui in A exstat, 'utique corruptum' esse iudicavit, quapropter CD scripsit. Sed primum eius opinioni repugnant verba c. 4 ex. 'quorum (valet. veter. fabricae) pedatura *in singulas species* ad homines CC solet computari', quae non aliter intellegi possunt, nisi ut in unum ad DC homines, ut nostro loco factum est, computentur. Deinde in computatione copiarum, quae in praetentura tendunt, errorem commisit. Cohors prima non ad CIƆCC, sed ad CIƆ homines computatur. Quod facile elucebit, si cohortem peditatam quingenariam et miliariam consideraverimus. Vexillarios legionis, cohortes peditatam quingenariam et legionariam ex aequo aestimatas esse probatur c. 4, ubi legimus super cohortem primam et vexillarios et cohortem peditatam quingenariam et legionariam poni posse. c. 5 in. Hyginus docet, vexillarios ad sexcentenos homines computari aeque ac cohortem legionariam. Ad eundem numerum computatur cohors peditata quingenaria, quia c. 28 VI centuriae ei attribuuntur. Contra in eodem capite traditur, peditatam miliariam X centurias habuisse id est miliariam ad CIƆ homines computatam esse. Idem cadit in cohortem primam legionariam, id quod

sequitur ex eis, quae supra exposuimus. Prorsus eodem modo (cf. c. 16) ala miliaria XXIIII turmas habet, quingenaria XVI. Apparet, Hyginum c. 3 non accurate dicere 'cohors prima — quoniam duplum numerum habet duplam pedaturam accipiet'. Spero, me Langii errorem detexisse, quo sublato numerum copiarum in praetentura tendentium VIIII milia effecimus, servata Arceriani scriptura 'ad DC homines computantur'.

c. 50. *Et lorica parva fit. Similiter ante portas ut titulum, est fossa ad vallum*] Lange scripsit '*fit similiter ante portas ad titulum, ut ad fossam vallum.* Sed omisit nobis indicare locum, quo lorica significaret vallum ipsum. Tum inauditum munitionis genus excogitavit, titulo, quae (cf. 49 ex.) fossa per latitudinem portarum ducta est, vallum et defensores iniungens. Titulum ideo instruitur et sexaginta quidem pedes ante portam, ut aditus ad portam hostibus difficilior sit, vallo et defensoribus non opus est, quoniam tela a vallo ad titulum facile adiguntur. Quod nos dicimus 'Fort' vel quod ad homines pertinet 'detachirter Posten' antiquitati ignotum fuit cf. Vitruv. 1, 15 'collocanda autem oppida sunt non quadrata nec procurrentibus angulis ...'.

c. 51. *neque lapide mobili nisi confragosum vallum extrui potest*] Arceriani *copiosum* in *confragosum* mutavi, sensus enim requirit adiectivum aliquod, quo valli soliditas vel tenacitas vituperetur. De voce 'confragosus' ipsa cf. Columella 2, 2, 8 'lapidibus confragosus' et Lachmann agrimensores Romani. Satis trita vox apud agrimensores fuisse videtur, certe tribus locis in editione Lachmanniana inveni, p. 24 Frontin. lib. I 'confragosa loca qua iter fieri non potest', p. 32 'confragosorum locorum iniquitatibus', p. 33 'loca aspera et confragosa saxis (Hyginus de limitib. constituendis).

c. 55. *ex eo medio*] ita correxi, hunc locum refe-

rens ad priorem 'puncto mediae portae'. Quae hoc loco Hyginus describit, prorsus non intellexit Lange cf. p. 207—9. Putat ille 'quae nunc narrat Hyginus, illorum operum (sc. tituli) accuratiorem descriptionem exhibere'. Sed omittamus illum et Hygini verba inspiciamus. Apertum est, scriptorem nos edocere, quomodo portae optime obstruantur. Eam obstructionem appellat claviculam, quam cave cum titulo supra c. 49. 50 commemorato confundas. Clavicula ita exstruitur: circinatur ex linea interiore valli 'puncto mediae portae adaperto circino ad cardinem portae' id est ex eo puncto interioris lineae valli, quod mediae portae, quam inter interiorem et exteriorem valli lineam cogites mediam, contrarium est. Circinus adaperitur ad cardinem portae et semicirculus ex altero ad alterum portae cardinem efficitur. Via, qua via principalis aut praetoria continuatur, vacat a circino. 'Linea, quae centro serviet' est ea pars lineae interioris valli, quae portae opposita est, in qua, ut supra demonstravimus, centrum circuli situm est. Ex eodem centro alter circulus efficitur adiecta latitudine valli. Utraque linea desinit in vallum, quod curvae illae lineae continuant. Tali modo tota porta munita est, sola via libera a munitione relicta est. Ceterum effigiem huius claviculae, qualem ex Hygini verbis constitui, paulo diversam apud Daremberg et Saglio dictionnaire des antiquités grecques et romaines invenies. Illi claviculam introrsus verterunt, in hanc formam , ego in exteriorem partem, ita fere

c. 57. *neve forte valles*] Malui Arceriani *fossa valles* ita corrigere quam cum Langio scribere *fossae aut valles*, quia non credebam fieri posse, ut per fossas exercitus aut exercitus pars, quanta perniciei esse posset, unquam obreperet castris.

Tabula discrepantiarum,

quae inter Langii editionem intercedunt et meam.

Langii editio.	mea.
c. 1. ostendemus	ostendimus A
occurrunt in latitudine	decurrunt (Lange in commentario) in longitudine (Goesius)
cum compraetendant	coniuncti tendunt
ad plenam centuriam est computata	ad plenam legionem (A) est computata *
in vigiliis XVI erunt	in vigiliis nonnulli erunt
c. 2. corporali in muro	corporali ut muro
et id pede manente eam mutabimus	etiam pede manente ita mutabimus
in modum formae subiectum	in modum formae subiectae
quando	quod (A) si
quod fuerit signis tabulino, quod fuerit tabulino, erit signis; semistrigia . . .	quod fuerit signis, tabulino erit; nunc semistrigia . . .
c. 3. tendent	tendant (A tendat)
c. 4. vexillarii vel cohortes secundae	vexillarii
LX pedes	LXX pedes A
c. 7. dispositi sint et decuriones	dispositi decuriones A
c. 8. tentoriorum	semistrigiorum
c. 9. cohortes praetoriae	cohortes primae et praetoriae
c. 10. debent libello ostendimus	debent; libello ostendimus
c. 11. in formam partis imae	in fori parte ima
c. 14. a praetorio via praetoria dicitur	a praetorio via praetoria ducitur A nisi quod *in* praetorio habet.

c. 15. strigarum indicationem	strigarum dictationem (Schele)
metationis	metationis
debebit, in forma . . .	debebit; in forma . . .
c. 16. decuriones et reliquos prout munerum turmarum, amplius equos ut supra	decuriones et reliqui, prout numerus turmarum, amplius equos alunt ut supra
nihil deicitur	nihil deducitur (Schele)
c. 17. quinque legiones, cohortes quintae legionis ut supra in praetentura tertiae et quartae	quinque legiones et supra, (A) cohortes legionariae
c. 19. et super subactares	ubi et supernumerarii
c. 20. scholae cohortibus primis	scholae cohortium principiis
c. 23. numeros compositae formae	numeros compositos formae
c. 24. qui a cohortibus primis proximi tendere debent, vexillarii legionum; item exploratores in striga cohorti primae proxima	qui a cohortibus primis proximi tendere debent, ut (A) vexillarii legionum; item exploratores infra (Lange in hist. mut. 70, 9) strigam cohortis primae
c. 26. ut pedem	et pedem
ex eadem cohorte	ex ea cohorte
c. 27. centurias X, turmas X	centurias X peditum, equitum CCXL (ita fere A) turmas X
centurias VI, turmas VI	omisi 'turmas VI' cum A.
c. 29. centurias statorum — subactariorum — ponimus	centuriae statorum — supernumerariorum — ponuntur.
secundum quaestorium	iuxta quaestorium
c. 30. datis numeris	datos numeros
vexillarii CIↃD	vexillarii CIↃDC (A)
cohortes equitatae miliariae II	cohortes equitatae miliariae III
c. 31. sicut retenturam fecimus	sicut in retentura fecimus
c. 33. stationi	statione
c. 35. ad CD homines	ad DC homines (A)
relinquemus quingentos	reliqui (A relique) quingenti
c. 36. poterunt esse latere praetenturae cohortes III	poterit esse tensura (ita fere A) cohortium trium (Schele)
c. 37. si dictatis mille hominibus super numerum compositum — locus adsignetur, sic faciemus.	si dantur mille homines (ita fere A) super numerum compositum, locus adsignetur; sic faciemus.

c. 43. subactares vel ut in commentario p.192 subactarios	supernumerarios
c. 45. domine Traiane	domine frater A
c. 46. in eo exercitu omnino non	in eo exercitu omni non
c. 47. ad legiones istas	ad legiones dispositas
c. 50. fit similiter ante portas ad titulum, ut ad fossam vallum. sancta est cognominata.	fit. Similiter ante portas ut titulum, est fossa ad vallum. sanctum est cognominatum.
c. 51. nisi compressum	nisi confragosum
opus propugnationem nudantes	opus propugnationum tutantes (A tutant)
c. 54. comprehenderit	comprehenderis
c. 55. ex ea media	ex eo medio
trahit	trahet
c. 57. debebunt	debebis
fossae aut valles	forte valles.

Scribebam Ohlaviae die IX mensis Junii MDCCCLXXIX.

LIBER DE MUNITIONIBUS CASTRORUM.

(Desunt nonnulla.)

1. Nunc papilionum tensionem cohortium supra A scriptarum ostendimus. Papilio unus occupat pedes 126 b_2 X, accipit incrementum tensurae pedes II, tegit homines VIII. Plena centuria habet milites LXXX; erunt papiliones X, qui decurrunt in longitudine | pedum 127 a_1 CXX. Nam quod ad latitudinem semistrigii pedum XXX attinet, papilioni dantur pedes X, armis pedes V, iumentis pedes IX; fiunt pedes XXIV, hoc bis: XLVIII. Quoniam coniuncti tendunt, efficitur striga pedum LX; reliqui pedes XII, qui conversantibus spatio sufficient. Haec pedatura ad plenam legionem est computata.* Ex quibus in vigiliis nonnulli erunt, et non plus quam octonos papiliones singulae tendunt. Ita fit, ut centurio eorum in eadem pedatura eorum papilionum tensionem accipiat; alioquin plus dari oportuisset.

2. Legiones, quoniam sunt | militia provinciales 127 a_2 fidelissima, ad vallum tendere debent, ut opus valli

Sch significat Schelium, Scriv Scriverium, L Langium. In Arceriano in summo margine folii 125a scriptum est: In-
u
cipit liber Hygini gromatici 3 accepit 4 erint 5 occurrunt in latitudine 6 est hemestrici *corr. Salmasius ad Vop. Prob. 14. L* 7 attinent. 9 cum conpraetenderet et ficitur 12 singulis eunt 14 itasic sicut *corr. L* 15 pensionem *corr. Pontanus* 16 militiae *corr. Sch* 17 ballū balli

tueantur et exercitum gentibus imperatum suo numero corporali ut muro teneant. Quando autem supplementa plura fuerint, ubi necesse est cohortis pedaturam extendere, servata latitudine semistrigii, etiam pede manente, ita mutabimus, ut quīs fuit CXX per CLXXX, sic sit XC per CCXL in modum formae subiectae, vel LX per CCCLX, similiter ut forma ostenditur. XXX enim pedes per DCCXX cohors una occupat; nunc, quotiens latitudo duplicatur, longitudo
127 b$_1$ pariter minuetur. | Quodsi legiones plures acceperimus et supplementa pauciora, ut necessarium sit cohortis circa vallum crebrius ponere, convertimus pedaturam: quod fuerit signis, tabulino erit; nunc semistrigia mutabimus ratione tensurae suae. Cuiusque generis subiecimus. Aliquando cohorti CL per CL solet adsignari, sed, in quantum fieri potest, devitari debet de eo, quod centuriae suo ordine tendere non poterunt et pedatura cohortis una parte nudabitur, sicut forma subiecta est.

3. Cohors prima causa signorum et aquilae intra
127 b$_2$ viam sagu|lariam, et quoniam duplum numerum habet, duplam pedaturam accipiet, utputa signis pedes CXX, tabulino pedes CCCLX, vel signis CLXXX, tabulino pedes CCXL; formae ratio, ut reliquae. Igitur si legiones impares, hoc est tres acceptae fuerint, duae primae lateribus praetorii per rigorem viae sagularis

---

1 meatum *corr. L* 2 in muro sene *corr. Salm.* supplimenta aplura 3 chors *corr. Sch* 4 extenderere servat | altitudinem *corr. Sch* emistrici et id 5 manenti iam mutavimus 6 formaetsubiectum 8 Diae XX. *corr. Sch* uriū 9 dupplicatur. 10 partis minuet *corr. L.* quod. 11 supplimenta paucora ne cessarium (sit) 12 ballum perdaturam 13 tabulinum nū senestra. 14 subieciemus 15 aliqua cohors *corr. Sch* 16 debitari. 17 poterint. 18 uno pariter *corr. Sch* 20 aquile 21 besagulariam *corr. Salm.* habes 24 reliqui 25 inpares 26 peraetori.

tendere debebunt, alia in praetentura similiter per rigorem viae sagularis intrantibus portam praetoriam parte laeva; dextra cohortes duae contrariae tendant, ut possit exercitus combinatus educi. 4. Quotiens autem quinque vel sex legiones ac|ceptae fuerint, duae $128a_1$ cohortes primae lateribus praetorii tendere debebunt, duae in praetentura, super quibus valetudinaria, deinde vexillarii; et si res exiget, cohors peditata quingenaria loco vexillariorum solet superponi, et, si strictior fuerit pedatura, cohors legionaria dari debet, sed numero suo, ut LXX pedes valetudinarium et reliqua, quae supra tendent, accipiant, hoc est veterinarium et fabrica, quae ideo longius posita est, ut valetudinarium quietum esse convalescentibus posset. Quorum pedatura | in singulas species ad homines CC $128a_2$ solet computari.

5. Vexillarii legionum eandem pedaturam accipere debent, quam cohors legionaria, quia ad sexcentenos homines computantur. Causa impedimentorum tendere debent in praetentura vel latere praetorii, ut dixeram, super cohortes primas. Ad vallum, si fieri potest, ideo tendere non debent, quod legatus eorum pariter non sit et, si casu ab hoste vallum interruptum fuerit, legio et legatus eorum per vexillarios factum esse contendet.

6. Cohortes praetoriae lateribus praetorii ten-

---

1 alii *corr. Sch* 3 leva extra cohortem contrario tendat 4 cumuinatus 5 viae 7 supra valetutinaria 8 vexillarive cohors sedunde ^{si}et res 9 loca 10 cohrs legionariae dare *corr. L* 11 valletudinarium 12 tendens 13 baletudinarium 15 pedaturam homines et *corr. Sch* 17 Vexillari eadem^{n} accepere 18 quod cohors *corr. Salm.* quae ad sescentenos. 19 conputantur inpedimentorum 21 utprimas *corr. Sch* ballum 23 ^{si}et casū. ballum interruptor 26 cohors *corr. Sch* praetoriis

$128b_1$ dere | debent et duplam pedaturam recipere, quod tentoriis maioribus utantur. Primipilares etiam et evocati in eadem pedatura locum accipiunt. 7. Equites praetoriani latere dextro praetorii, singulares imperatoris latere sinistro. Quorum si maior numerus fuerit, utputa singulares DC, praetoriani CCC, poterunt CL singulares in striga praetorianorum tendere. Ita fit, ut et pari numero dispositi decuriones et reliqui principales eorum binos equos possidentes propensius ten-
$128b_2$ dant. Et si minor numerus utrorum|que fuerit, ut centenis equitibus semistrigiis suis laxius tendant, non erit haesitandum, quoniam officialibus lateri sinistro proximis ibi pedatura adsignetur. 8. Quodsi cohortes praetoriae impares acceptae fuerint, quoniam numerus et dispositio dextra laevaque praetorii semistrigiorum a paribus esse debent, loco cohortis equites praetoriani ponentur. Singulares autem equites si DCCC aut DCCCC fuerint, pari numero integris strigis lateribus tendere debebunt, si ad D fuerint, semistrigia eis sufficiant.

$129a_1$ 9. Illud maxime obser|vare debebimus, ut latus praetorii non plus quam DCCXX pedes longitudinis accipiat. Ita fiet, ut cohortes primae et praetoriae et reliquus numerus, qui latere praetorii tendit, integris strigis sua pedatura optime tendant. Nam, quantum ad latitudinem praetorii totius attinet, a CLX ad

---

1 ut duplam 2 temporib. maioris *corr. Sch* Primipilarib. eum cati *corr. Pont.* 3 Aequites praeteriani 4 imperatores 5 latere sūo. *corr. Scriverius in margine A* 6 poterint. 7 ita sic ut *corr. L* 9 vinos aequos; 10 virorumquae *corr. Sch* 11 aequitib. aemitricis 12 aesitandum lateri vestro *corr. L.* 13 adsignaretur cohors praetoriae inpares accepto fuerit 15 levaq. centuriones a paribus 16 aequites 17 singularis autem c. *corr. L* 18 sintegris 19 ad nos *corr. L* ut striga *corr. L* 20 est sufficiat *corr. L* 21 Illum latus p. l. actori *corr. Sch* 23 primipilarium actoriae 24 latere praeterii 26 adtinet at CCXX

CCXX potest observari in longitudinem, ut supra dixi, pedum DCCXX. Stationi dari oportet secundum praetorium pedes XX, et, si res exigit, pedes X sufficient. 10. Item comitibus imperatoris nostri a pedibus L usque ad LXX potest observari, in qua peda|tura 129 a_2 praefecto praetorio primo loco a via principali adsignari debet. Interposita deinde via cohortes praetoriae et reliquus numerus, prout disponi debent; libello ostendimus.

11. Aris institutis in fori parte ima auguratorium parte dextra praetorii ad viam principalem apponimus, ut dux in eo augurium recte capere possit; parte laeva tribunal statuitur, ut augurio accepto insuper ascendat et exercitum felici auspicio adloquatur. 12. In introitu praetorii partis mediae ad viam principalem gromae locus appellatur, | quod turba ibi con- 129 b_1 gruat, sive in dictatione metarum posito in eodem loco ferramento groma superponatur, ut portae castrorum in conspectu rigoris stellam efficiant. Et professores eius artis causa supra scripta gromatici sunt cognominati. 13. Viae vicinariae ideo dantur percurrentes proxime sagularem, ut ad eruptionem exercitus expediti progredi possint.

14. Nunc praetenturae rationem exponam. Via principalis, quae est inter portas dexteriorem et

---

3 sufficent. 4 inperatorib. nostris *corr. Salm.* 5 ut ad LXX *corr. L* 6 pro . p̄r. *corr. Sch* auta principalia *corr. L* 7 cohortis praebetoriae *corr. Sch* 8 disponidelibello ex[s]tendimus debet *corr. L* 10 aeris *corr. Sch* in formam partis imae 11 praetoriatura *corr. Sch* 12 agnovimus *corr. L* dixi ne et *corr. Rutgersius v. Sch* potest *corr. Sch* 13 leva statuito ut 14 ahospicio 15 introitum aut viam 16 turbabi 17 dictationēetad positio *corr. Salmasius* 19 conspectum rigoris stelam 20 professiores scripti 22 [s]ragularis *corr. Sch* ab eruptionem 23 possunt 24 praeteriturae *corr. Sch* viam. 25 quaest *corr. Pont.*

sinistriorem, quae a principiis nomen obtinet, esse 129 b_2 debet latitudine ea|dem, qua opus pedum LX, quod est inter vallum et legiones et ideo quibusdam intervallum est cognominatum. Item via, quae ducit ad portam praetoriam — a praetorio sine dubio via praetoria ducitur — latitudine ut supra pedum LX, propter quam rigore tensurae suae superiores strigae in praetorii ora non percurrunt, quoniam ad viam praetoriam signa spectare debebunt.

15. Dabimus itaque intra viam principalem legatis pedaturam, quod scamnum est appellatum nec communis strigarum dictationem metationis habet propter 130 a_1 legionum | numerum incertum, quod semper latitudine a pedibus L ad LXXX observari debebit, prout numerus legionum effecerit. In quo tribuni cohortium praetoriarum tendere solent. Similiter tribunis legionum inferius adsignari debet, quod aeque scamnum dicitur; a quo via interposita alae miliariae vel quingenariae et deinceps, prout quisque tendere debebit; in forma subiecimus.

16. Nunc, ut suo referam loco, ad alam miliariam. Turmas habet XXIIII, in eis decuriones, duplicarii, sesquiplicarii: idem, qui et numerus turmarum 130 a_2 est. Alunt equos singuli decuriones ter|nos, duplicarii et sesquiplicarii binos. Sic super numerum equorum

---

1 principes *corr. Sch* opti *corr. L* 2 alatitudine eandem 3 balū interballum est cognominatus 4 via 5 praeturiam in praetorio *corr. Sch* 6 latitudine 7 quod rigorem censure *corr. Rugersius et Sch* superioris strigis *corr. Sch* 8 praetoriiura *corr. Sch* 12 indicationem moetationes habere *corr. Sch* 13 propter 77 *corr. Sch* quod non semper *corr. L* 14 lat LXXX *corr. Scriverius in margine A* 15 lectionum tribuno 16 tribuni legionum 18 aliae miliariae genariae *corr. Scriv* 19 quis tendere 21 aliam 22 tormas eisdem curiones 23 sexplicari *corr. Salm.* turmarum stabunt *corr. L* 24 et quos duplicari et sesquinplicari vinos *corr. Salm.* 25 aequorum

mille, deductis singulis, qui in numerum computantur, XCVI. Ala quingenaria turmas habet XVI, decuriones et reliqui, prout numerus turmarum, amplius equos alunt ut supra LXIIII. Et ideo in singulis equitibus terni pedes computantur, nihil deducitur. In eo pede praefectus alae pedaturam accipiat, et principales eorum aliquo laxius tendant; alioquin singuli binos pedes et semisses acciperent.

17. Quantum autem ad retenturam pertinet, via, quae est super praetorio, per cuius rigorem | utraque 130 b$_1$
parte, cum maior exercitus est, hoc est quinque legiones et supra, cohortes legionariae dari solent, accipere debet latitudinem pedum XL, si portae ibi datae fuerint, L pedes accipiet, et cognominatur etiam quintana causa copiarum.

18. Quaestorium dicitur, quod aliquando quaestores ibi pedaturam acceperint; quod est supra praetorium in rigore portae, quae cohortibus decimis ibi tendentibus decimana est appellata. Quaestorium minore esse debet latitudine, quam praetorium, ut strigae statorum posticum praetorii proximae sint. In quo maxime | legati hostium et obsides; et, si qua praeda 130 b$_2$
facta fuerit, in quaestorio ponitur.

19. Lateribus eiusdem tendere debent ad viam quintanam centuriae statorum, ut posticum praetorii tueantur et proximi sint imperatori; quibus duplam pedaturam adsignabimus, quod eisdem tentoriis utan-

2 a. l. ad *corr. Sch* 3 reliqua prout numerum 4 quos ut 5 aequitib. mille deficitur *corr. Sch* 8 vinos pedes. 9 et repentina *corr. Sch* 9 viae quaest 10 praetoria 12 portameaquartae 13 debent *corr. Sch* 14 cognominator 15 quintanam causam 16 quaestorum 18 rigorae qua 20 minor — latitudinem *corr. L* 21 stad posticium *corr. L* proximi *corr. Sch* 23 quaestione *corr. Scriv in margine A* 24 $\overset{t}{\text{d}}$endere debet *corr. Sch* 25 posticium praetoriveantur 26 sinpraetores *corr. Sch* 27 adsignavimus tensoris *corr. Pont.*

tur, quibus cohortes praetoriae. Super quos cohors peditata quingenaria vel equitata, prout strigae magnitudo fuerit, poni debebit. Et per reliquas strigas cohortes peditatae vel equitatae ad viam quintanam spectare debebunt, ubi et supernumerarii et reliquae
131a$_1$ nationes | tendere debebunt; et ita fiet, ut omni parte nationes supra scriptae contineantur.

20. Viae sagulariae XXX pedes sufficient; si quinque legiones fuerint, XL pedes latitudinis accipere debebit. Scholae cohortium principiis, ubi munera legionum dicuntur, in scamno legatorum contra aquilam dari debent.

21. Castra, in quantum fieri potuerit, tertiata esse debebunt, ut flatus aurae aestus exercitus leniat. Hoc dixi tertiata, utputa longum pedes CIↃCIↃCCCC, latum pedes CIↃDC. Si longiora fuerint, classica di-
131a$_2$ centur nec bucinum in tumultu ad portam deci|manam facile potuerit exaudiri; si latiora fuerint, proxime quadraturam sequens est dictatio.

22. Quantum attinet ad ea, quae sunt necessaria, satis puto diligenter retulimus, et, si quae rationes adhuc fuerint, necessariae, suo referam loco. Praeterea munitionem castrorum et soli electionem in statuenda metatione et artem iniquitates locorum vitandi

---

2 aequitata strige 4 cohorti peditate vel aequitate *corr. Sch* 5 ut supersumactares reliqui 7 et suprascribtas *corr. Sch* 8 quae angulariae *corr. Sch* sufficiet si *om. A.* 9 latitudines — debebunt *corr. Sch* 10 cohortis primis munera legio- num dicuntur. 11 iniscanni um. *corr. Sch* 12 debet *corr. Sch* 14 auraestus *corr. L* laeniat 15 h$\overset{o}{c}$ dixi tertia $\overline{II}$CCCC 16 ∞DC fuerit 17 ne bucinum *corr. L.* tumultum decimamdam 18 latior proximae quadraturae *corr. L* 21 rettulimus que rationes athuc 23 lectionem *corr. Sch, addidit* in 24 statuendāetationem *corr. Sch* item *corr. Sch* loco vitiandi *corr. Sch*

ne praeterisse videar, breviter in parte ima exponam. 23. Interim ostendam inceptationem metationis et numeros compositos formae recognoscamus. Admonebimus itaque, | quis ubi tendere debeat. Lateribus 131 b1
praetorii cohortes praetoriae et equites praetoriani, equites singulares imperatoris, alae miliariae vel quingenariae, si pedatura permiserit; vexillarii vel cohortes secundae vel peditatae quingenariae super cohortes primas. 24. Praetendunt alae miliariae vel quingenariae, Mauri equites, Pannonii veredarii; classici omnes ideo praetendunt, quod ad vias muniendas primi exeunt, et quo sint tutiores, a Mauris equitibus et Pannoniis veredariis operantes proteguntur; | qui 131 b2
a cohortibus primis proximi tendere debent, ut vexillarii legionum; item exploratores infra strigam cohortis primae.

25. Retendunt cohortes equitatae miliariae vel quingenariae, quarum rationes subieci. Omnis miles provincialis accipit pedaturam pedem adiecta quinta per totam latitudinem semistrigii, eques autem duo semis adiecta quinta. Nunc quotiens numeros acceperimus, ut retenturam computemus, cohortes equitatas ad numerum peditum redigimus, ut equitibus cum

---

2 hostendam metationes et *corr. Sch* 3 numero conposita
ui
admonimus *corr. Sch* 5 praetori ad aequites
6 aequites inperatores altae 7 pedaturam permiserint *corr. Sch* vexillari et *corr. L* 8 quinquaginta inserit A ante
t
peditatae, *eiecit Sch* 9 primae *corr. Sch* praehendunt
ri
10 maun aequites pannoni *corr. Salm* verari 12 aequitib. et pannones beridaris 14 primi *corr. Sch* vexillari 15 éxpluratores in striga cohortes 17 Praetendunt *corr. Sch* aequitate 18 ratione subiecti omnes *corr. Salm.* 20 aemistrici
n
aeq. siautem *corr. Salm.* 21 dua semis adiecti quiita 22 retenituram cohors aequitatad *corr. Sch* 23 aequitib.

132 a_1 cohortibus suis pedaturam facilius | adsignemus. 26. Habet itaque cohors equitata miliaria equites CCXL, quod redigo ad peditem, et pedem, quod accipit miles, redigo ad duo semis, quod accipit eques. Fit, dimidia sumta, ductum quinquies. Sic tractabimus numerum equitum. Fit CXX, ducemus quinquies, fit DC. Accedunt ex ea cohorte miliaria, detractis equitibus, reliqui pedites DCCLX; fit cum superiore CIↃCCCLX. Meminerimus itaque, ad computationem cohortis equitatae miliariae pedaturam ad CIↃCCCLX dari debere. 27. Cohors equitata quingenaria in dimidio eandem
132 a_2 rationem continet, quam | cohors miliaria. Habet itaque cohors equitata miliaria centurias X peditum, equitum CCXL turmas X; omnes tendunt papilionibus CXXXVI, ex eis centuriones et decuriones singulis papilionibus utuntur. Cohors equitata quingenaria habet centurias VI, reliqua pro parte dimidia.

28. Cohors peditata miliaria habet centurias X, tendit papilionibus C, ex eis centuriones singulis. Item peditata quingenaria habet centurias VI, reliqua ut supra.

29. Nationes — Cantabri, Getae, Palmyreni, Daci, Britones —, centuriae statorum et si quid aliud datum fuerit in exercitu supernumerariorum in reten-

---

1 adsignimus *corr. Scriv* 2 hiihabet aequitata aequites 3 milex 4 aeques 5 tractavimus 6 aequitum 7 accidet ex eo cohortem miliariam *corr. Sch* detritis aequitib. *corr. Sch* 8 reliquid pedes *corr. Sch* mille CCCLX 9 computatione cohortis aequitate 10 ∞ CCCLX debeat *corr. Sch* 11 aequitata ad *corr. Sch* 12 quod cohors *corr. Sch et adiecit miliaria* habeat 13 aequitata miliaria 77X aequites ped. CCXL 14 turmas decuriones *corr. Sch* 15 ex eo 77. 16 aequitata quigenaria 17 77VI 18 77X tendi. 19 77 singulis 20 77VI 22 getati parmyrent *corr. Sch* 23 brittones 77 statorum 24 exercito summam clari~~ficum~~ orum retentatura ponimus

tura | ponuntur. Camelis cum suis epibatis singulis 132 b$_1$
pedes V adsignabimus. Tendere debebunt, si in hostem exituri erunt, in praetentura iuxta classicos, si ad praedam portandam praesto erunt, iuxta quaestorium tendere debebunt.

30. Datos itaque numeros, qui infra scripti sunt, sic computabimus.

Legiones III, vexillarii CIↃDC, cohortes praetoriae IIII, equites praetoriani CCCC, equites singulares imperatoris CCCCL, alae miliariae IIII, quingenariae V, Mauri equites DC, Pannonii veredarii DCCC, classici Misenates D, Ravennates DCCC, exploratores CC, cohortes equitatae miliariae III, quingenariae IIII, cohortes peditatae miliariae III, | quingenariae III, Palmy- 132 b$_2$
reni D, Getae DCCCC, Daci DCC, Britones D, Cantabri DCC, centuriae statorum II.

31. Semper numeris acceptis retenturam computare debemus, ut sciamus, quot semistrigia in retentura nascantur. Nunc fit numerus, qui retendit, XIII milia DCXL. Sumo partem dimidiam, ideo quod a paribus tendant, fit VI milia DCCCXX. Nunc latus praetorii componamus et praetenturam similiter computemus, sicut in retentura fecimus, ut sciamus, co-

---

1 camillos *corr. Sch* ebimmatis *corr. Sch* 2 adsignavimus 3 praetenturam classiquos 4 portantum $\overset{a}{\text{indum}}$ 6 datus itaque numerus 7 computavimus 8 vexillari∞ DC cohors praetoria *corr. Salm.* 9 aequites praetores aequitatumin singuli inped. *corr. Sch* 11 $\overset{u}{\text{mari}}$ aequites pannoniberidari 12 mesinaci ravennatis 13 coaequitat. mil. III *corr. Sch miliariae addit A ante quingenariae, eiecit Sch* 14 parmyrent 15 getati brittones 16 77 statorum 17 numeros acceptis praetentura *corr. Sch* 18 quod emistria indemestriain retenturam 19 $\overline{XIII}$DCXL 20 de quod apatrib. 21 tendat nascantur *corr. L, eiecit nascantur* $\overline{VI}$DCCCXX 22 compunamus si retentura *corr. Sch* 23 siut retenturam fecimus

hortibus legionariis quid tabulino vel signo dare debeamus.

$133a_1$ 32. | Observare itaque debebimus, ut, quotiens tres legiones cum supplementis acceptae fuerint, dimidia pars castrorum DCCXX pedes latitudinis habeat, et lateribus castrorum cohortibus tabulino XC, signis CCXL pedes adsignemus, ut, deducto tabulino cohortium et latitudine viae sagularis, reliqui DC pedes supersint; ut alae miliariae in praetentura ad pedem tendant. Ut nunc statuamus reliquos pedes DC, explemus latus unum praetorii, ut sciamus, quot alae
$133a_2$ in praetentura tensurae sint. | 33. Occupantur numero militum latere praetorii pedes CCCCXX, praetorio pedes LX, statione pedes XX, comitibus imperatoris nostri pedes LX, in vias pedes XL, quod fere in hac latitudine ita fuerit dispositio: fiunt DC pedes.

34. Nunc praetenturam ut componamus, numerum equitum alarium, qui sunt reliqui, computemus. Fiunt IIII milia, partis dimidiae II milia. Accipere debet ala miliaria signis pedes CL, tabulino pedes DC. Hac ratione pedes CL efficiunt semistrigia V. Accipit eques III pedes in longitudine pedum DC, sumo partem tertiam, ut habeam equitum numerum,
$133b_1$ qui in ea lon|gitudine tendent: fit CC, erit semistrigii

---

4 supplimentis 5 latitudinem 8 D centum pedes 9 in pedituram 10 pedes statuamus 11 explimus praetoris quod alae *corr. Scriv in margg. BC* 12 praetenturam tensurae sunt *corr. Sch* 13 praetori pedes CCCXX *corr. Sch* praetorii *corr. Salm.* 14 stationi communi *corr. Salm.* 15 vias pedes L *corr. Salm.* i^{n}hac latitudinem. 16 DC77 *corr. Sch* 17 id componamus *corr. Sch* 18 aeq. alarium 19 IIII partes dimidia II *corr. Sch* 20 debent ala *corr. Sch* 21 ac ratione emistricio accepit *corr. Sch* 22 aequites III sed in longitudinis *corr. Sch* 23 habeant aequites numerum *corr. Sch* 24 in eo longitudinem tendet *corr. Sch* erit mistric^{i}i unus.

unius; et nunc semistrigia dicimus V, quinquies CC fit CIↃ: alae miliariae pedatura. 35. Reliquum autem numerum sicut retenturam computemus, ut sciamus similiter, quot semistrigia nascantur. Fit numerus cum pedatura valetudinarii, veterinarii et fabricae, quae in unum ad DC homines computantur VIIII milia. Sumimus dimidiam, fit IIII milia D. Semistrigium partis dimidiae est DC pedum per longitudinem, quod D homines capiet, sicut diximus, peditem adiectam quintam ad pedem accipere. Nihil itaque intersit, ad | numerum computatum quintam partem 133b_2
adiciamus, an vero ex longitudine, ut nunc, DC pedum deducamus partem sextam. Reliqui quingenti, tot homines capiet semistrigium.

36. Si habemus numerum IIII milia, videmus, quotiens habeamus: quod est octies. Totidem semistrigia nascuntur. Fit CCXL, et superiores computati alarium pedes CCC: fit in unum DXL. Poterit esse tensura cohortium III; faciunt pedes DCCXX, ex quibus decedit, quod numerus occupat, pedes DXL: reliqui pedes CLXXX, quo VI semistrigia nascuntur; ut nunc vicinaria via super cohortem | primam, item 134a_1
numero quattuor pedum denum: fit in vias pedes LX. Reliqui pedes CXX, quos scamnis tribunorum et lega-

---

1 emistricia 2 fit ∞ aliae mille pedaturam *corr. L* 3 sicut retentaturam 4 quod aemistri[c]gia nascuntur *corr. Sch* 5 valetudinarium, veteranarium *corr. Sch* 6 ad do homines $\overline{\text{VIIII}}$ 7 dimidia *corr. Sch* $\overline{\text{IIII}}$ D hoc erit *corr. L* 9 quod homines, *addidit Sch D* capet sitq. *corr. Sch* 11 an ad numerum *L eiecit an* qui[n]tam 12 ex longitudinem 13 partem VI relique quingentos 14 aemistricium 15 Sed habemus numerum $\overline{\text{IIII}}$ 16 habeo *corr. L* quod est VIII 17 aestrigia. 19 tenturae cohortes III *corr. Sch* 20 pedes CCXL *corr. Sch.* 21 quod virestriga[d]s *corr. Sch* 22 iuua super 23 fit invia *corr. Sch* 24 quosimanes *corr. Sch*

torum, singulis LX pedes, adsignabimus. 37. Nunc si dantur mille homines super numerum compositum, in eadem pedatura locus adsignetur; sic faciemus. Quoniam partis dimidiae D esse constat, quos capiet semistrigium, deducamus scamnis pedes X et viam inter alas tollamus, quae tunc datur, si pedatura permittet; fiunt pedes XXX: erit semistrigium, quod D homines postea acceptos recipiet. 38. Nunc e con-
$134a_2$ trario similiter | numeris compositis deducamus homines CIↃ, quorum est pedatura strigae pedum LX. Dabimus scamno legatorum pedes LXXX, tribunorum pedes LXX et viam inter alas reponemus.

39. Item lateri praetorii et retenturae similiter, si quo plus vel minus fuerit, idem observabimus, ut praetorium et comitum pedaturam, item quaestorium minuamus vel ampliemus servatis portionibus latitudinis. Viae autem abesse poterunt, si pedatura strictior fuerit, inter cohortes praetorias et alas equitum, ideo quod disciplina militari ad suum quisque nume-
$134b_1$ rum | coniuncti convenient, si observent ita, ut dico. 40. Et in retentura, qui solent et quinquagenis hominibus per strigas strictius seu laxius tendere, quoniam saepe numeros evenit commutari, tensura amplius efficiant, quam strigae in eandem pedaturam

1 singuli LX *corr. Sch* adsignavimus 2 dictator mille homines 3 in eandem pedaturam 4 partes dimidiae *corr. Sch* 4 capite emistricio 6 et deinterbalis *corr. Sch* 7 aemistricium 10 homines ∞ strigea *corr. Sch* 11 scamnum legatorum. 12 et via inter alias reponimus *corr. Sch.* 15 quaestori
u
minuamus 16 amplius *corr. Sch* 17 suae (*corr. Sch*) autem abiesse poterint inscriptior *corr. Sch* 18 cohortem präetoria sed alias aequitum 19 disciplinam militarem *corr. Sch* ad sum 20 ita dico, *addidit Sch 'ut'* 21 reten-
ta
turam quemquam genus hominibus *corr. L* 22 tende 23 numerus evenit conputare tentura *corr. Sch* 24 strige

incurrent. Nec plus ex eis deduci debet, quam peditatae quingenariae super cohortes primas, et, si amplius supersunt, ut nec strigam expleant, necesse erit per reliquas strigas, ut dixi, artius tendant. Similiter, ut laxius tendant, efficitur, quotiens reliquus numerus convenit, | ne totius metationis ordo turbetur; et re- 134b$_2$
tenturae per strigas aequali numero laxius tendunt, retenturae numero computato, ut in praetentura conveniret. 41. Quodsi adhuc amplius seu minus quam ostendimus supplementa data fuissent, omnia immutarentur et cohortes circa vallum aliter tenderent.

42. Nunc retenturae diximus partis dimidiae numerum VI milia DCCCXX. Quoniam est latitudo DC pedum, video, quot semistrigia esse possint; ut nunc, erunt decem et septem, et quaestorio pedatura sufficiens dari possit. | Sumo itaque numeri partem XVII, 135a$_1$
quot semistrigia esse diximus, fit CCCC: erit numerus militum. Tendere debebunt per semistrigium unum, adiecta quinta pedum LXXX: fiunt pedes CCCCLXXX, unde efficitur, ut duae cohortes latere retenturae tendant. 43. Supernumerarios et reliquas nationes quotiens per strigas distribuimus, non plus quam tripertiti esse debebunt nec longe abalterutrum, ut, unam tesseram suo vocabulo citationis audiant. Observabimus primae strigae signis idem adsignari, quod cohorti primae, ut viae vicinariae | percurrant. 135a$_2$

---

2 peditate 6 convertit nec *corr. Sch* 7 retenturas *corr. Sch* 8 numerū conputatum 9 convenirent 10 supplimentanda omni (a) inmutabuntur 11 ballum tendere 12 retenture 13 *pro* VI milia DCCCXX *est in A* DC DCCCCXX *corr. Sch* latitudo DC, *om.* pedum 14 quod aemistrigia 15 erit decem septies *corr. Sch* 16 sufficies dare posset *corr. Sch* sumo partem XVI *corr. Sch* 17 quod aemistrigia 18 per aemistrigium 19 quintam CCCCXX *corr. Sch* 20 ut *ante* duae *om. A, adiecit Sch* 21 summa. c. terias 23 ne longe vinam tessera *corr. Sch* 24 habeant (ud) 26 cohors primae vi (ae) vicenariae

44. Erunt itaque lateribus cohortes XVI, praetendent et retendent quattuor milia, et singulae LX per CCCLX; reliqua quattuor milia intra viam sagularem.

45. In quantum potui, domine frater, pro tirocinio meo in brevi omnes auctores sum persecutus, et quidquid circa compositionem castrorum aestivalium instituerunt, in hoc libello, priusquam numeros instituerem, sub ratione omnia declaravi. Principia in omni inceptatione metationis scribendo nullus auctor in
135 b1 hunc diem ostendit, propter | quod spero sollicitudinem nostram digne tibi placituram. 46. Exposuimus itaque singulas species et universum exercitum suis locis constituimus, ostendimus etiam, si necessum fuerit, quis numerus commutari debeat. Quodsi alae in retentura positae fuerint et pedites in praetentura sive cohortes equitatae, nulla necessitate cogente, sine dubio metatoris imperitiae signum est. Illud plane poterit observari, ut, si cohortes equitatae in eo exercitu omni non fuerint, ponamus alas quingenarias lateri-
135 b2 bus quaestorii, ut | retentura equitatum habeat. 47. Nam quod ad legiones dispositas et divisionem in duos numeros pertinet, quod et peritis compositionum difficultates ostendet, methodum metationis a me exquisitam

---

1 erint cohors XVI 2 praetendens *corr. Sch* sexaginta per CCCLX 3 reliqui 5 tyrocinio 6 brebi sed quidquid *corr. Pontanus* 7 compositionem 8 numero instituere. 9 sub rationē ${}^{\text{in}}$praecipitia 10 inceptationem metationib. scribende *corr. Sch* auctorum hunc *corr. Zeiss vide Lange p. 92 adn.* 13 suaspeciae *corr. Sch* 14 osostendimus 15 numeros tammutari *corr. Sch.* 16 inretenturā. in *ante* praetentura *om. A, addidit Sch* 17 aequitate cogentes 18 metatores inperitiae 19 aequitate exercitum omnino fuerint 20 onimus *corr. Sch* 21 quaestori aequitatum 22 a legiones astas divisi duos *corr. L* 23 ex peritis conpositionē *corr. Sch* 24 maetodum moetationes exquisitum

ad numerum centuriarum pertinentem intento ingenio elaboravi, ut, si dignatus fueris iniungere, novitatem metationis ad magnitudinem tuam primus adferam, quae tibi spero placebit, si primum cotidianam metationem tractabis.

48. Nunc munitionem castrorum et reliqua, quae pluribus auctores scripserunt, breviter perferamus. | $136a_1$ Munitio aestivalium observatur generibus quinque: fossa, vallo, cervolis, armis, aggere.

49. Fossa loco securiori causa disciplinae, cuius species est fastigata vel punica. Fastigata dicitur, quae a summa latitudine lateribus devexis in angustiam ad solum coniuncta pervenit. Punica dicitur, quae latere exteriori ad perpendiculum dirigitur. Contrarium devexum fit, quomodo in fastigata. Quibus latitudo dari debeat ad minimum pedum quinque; altum pedes tres. Regressis pedibus exterius sexaginta per latitudinem portarum similiter fossa | fiet, $136a_2$ quod propter brevitatem titulum cognominatum est.

50. Vallum loco suspectiori extrui debet cespite aut lapide, saxo sive caemento. Sufficit latum pedes VIII, altum pedes VI; et lorica parva fit. Similiter ante portas ut titulum, est fossa ad vallum. Causa instructionis sanctum est cognominatum.

---

1 77 pertinet [n em] intentato 2 elaborabi 3 primos 4 cottidianam 7 auctorib. scribserunt brebiter 8 munitionem extinualium quiq. [n] 9 ballo agmine agremmis *corr. Sch et addidit ante* armis | cervolis 10 securioris causae discipline *corr. Sch.* 11 species [est] fatigata [s] 12 summam latitudinem debexis 13 tedolum *corr. Sch* perveniunt 14 lateri 15 sit quod in fatigata *corr. Sch* 16 pedem quinque 19 praeter brebitatem 20 Ballum exrui [t] 21 asxo *corr. Scriv* cimento latus 22 perbesis *corr. Sch* 23 porta [s] ut titulus ad fossas ad ballum causae 24 sanctam esse cognominatum

51. Cervoli trunci ramosi. Ad hos decurritur, si soli natura nimia teneritate cespes frangitur neque lapide mobili nisi confragosum vallum extrui potest nec fossa fieri, ut non ripae decidant.

$136\,b_1$ 52. Quotiens cervoli desunt et est locus | suspectior, armorum ordinibus IIII castra muniunt, ut per singulos ordines vigiliae crebrius ponantur; et equites alterna vice castra circuire debent. Si in pacato, solummodo tuendae disciplinae causa unus ordo armorum sufficit, et vigiliae rarius constituuntur.

53. Aggeribus autem ita fit vallum, si locus petrosus aut arenosus fuerit, quod sine dubio aggere facto munitionem castris praebet.

54. Angulos castrorum circinari oportet, quia coxas efficiunt instabiliuntque opus propugnationum
$136\,b_2$ tutantes. Circinari | debebunt ex angulis cohortium, quae efficiunt latitudinem operis pedum LX, usque quo lineas exteriores comprehenderis, quae efficiunt partem quartam. 55. Similiter clavicula circinatur ex linea interiore valli, puncto mediae portae, adaperto circino ad cardinem portae. Ex eo medio praeter viam circinabis in eandem lineam, quae centro serviet. Item, puncto manente, adicies latitudinem valli et iterum circinabis in eandem lineam, ut intrantes sem-

---

1 cervo ervo litrunciramossi. 2 fragoritur. 3 lapidem mobilem *corr. Sch* copiosum ballum 4 ripe 6 ordinibus castrorum IIII castra, castrorum *eiecit Sch* 7 aequites 9 tuende 10 vigilaae constituntur 11 ballout *corr. Sch.* 12 aggeri 14 angulus 15 instabiliuntquae propugnationem tutant 16 ex angulos 17 quaeq. latitudines operis 18 linea exteriores compraehenderit 19 pars quarta *corr. Sch* 20 balli iuncto (*corr. Sch*) mediae pote *corr. Scriv* 21 porte ea media, *om.* ex *ante* ea 22 viae 23 punito manenti adbali

per detecti sint et advenientem in recto cursu excludant; nomenque | ab effectu clavicula trāhet. 137 a_1

56. Nam quod attinet ad soli electionem in statuenda metatione, primum locum habent, quae ex campo in eminentiam leniter attolluntur, in qua positione porta decimana eminentissimo loco constituitur, ut regiones castris subiaceant. Porta praetoria semper hostem spectare debet. Secundum locum habent, quae in plano constituuntur, tertium, quae in colle, quartum, quae in monte, quintum, quae in loco necessario, unde et necessaria castra | dicuntur. 57. Prae- 137 a_2
cipue observari debebit via quae lateribus castrorum supersit. Ceterum quocumque latere flumen sive fontem habere debebis in qualicumque positione castrorum. Iniqua loca, quae a prioribus novercae appellantur, omni modo vitari debent. Ne mons castris immineat, per quem supervenire hostes aut prospicere possint, quid in castris agatur; ne silva celatura hostes adiaceat neve forte valles, per quas obrepi castris occulte possit; ne vicini fluminis torrentis subita tempestate | castra inundata intereant. 137 b_1

58. Meminisse oportet in hostico ascensus valli duplices et frequentes facere et tormentis tribunalia extruere circum portas, in coxis, in loco tironum.

---

1 adbenientē 2 clabicula trahet 3 adtinet sollicitudinem in statuende moetationis *corr. Sch* 5 campum *corr. Sch* aeminentiam lentiper *corr. Sch* 6 porte decimana[ae]eminentissimo 8 sectare 9 constituentur 10 locum necessarium 11 et[ne]cessaria praecipuae 13 cetera 14 debebit. 15 nobiciae *corr. Sch* 17 inmineat 18 possit 19 neve fossa valles per quos obruti 20 obculte possint 21 minunda[nt]nt interea *corr. Sch* 22 balli 23 frequentis 24 tyrium

Maxime instruendum erit vallum tormentis ab eo latere, quo novercae, si vitari non potuerunt.

---

1 balli tormentis 2 noberca *corr. Sch*

Subscriptum est in A:

Liber Gromaticus Hygini de divisionib. agrorū explicit. inc. lib. hygini gromaticus . . . .

de constitutionibus limitum.

INDEX.

D.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

S.

Corrigenda.

pag.	11	*scribe*	refutavit:	*pro*	refutavit
„	„	„	neminem	„	nominem
„	„	„	equite	„	capite
„	12	„	adiecta	„	aniecta
„	16	„	debent,	„	debent

„ 18 *transponas* c. 54 *ante* opus
„ 34 *in adnot. scribe* ouimus *pro* onimus
„ 37 „ „ „ nobiriae *pro* nobiciae
„ 42 *scribe quot in* litteris inclinatis.

Date Due

Duke University Libraries
D01279672Y